

Irena Poláková
Eva Bělinová
Alžběta Ingrová
a kol.

S KNIHOU PO ŠKOLE

Školní čtenářské kluby

NOVÁ ŠKOLA, o.p.s.

Irena Poláková
Eva Bělinová
Alžběta Ingrová
a kol.

S KNIHOU PO ŠKOLE

ŠKOLNÍ ČTENÁŘSKÉ KLUBY

Brána ke vzdělávání – školní
čtenářské kluby posilující
rovné příležitosti dětí a žáků
se SVP

Nová škola, o. p. s.
2014

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekt Brána ke vzdělávání - školní čtenářské kluby posilující rovné příležitosti dětí a žáků se SVP, realizovaný neziskovou organizací Nová škola, o. p. s., byl financován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Cílem projektu bylo zřídit na školách čtenářské kluby jako pravidelnou volnočasovou aktivitu určenou primárně dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, tj. dětem ze sociálně slabých rodin, dětem z rodin, kde chybějí čtenářské vzory, dětem se specifickými poruchami učení... Díky projektu vzniklo na 13 základních školách napříč republikou celkem 21 čtenářských klubů, které každý týden navštěvovalo přibližně 250 dětí.

S KNIHOU PO ŠKOLE - ŠKOLNÍ ČTENÁŘSKÉ KLUBY

Brána ke vzdělávání - školní čtenářské kluby posilující rovné příležitosti dětí a žáků se SVP

Autoři: Irena Poláková, Eva Bělinová, Alžběta Ingrová a kol.

Kolektiv: Lucie Hlávková, Tereza Nakládalová, Zbyněk Němec, Hana Svobodová, Mírka Škardová, Marie Vrzáčková a manažerky a manažer školních čtenářských klubů

- © Irena Poláková, Eva Bělinová, Alžběta Ingrová, Lucie Hlávková, Tereza Nakládalová, Zbyněk Němec, Hana Svobodová, Mírka Škardová, Marie Vrzáčková, 2014
- © Nová škola, o. p. s., 2014

ISBN 978-80-905807-0-1

OBSAH

Předmluva / 7

První část — Metodika školních čtenářských klubů

1. Kroky k založení čtenářského klubu / 13
2. Z čeho vycházíme – idea školních čtenářských klubů / 23
3. Čtenářské kluby v teorii i praxi / 33
4. Efekt čtenářských klubů na posilování čtenářských postojů a návyků dětí aneb jak jsme hodnotili práci v klubech / 69
5. Pomoc speciálních pedagogů / 87
6. „Vezmi vaše do klubu“ – spolupráce s rodinami klubových dětí / 99

Druhá část — Učíme se společně

7. Podpora manažerů klubu / 115
8. Klub ve škole i za školou / 149
9. Jak čtenářský klub vidí ředitelé / 161
10. Klub očima jejich manažerů / 171

Slovo manažerky projektu / 181

Lidé v projektu / 187

Prameny / 198

MILÍ ČTENÁŘI,

knih, kterou právě držíte v ruce, popisuje projekt, jenž si kladl za cíl přivést ke knihám děti z mateřských škol a prvního stupně základních škol. A to konkrétně takové děti, které mají cestu ke knihám ztíženou – špatným sociálním zázemím, absencí čtenářských vzorů v rodině, specifickými poruchami učení... Příčin, proč se z potenciálních dětských čtenářů skuteční čtenáři nestanou, je celá řada.

Až polovinu dětí, nebo jen polovinu dětí čtení baví?

Národní knihovna v Praze nedávno zveřejnila reprezentativní výzkum dětského čtenářství, jehož respondenty byli žáci od 9 do 14 let. Závěry se liší v zásadní otázce: „Čtou české děti, či nečtou?“ – čte totiž až polovina dětí, a pouze druhá polovina nečte. Zjištěné skutečnosti korespondují s tím, co vidí pedagogové, knihovníci i poučení rodiče kolem sebe. Děti čtou, ale stále méně. Spatřujeme-li ve čtení hodnotu, je třeba si klást otázku: proč děti nečtou rády? A pokud děti nečtou rády, máme se s tím smířit, nebo jsou nějaké možnosti intervence?

Nová škola, o. p. s., přináší čtenářské kluby do ČR

Nová škola, o. p. s., si před časem zformulovala na výše uvedené otázky několik odpovědí a na dvě z nich se rozhodla v tříletém projektu reagovat. Pomohla na 13 základních školách po celé republice otevřít 21 čtenářských klubů a pozvala do nich děti, které pocházejí z rodin, kde z nejrůznějších důvodů chybějí čtenářské vzory, a děti, které se ve škole potýkají s některou ze specifických poruch učení. K překvapení všech zúčastněných zájem předčil očekávání.

Samy o sobě čtenářské kluby nepředstavovaly nic nového. Četné a mnohvrstevnaté zkušenosti napříč věkovými skupinami s nimi mají v anglosaském světě, u nás bývají při veřejných knihovnách. Ty „novošolské“ kluby jsou ale výjimečné tím, že jejich členy se staly převážně děti, které čtení nebaví.

Paradox čtenářských klubů

Co může dělat dítě, které nebaví číst a které navíc leckdy ani nezvládá techniku čtení, v čtenářském kroužku? Nenudí se tam? Vše již třetím rokem nasvědčuje, že se nenudí, pravidelně do kroužku každý týden dochází a pod vedením učitelky ze své školy a knihovnice z blízké knihovny si postupně osvojuje čtenářské dovednosti potřebné pro radost z četby a následnou možnost celoživotního učení.

Paradox, kdy do čtenářského klubu vlastně chodí děti, které nerady čtou, je pouze zdánlivý. Naopak, celkem jasně se ukazuje, že číst si pro radost může pouze ten, kdo poznal krásu četby, čehož jinak než čtením a předčítáním nelze dosáhnout. Z dětí v klubu, které zpočátku knihy nepřítahovaly, se postupně stávají čtenáři - nejprve v pojetí sebe sama: „jsem čtenář“ a následně i fakticky, s přibývajícými přečtenými knihami.

Struktura publikace

Projekt, který na dalších řádcích podrobně popisujeme, se soustředil hlavně na děti se speciálními vzdělávacími potřebami, přesto si dovoluujeme konstatovat, že prezentované postupy mohou fungovat v nejrůznějších dětských skupinách.

Cílové skupiny našeho projektu byly od počátku dvě:

- I. **Děti-nečtenáři**, které jsme chtěli přivést ke knize,
- II. **Učitelé a knihovníci**, s nimiž jsme se chtěli naučit vést čtenářské kluby.

Proto je naše publikace „S knihou po škole“ tvořena dvěma vzájemně se doplňujícími částmi.

V části **Metodika školních čtenářských klubů** se dozvíte, co tvořilo náplň klubové práce, co je třeba udělat, když chcete založit klub ve škole či knihovně, i to, jaké postupy používat, aby děti čtení začalo bavit.

Část druhá **Učíme se společně** chronologicky popisuje vývoj projektu. Velký prostor zde věnujeme metodické podpoře, jíž se dostalo těm, kdo

v terénu kluby vedli, ze strany projektového vedení. Uvádíme i konkrétní příklady, jak čtenářské kluby působily ve svém nejbližším okolí, v rodině, škole či knihovně. Tato část je méně návodná, nicméně obsahuje důležité poznatky i popis slepých uliček, do nichž jsme se cestou dostávali.

Pro lepší orientaci čtenáře této knihy

→ Souvislý text hlavních autorů metodiky je často přerušen **autentickými citacemi** lidí, kteří čtenářské kluby vedli (tzv. manažerů a manažerek klubů), členů projektového týmu či prepisem dětských výroků – citace jsou vysázeny **kurzivou v azurové barvě**.

Zápisy z pomyslných či skutečných deníků členů našeho projektu, kterými chceme oživit „suchou teorii“, jsou vysázeny **nekurzivně v azurové barvě** a jsou opatřeny ikonou tužky.

→ Svá pozorování doplňujeme o **výsledky výzkumu**. Citace některého z použitých výzkumů jsou shrnuté vždy v jednom odstavci, který je vysázen tučně. Nejčastěji v této souvislosti zmiňujeme interní šetření čtenářských postojů a návyků, jehož se na podzim 2013 zúčastnilo přes 900 dětí.

→ Mezi jednotlivé kapitoly zařazujeme **případové studie klubových dětí** (dvoustrany na světle azurovém podkladu). Příběhy jsou zajímavé a poučné a ilustrují, jak se děti v klubu zapojovaly. Zmiňují se i problémy, které se při práci objevovaly.

→ Všechno se nám do knihy nevešlo – na projektovém webu **www.ctenarskekluby.cz** je řada lekcí, anotací knih či videonahrávek přímo z klubů, v konkrétních situacích na ně přímo odkazujeme.

Najděte si příjemné místo, připravte si poznámkový blok, uvařte si kávu. Dětem v klubech jsme také pravidelně chystali svačinku – šťávu a sušenky, aby jim při čtení bylo nejen dobře na duchu, ale i příjemně po těle.

Autoři knihy

DRÁČEK
MRÁČEK

Berta Vokáčková

4 ZVEDNUTA P ZARU SI SOM
5 MOJU VIT SMO HAZDI
6 DAVAM SI VSEMI
PAVEL K...
DAVO

LUKAŠEK
PUNTA,
OHNIVAČ
MAŠEK
Z TEVAČEK

Část první

METODIKA
ŠKOLNÍCH
ČTENÁŘSKÝCH
KLUBŮ

1

Kroky k založení čtenářského klubu

V kapitole Kroky k založení čtenářského klubu se dozvíte, na co všechno je dobré myslet a co je třeba udělat, když chcete založit ve škole či v knihovně čtenářský klub.

1 Budete dobrými klubovými vedoucími?

Jste pedagogové nebo knihovníci, rádi rozvíjíte metody aktivního učení, sledujete nové dětské knihy a zkoušíte s nimi s dětmi pracovat ve výuce či při setkávání v knihovnách. Práce s dětmi vás baví. Sami rádi čtete. Není pro vás problém věnovat každý týden hodinu a půl svého času přímé práci v klubu a k tomu další přibližně dvě hodiny průběžné přípravě. Aktivní čtenářství, zájem o dětskou literaturu, chuť rozšiřovat si vlastní obzory a volný čas jsou základními předpoklady pro to, abyste se stali dobrou/ým vedoucí/m klubu.

2 Vystupte z učitelské role

Ačkoli se čtenářský klub schází ve škole, není výukou ani doučováním. Pamatujte, že během klubu nejste učitelem, opusťte tuto roli. Naslouchejte dětem, dejte jim prostor. Přizpůsobte cíle možnostem dětí. „Volnočasovost“ klubu neznamena, že činnost vyústí v horší kázeň. Pokud bude klubový program děti bavit, budou zaujatě a s radostí spolupracovat. Vaši neučitelskou roli ocení a autoritu v běžné výuce vám to nesníží, naopak.

3 Najděte si vhodného spolupracovníka nebo spolupracovnici

Fakt, že klub vedou dva lidé, významným způsobem přispívá k úspěchu práce. Pokuste se do vedení klubu vtáhnout někoho vně školy – knihovníka, pedagoga volného času se zájmem o literaturu nebo rodiče znalého pedagogické práce. Mimoškolní element vnese do nálady klubové skupiny příjemný svěží vítr, a pokud fouká z knihovny, je to skvělé, protože dětský knihovník má přehled o dětských knížkách, může je z knihovny do klubu nosit a tím i rozšiřovat knižní nabídku. Tandem učitel – knihovník si má navzájem mnoho co nabídnout. Spolupráce je pak velmi obohacující i pro obě instituce, tedy školu a knihovnu.

4 Získejte vedení školy na svou stranu, vysvětlete přínosy klubu

Má-li mít čtenářský klub smysl, je třeba, aby nešlo o nárazovou, ale pravidelnou aktivitu, která bude plnohodnotnou součástí života školy/knihovny a bude mít náležitou váhu. Nabízí se model volnočasového

kroužku, případně volitelného předmětu. O úmyslu založit klub informujte vedení, které musí pochopitelně souhlasit a být nakloněno i v otázce financování vybavení klubu, umožnění používání školní kopírky, tiskárny či jiné techniky.

5 Vyjasněte způsob řešení odměny pro klubové vedoucí

Vedoucí klubu budou svou práci jistě dělat s nadšením, přesto považujte za skutečně nezbytné, aby za ni byli odměňováni. Má-li být čas strávený v klubu pro členy přínosný, ale především zábavný a radostný, vyžaduje od vedoucích velmi pečlivou a časově náročnou přípravu. Můžete se sice inspirovat řadou vyzkoušených a publikovaných čtenářských lekcí (např. v *Kritických listech*, na webových stránkách našeho projektu...), jejich přizpůsobení konkrétním dětem však zabere čas. Nadšení vydrží dva, tři, snad čtyři měsíce, po delší době ale opadne a příprava na klub se zařadí do fronty jiných pracovních i životních priorit. Je-li s vedením klubu spojena jasná finanční odměna, práce tím nabývá na významu. Nezaváháte, když se budete seznamovat s nově vyšlými knížkami, když budete v úzké spolupráci s klubovou kolegyní nebo kolegou připravovat další klubovou schůzku.

6 Vyberte vhodné místo pro klubová setkání

S prostorami to v českých školách bývá komplikované, volné místnosti obvykle nepřebývají. Je samozřejmě hezké vytvořit čtenářskou klubovnu, ale vůbec to není podmínkou. Ideální je scházet se ve školní knihovně, pokud je dost prostorná, aby se v ní zhruba patnáct lidí mohlo posadit do kruhu. Dobře poslouží školní třída, v níž vytvoříme „klubový kout“. Výhodou scházení se ve třídě je fakt, že klubové knížky jsou volně dostupné, vypůjčit si je mohou i děti, které přímo do klubu nechodí. Čtenářský klub má přinášet knižní a čtenářskou kulturu do celé školy, nikoliv jen několika dětem.

7 Nepodceňte vybavení klubu

Bez lákavých knížek to nepůjde. Můžete samozřejmě využít knihy, které ve škole máte z dřívějšíka, rozšířit jejich nabídku o současné dětské tituly je však naprosto nezbytné – nové knihy jsou alfou a omegou úspěchu.

Nové, barevné, atraktivní knížky, jejichž děj stojí na současných dětských příbězích, jsou pro přínosnou práci v klubu zásadní. Vhodný je i koberec nebo nějaké sedací polštáře pro společné čtenářské aktivity či komunitní kruh – umožněte dětem, aby byly s knihami v kontaktu nejen u stolů a lavic. Dojmy z četby můžete sdílet prostřednictvím nástěnky, tamtéž lze různými způsoby prezentovat a doporučovat knížky nebo vystavovat dětské práce. Osvědčilo se i křeslo, v němž čtenář představuje ostatním svou knihu nebo předčítá. Spektrum aktivit rozšíří poslech audioknih nebo využití interaktivní tabule, pro práci v klubu však tato technika není vůbec podstatná, může být zpestřením pro děti i klubové vedoucí.

8 Nešetřete na knížkách

Nezbytný je především jejich opravdu pestrý výběr. Otázkou je počet kusů od jednoho titulu (někdy ve školách převažují tendence koupit více výtisků jednoho titulu). Pamatujte, že části knih, s nimiž budete pracovat ve skupině, lze kopírovat. Pro úspěch klubu je naprosto klíčová bohatá knižní nabídka – nemáte-li tedy finance nazbyt, volte raději větší počet různých titulů. Knihy roztrďte podle čtenářské náročnosti (úrovně

můžete například barevně odlišit). Knížky vystavte v knihovně, aby svými barevnými hřbety lákaly k přečtení. Byť se mladí čtenáři obvykle velmi rychle naučí s knihami správně zacházet, není od věci je obalit. Použijte však pouze průhlednou fólii, abyste knihám samotným neubrali na atraktivnosti.

Školy mají z minulosti obvykle „rodinné literární stříbro“. Dokupujte nové, moderní knihy, sledujte kvalitu ilustrací, zajistěte pestrost žánrů a témat, nevynechejte příběhy z cizích kultur (bude-li mezi členy klubu cizinec, můžete se mu prostřednictvím literatury přiblížit). Určitě nezapomeňte na tituly s jednoduchým textem a velkými obrázky, které jsou vhodné pro začínající čtenáře, aby i oni časem mohli přečíst celou knížku a užít si ten opojný pocit. Neopomeňte ani naučné publikace, encyklopedie a odborněji zaměřené knihy – děti je nebudou číst od začátku do konce, pro rozšíření spektra činností při práci s textem jsou však nezbytné. Velmi oblíbené jsou také různé dětské detektivky nebo příběhy, v nichž čtenář může luštit záhady a řešit úkoly. Je vhodné mít k dispozici knížku, v nichž různí autoři řeší stejné téma – děti v klubu mohou dobře porovnávat různé autorské styly. A nezapomeňte na komiks. Není sice čtenářsky tak snadný, jak se na první pohled zdá, ale bývá atraktivní výtvarně.

9 Připravte se na nedostupnost nenáročných knížek pro starší děti s horší technikou čtení

Očekávejte zatím bohužel těžkosti, až se budete snažit sehnat knížky psané jednoduchým jazykem, krátké, ale svým námětem zároveň vhodné pro pre-pubertální děti – takové tituly na českém literárním trhu vesměs chybějí. Mějte tedy oči otevřené.

10 Zvolte vhodný čas pro klubová setkání

Práce v klubu je odpočinkovou aktivitou, přesto je po dětech požadována činnost náročná na soustředění. Je vhodné, aby klub navazoval na vyučování, resp. obědovou pauzu. Pokud by byla prodleva větší, hrozí nebezpečí, že děti ve škole na klub nepočkají. Možnou variantou je i pravidelné zahrnutí klubu do programu družiny. Není od věci zamyslet se, zda by bylo možné organizovat ranní klubová setkání. Děti budou svěží a jistě se shodneme, že není nic příjemnějšího, než začít den s knihou.

11 Nastavte vhodně počet členů klubu

Vhodný počet dětí je pro udržení hladkého průběhu klubových setkání velmi podstatný, obzvláště pokud jde o děti, které nejsou úplně nadšenými čtenáři nebo mají problém s udržením pozornosti a technikou čtení. Osvědčilo se nám pracovat maximálně s 12 dětmi, počet 10 považujeme za optimální, protože je pak možné vyjít vstříc jejich individuálním potřebám. Vyzkoušeli jsme i 20 dětí v klubu, a třebaže s nimi pracovaly zkušené učitelky i knihovnice, které vhodně volily program, bylo těžké udržet ve skupině pracovní prostředí a nutnou míru kázně a současně dopřát dětem potřebnou péči. Samy děti postrádaly úzký kontakt s dospělým čtenářským průvodcem, který byl jinak v klubech tak přínosný.

12 Nenechte vytvoření klubových skupin náhodě

Nabízí se řešení založit klub pro děti bez ohledu na věk – předpokládáme, že dva vedoucí zvládnou věnovat se dětem na různé úrovni. To se však ukázalo být pravdou jen částečně. Vedoucí klubových skupin složených z dětí s rozdílnou úrovní čtenářských dovedností (např. z nečtenářů a pokročilých čtenářů) naráželi na problém, jak sestavit program vhodný pro všechny. Zkušenost vyústila ve změnu spočívající v tom, že ve škole, kde bylo více klubů, se přirozeně ustavil ten pro mladší děti a jiný pro starší, resp. pro zdatnější a méně zdatné čtenáře.

13 Bereme jen motivované čtenáře?

Čtenářské kluby byly přímo určeny dětem, které ke čtení neměly vztah. V průběhu pár týdnů si ho však získaly. Výhodou byl fakt, že do klubů chodily děti podobné úrovně, a měly tak čas se společně rozečíst. Manažeři klubů na ně nespíchali a ani mezi sebou se děti nepředbíhaly.

Kluby ale samozřejmě můžete otevřít i dobrým, motivovaným čtenářům, jen by neměli ubírat prostor těm pomalejším. I v případě, že vytvoříte klub jen pro děti, které doma čtou a čtení je baví, budete řešit některé obdobné situace, jako v našich klubech – budete pátrat po knihách, které děti zaujmou, takových, jež si se zájmem přečte většina členů klubu, a když čtení děti omrzí (i to se může stát), budete hledat aktivity, které jim zase vrátí jejich zaujetí.

14 Jak klub propagovat?

Čtenářský klub jsme od počátku prezentovali jako zábavný a atraktivní kroužek, kam stojí za to chodit. Klub měl být něčím exkluzivním. Děti dostaly látkové tašky na knížky, klubové průkazky, odznaky. Tato strategie vyšla - většina klubů se naplnila okamžitě. Je jasné, že podobné motivační nástroje běžná škola k dispozici pravděpodobně mít nebude, ale pokud by se našel sponzor, využijte je. Je třeba, aby klub byl vidět. Motivujte děti, aby do klubu zvaly spolužáky i kamarády z jiných škol. Pořádejte dny otevřeného klubu. Využívejte klubové vybavení v běžné výuce, aby i nečlenové poznali, co klub nabízí a chtěli do něj chodit. Dojem výjimečnosti a touha klub okusit jsou nejlepšími nástroji, jak děti ke klubu přilákat. Udržet je pak už ale musí zajímavý program.

15 Jak na nábor dětí?

Při prvním náboru ve školách visely plakáty zvoucí do klubu, děti dostaly osobní pozvánku se svým jménem. Kluby se naplnily bez problémů. Doporučujeme napsat osobní pozvánku, přímo konkrétnímu dítěti. Je

to sice časově náročnější, ale oslovené dítě se cítí poctěno (že jej někdo někam zve) a do klubu skutečně přijde. Není nic příjemnějšího, než když vám za dveřmi stojí zástup zájemců o členství.

16 Jsou pro nás rodiče důležití?

Náš projekt nebyl přímo zaměřen na práci s rodiči. Jde-li ale o rozvoj dětského čtenářství, hrají rodiče zásadní roli, jakkoli ji ne vždy naplňují. Proto přibližně po roce a půl společné práce začali v některých klubech narážet na pomyslný skleněný strop, který děti neprorazí, protože jim chybí podpora a motivace v rodině. O dění v klubech a konkrétních metodách práce jsme se snažili rodiče informovat od počátku, nesetkali jsme se ale s očekávaným ohlasem. V rámci kampaně „Vezmi vaše do klubu“ jsme tuto snahu posílili (v kapitole „Vezmi vaše do klubu“ se dozvíte, co jsme podnikali), efekt však nebyl z našeho pohledu uspokojivý, byť jisté posuny v některých klubech nastaly. Nezáměr rodičů je samozřejmě do určité míry dán samotnými rodinami, z nichž děti pocházejí. Ve snaze zapojit rodiče však rozhodně nechceme polevit a i vám doporučujeme, abyste s rodiči od počátku počítali, zvali je do klubu, informovali je o dění, motivovali ke společnému čtení s jejich dětmi. Rodiče nemusejí (a často ani nemohou) být dětem čtenářskými průvodci, přesto ale malým čtenářům výrazně pomáhá a ovlivňuje jejich zapojení v klubu, když se doma někdo zajímá o to, co se na schůzkách děje, když jsou rodiči ke čtení povzbuzováni a chváleni za své pokroky.

17 Pozvěte do klubu kolegy z pedagogického sboru

Jak již bylo řečeno, kluby mají ze čtenářského hlediska kultivovat prostředí celé školy. Pro to, aby se klubové postupy a zkušenosti přenášely do výuky, nestačí ale nadšení jedné učitelky a knihovnice, i když budou mít podporu vedení školy. Buďte otevření, zvete na klubová setkání kolegy ze školy. Nabízejte jim možnost půjčovat si klubové knížky a pracovat s nimi v rámci běžné výuky, nechte je nahlédnout pod pokličku své práce. Nemáte se jistě za co stydět, ačkoli vám možná přítomnost jiného dospělého nebude zpočátku úplně příjemná. Kolegy může některý prvek vaší práce zaujmout natolik, že jej zahrnou do své pedagogické činnosti a podpoří tak ve svých hodinách vaše snažení. Vždyť čtení s porozuměním, a hlavně s radostí a touhou dozvědět se něco nového

a užít si učení, lze rozvíjet téměř v kterémkoliv předmětu. Samozřejmě narazíte na skeptiky, kteří budou tvrdit, že takové postupy v běžné výuce rozdělené na 45minutové bloky zavést nelze. Nenechte se tím odradit. Menší počet dětí a více času vám umožní vyzkoušet v klubu metody a aktivity, k nimž byste se v běžné hodině neodhodlali a kterými můžete inspirovat své kolegy.

18 Nebojte se nastavit pravidla klubové práce

Byť je čtenářský klub kroužkem, je třeba si ujasnit pravidla chování jak pro děti, tak pro vedoucí. Některá pravidla pro děti jsou poměrně jasná (příchod včas, opatrné zacházení s knížkami, spolehlivé vrácení knížek, pravidla komunikace apod.). Důležitá jsou ale i pravidla pro vedoucí, kteří častokrát mají větší problém s jejich dodržováním (např. dát dětem opravdu dostatek času, aby se vyjádřily, dát jim dost prostoru na výběr knížky, reflektovat splnění úkolů, nepřelplnit program, aby byl čas na dílnu čtení dlouhý tak, jak konkrétní skupinka dětí potřebuje).

19 Hodnoťte citlivě

Zdržte se klasického školního hodnocení. Sledujte docházku dětí i to, jaké knížky si půjčují, ptejte se jich, zda je dočetly, pokud ne, hledejte společně důvody, proč. Vedte si záznamy o četbě – pomohou vám posoudit pokroky dětí ve čtenářských dovednostech a umožní lépe knihy doporučovat. Zajímejte se o malé čtenáře a naslouchejte jim, abyste se dozvěděli, co je baví, a mohli jim v knihovně vybrat vhodná témata.

Sledujte také dovednosti, které dokumentují přístup dítěte k četbě i růst jeho komunikačních a osobnostně-sociálních kompetencí – jak dítě argumentuje při výběru knihy, zda si vydrží číst samostatně při dílně čtení, jakým způsobem komunikuje ve skupině, jak se mu rozšiřuje slovní zásoba, zda ví, jaké knihy ho baví, jak zdůvodňuje svá tvrzení apod. Nejde o to, vystavit dítěti na konci školního roku nějaké klubové vysvědčení se známkou, ale popsat mu (ústně, ale samozřejmě lépe písemně), v čem se zlepšilo, kde jsou jeho silné stránky, co může dál rozvíjet a jak. Při pohledu do svých záznamů si uvědomíte, čeho se vám daří u dětí dosahovat, jaký je efekt vaší práce. Byť budete mít s takovým hodnocením určité práci, sami časem poznáte jeho smysl pro vás samotné.

20 Pečlivě plánujte obsah klubových setkání

Ačkoliv máte dětské knížky v malíčku, dobře se v nich orientujete a jsou vám blízké metody aktivního učení, nesnažte se vařit během klubových setkání z vody, nespolehejte se alespoň prvních několik měsíců na improvizaci. Program klubového setkání je třeba velmi pečlivě vystavět, promyslet konkrétní realistické (vzhledem k vám i dětem) cíle dané schůzky, jasně si rozdělit role, stanovit, co bude mít který vedoucí na starosti. Méně znamená více. Připravte si klidně méně aktivit, ale poskytněte dětem dost času k jejich splnění a prožití, věnujte prostor reflexi a hodnocení dojmů ze schůzky. V našich klubech se osvědčily tzv. tři pilíře klubové práce. Ty i vše ostatní, co k tomu patří, prozkoumáte dál v textu této knížky. Přejeme vám příjemné čtení a dobrou inspiraci.

2

Z čeho vycházíme – idea školních čtenářských klubů

V této kapitole se seznámíte s tím, kde se vlastně myšlenka klubů vzala, jakými zkušenostmi byla sycena a jakými výzkumy podpořena.

Psané slovo bylo od počátku zřejmě zamýšleno k hlasitému předčítání. Alberto Manguel v knize Dějiny čtení dokonce uvádí, že původní význam výroku „*scripta manent, verba volant*“, který s oblibou překládáme „co je psáno, to je dáno“, byl opačný – napsané je nehybné, držící, ale teprve „*verbum*“, slovo vyřčené, má křídla a může létat. Až hluboko do středověku spisovatelé předpokládali, že adresáti psané slovo uslyší už i proto, že ve většině případů neuměli číst. Samostatné tiché čtení biskupa Ambrože udivovalo ve 4. století po Kristu svatého Augustina. Tiché čtení umožnilo něco, čeho si na něm dodnes nejvíc vážíme – autonomii čtenáře, možnost vnímat text podle svého, přivlastnit si ho. Oba zmíněné způsoby čtení – společné i tiché – dnes reprezentují dva hlavní rozměry četby: získání zkušeností a prožitků, které by člověk za celý život nestihl, nalezení přátel (z knih), analogií k vlastnímu životu a zároveň pomyslné členství v komunitě čtenářů, s nimiž můžeme právě uvedené sdílet, případně o tom s nimi hovořit.¹

V čtenářských klubech jsme chtěli rozvíjet komplementárně oba směry. Samotná myšlenka čtenářských klubů není nijak nová. Rozhovory o psaném jsou v evropské společnosti běžné.

Na mozaice z Pompejí, která zachycuje Platónovu Akademii, vidíme muže se svitky. Můžeme předpokládat, že společně hovořili i o čteném textu. Scholastici na středověkých univerzitách vedli disputace o výkladu psaného slova, v židovské ješivě pátrali po smyslu biblických vět i zapsaných myšlenek slavných učenců. Společný rozbor knih najdeme i v jezuitském kurikulu. Mnozí z nás strávili hodiny pitváním povinné četby. Dodnes se ve školách čte, a pokud ne knihy, pak alespoň ukázky v čítance, o nichž učitelé s dětmi rozmlouvají.

Náš vzdělávací systém je na četbě založen, v závislosti na konkrétních oborech spíše na četbě naučných textů. Vzdělání, jakkoliv virtuálně zprostředkované, předpokládá porozumění psanému slovu. A paradoxně k této stále trvající podmínce pro úspěšné studium se v rodinách dětí i v české školní praxi čtení věnujeme stále méně, můžeme-li tak usuzovat dle posledních výzkumů PISA a nedávného šetření Národní knihovny ČR, jež jen potvrdilo před dvanácti lety popsany trend vývoje dětského čtenářství, vyplývající z výzkumu společnosti GAC².

¹ Srovnej Manguel, A.: Dějiny čtení, Host: 2007

² Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického průzkumu, GAC, 2003. http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.

„Čtení knih považuje za zábavné či občas za zábavné 47 % českých dětí. Ale pro téměř 20 % zkoumaných dětí je čtení spojeno s nudou. Třetina dětí čte knihy každý den, ale další třetina nepřečte za měsíc ani jednu knihu“.³

V analýze dat projektů „Čtenář“ a „Klíčové kompetence“⁴ společnosti Scio pak můžeme v grafu *Počet přečtených knih* sledovat stálou klesající tendenci dětského čtenářství v Česku od roku 2010 do roku 2013.

Mohli bychom polemizovat s výzkumnými nástroji daných šetření, s volbou správných kritérií zkoumání „dítěte-čtenáře“. Do toho se raději nepustíme, už jen proto, že výše uvedená zjištění odpovídají pozorování řady terénních čtenářských pracovníků – učitelů a knihovníků.

Právě citovaný výzkum společnosti GAC přinesl před pár lety důležité zjištění: dítě se stává čtenářem, pouze pokud kolem sebe vidí vzory v rodičích, škola se na růst dítěte-čtenáře nijak nesoustřeďuje.

70 % dětí, které dnes denně čtou, jsou děti, jimž pravidelně rodiče četli, když byly menší. Naopak z dětí, které nikdy nečtou, zažila pouze čtvrtina, že by jim někdo v dětství pravidelně předčítal z knížky.⁵

Varující výsledky týkající se aktivit podporujících čtenářství přímo na školách přinesl i výzkum, který jsme zorganizovali na podzim 2013 v rámci čtenářských klubů⁶. Získali jsme validní údaje od 918 respondentů z partnerských škol, jež v nadprůměrném množství navštěvují děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Při vyhodnocování šetření nebylo překvapením, že děti mají doma málo knih a ne všechny s rodiči

pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf

³ České děti jako čtenáři v roce 2013: Celostátní reprezentativní průzkum dětí školního věku se zaměřením na četbu a na vztah dětí ke knihám a knihovnám, Národní knihovna ČR, 2013. http://knihovnam.nkp.cz/docs/ctenari_2013/NKCR_TZ_ceske_deti_jako_ctenari.doc?PHPSESSID=33840fd1d667ee1681e2f75c7622d2fd

⁴ Čtenářství na školách, Analýza dat z projektů Čtenář a Klíčové kompetence, Scio, 2013. <http://www.rostemesknihou.cz/userdata/files/scio-prezentace-ctenar-tiskovka.pdf>, s. 4

⁵ Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického průzkumu, GAC, 2003. http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf, s. 22

⁶ Smyslem výzkumu bylo pro účely této metodiky ověřit čtenářské postoje a návyky klubových dětí a porovnat je s návyky a postoji jejich běžných spolužáků. Bližší informace si přečtěte v kapitole *Jak jsme hodnotili práci v klubech*.

o četbě hovoří, ale překvapivá byla skutečnost, že většina z nich⁷ se nesetkává ve škole s žádnou aktivitou, která by rozvíjela jejich čtenářství jinak než prostým dekódováním textu. Například v odpovědi na otázku „S kým si povídáš o tom, co jsi četl?“ je zarážející absence dětí, které hovoří o četbě s učitelkou⁸.

Stejně tak jen velmi malé množství respondentů uvádí, že jim knihy půjčuje učitelka. Zvláště patrné je to u dětí, které nenavštěvují čtenářské kluby. Přitom nabídnout dítěti knihu přímo v hodině je činnost velmi jednoduchá a časově nenáročná.

Výše uvedená zjištění jsou mezi odbornou veřejností vcelku známá⁹ a poukazuje na ně řada organizací zabývajících se čtenářskou gramotností, v první řadě jmenujme *Kritické myšlení*, jež již víc jak 15 let organizuje vzdělávací kurzy pro české učitele.

Cestou posílení vlivu školy na dětské čtenářství šel i projekt „*Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. st. ZŠ*“, jehož zkušenosti podrobně popisujeme v publikaci „*Kudy vede cesta ke čtenáři*“¹⁰. Jedním z nejzajímavějších a současně vlastně očekávaných zjištění zmíněného projektu bylo, že je třeba posílit čtení dětí pro radost, čtení dobrovolné, odpočinkové a pro zábavu...

Protože i takové čtení je učení.¹¹ Výzkum provedený v roce 2013 na University of London důležitost „čtení pro radost“ jen potvrdil. Ukázal, že žáci, kteří jsou zvyklí pravidelně si číst „jen tak“ beletrii, dosahují ve škole lepších výsledků než jejich spolužáci, kteří si nečtou. A lepší výsledky se překvapivě netýkají jen literatury a humanitních oborů, ale například i matematiky. Zajímavým zjištěním uvedeného výzkumu byla skutečnost, že na kognitivní vývoj dětí ve věku mezi 10. a 16. rokem má

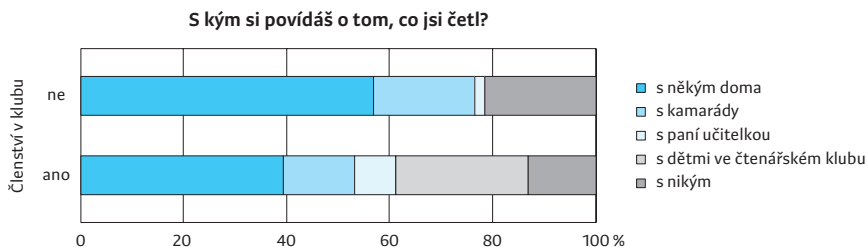
⁷ V tomto konkrétním případě šlo o děti, které nenavštěvují čtenářský klub.

⁸ Grafy níže, resp. ve Výzkumné zprávě, Evaluační šetření projektu Brána ke vzdělávání - školní čtenářské kluby posilující rovné příležitosti dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, http://ctenarskekluby.cz/wp-content/uploads/2014/07/Vyzkum.zprava_2014.pdf

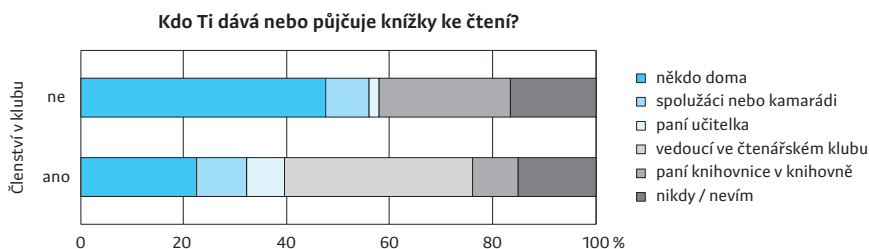
⁹ Na fakt, že čeští učitelé „mají spíše tendenci knihy nedoporučovat“, upozornily také závěry projektů „Čtenář“ a „Klíčové kompetence“. Čtenářství na školách: Analýza dat z projektů Čtenář a Klíčové kompetence. Scio 2009–2013.

¹⁰ http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_ctenJPD_kudy_vede_cesta.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_ctenJPD_kudy_vede_cesta

¹¹ Václav Mertin při přednášce pro manažery projektu Školní čtenářské kluby, v Praze dne 18. února 2012: „Pro děti je každé čtení učení.“

Graf 1 — Rozhovory o četbě

Graf 2 — Kdo Ti dává nebo půjčuje knížky ke čtení?

větší vliv, zda si pro radost čtou či nikoliv, než vzdělání rodičů. Zároveň, a to již se vzděláním, resp. poučeností rodičů souvisí, si ve sledovaných testech lépe vedly děti, jimž bylo v dětství předčítáno.¹²

Z některých výše uvedených zjištění a výzkumů jsme vycházeli, když jsme v roce 2011 reagovali na výzvu MŠMT ČR a podali si grantovou žádost na financování Školních čtenářských klubů.

Realizační tým budoucích čtenářských klubů již zkušenosti s rozvojem dětské čtenářské gramotnosti měl. V letech 2005–2007 se jeho členky podílely na projektu „Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. st. ZŠ“, jiní dlouhodobě lektorovali programy zaměřené na rozvoj čtenářské gramotnosti. Někteří se stali členy týmu, který pro Českou školní inspekci vytvářel hodnotící nástroje čtenářské gramotnosti u dětí.

¹² Social inequalities in cognitive scores at age 16: The role of reading, Alice Sullivan, Matt Brown, Institute of Education, University of London, <http://www.ioe.ac.uk/89938.html>

Sáře je 9 let a právě skončila 3. třídu. Žije s matkou a dvěma mladšími sourozenci, domácnost pravděpodobně sdílí ještě s babičkou. Sára chodí do školy ráda a při vyučování se velmi snaží, horší výsledky má pouze v matematice. Vyniká výtvarným talentem. Touží po úspěchu a pochvale třídní učitelky.

První rok v klubu

Sára je členkou čtenářského klubu už od jeho založení. Je přátelská, ráda spolupracuje a při plnění čtenářských úkolů bývá aktivní a pečlivá. Čtenému textu soustředěně naslouchá a dobře reaguje na otázky při čtenářských lekcích. Hlasité čtení není ještě plynulé, ale v průběhu minulého školního roku se postupně zlepšovalo.

Zpočátku si Sára vybírala z klubové knihovny tituly nepřiliš vhodné pro její čtenářskou úroveň (zřejmě ji zaujaly barevné obálky) a nechtěla si nechat poradit. Později se inspirovala knihami, o nichž hovořily ostatní děti, nebo těmi, které byly používány na schůzkách k lekcím. Knihy si však doma asi jen prohlížela a nezačetla se, což vždy vyšlo najevo při rozhovorech o domácí četbě, kdy nebyla schopna svou knihu souvisle představit. Její slovní projev byl chaotický, vyjadřovací schopnosti i slovní zásoba omezené.

Ve druhé polovině loňského školního roku Sára zaznamenala velký pokrok ve čtenářských dovednostech. V březnu, dubnu a květnu skutečně přečetla 5 knížek z 9, které si v tomto období půjčila. Postupně se naučila přečtenou knihu prezentovat a potřebovala pouze malou pomoc. Zvládla charakterizovat postavy, vystihnout zápletku i rozuzlení děje. Její vyprávění se stalo strukturovanější, slovní zásoba bohatší, začala se lépe vyjadřovat. Svým zapáleným povídáním dokázala zaujmout i ostatní děti.

Sářin pokrok přímo souvisí s její docházkou do čtenářského klubu. Sára pravděpodobně začala postupně při svém tichém čtení používat různé čtenářské strategie pomáhající čtení s porozuměním, s nimiž se mohla podrobně seznámit na klubových schůzkách. Naučila se o čteném textu přemýšlet. Už se kupříkladu nebojí přerušit čtení a zeptat se na význam slova, které nezná (např. zápraží). Pozitivní vliv na její čtenářství má také mladší bratr (předškolák navštěvující přípravnou třídu),

kterého Sára přivedla do klubu, doma mu čte půjčené tituly, a dokonce se ho vždy snaží připravit na povídání o knížkách.

Nabyté dovednosti bude vhodné rozvíjet při dílnách čtení. Sára jistě nebude mít problém číst si tiše po stanovenou dobu, stávalo se jí totiž, že se začetla do půjčené knihy ještě na schůzce. Protože bývá při rozhovorech o přečtených knihách nervózní, není vhodné ji stresovat pokládáním „štouravých“ otázek. Sára nesmí mít dojem, že je zkoušená, musí získat pocit, že s ní vedoucí klubu diskutují jako s rovnocenným partnerem, jehož názor je zajímavý.

Druhý rok v klubu

V dalším školním roce přešel Sárin mladší bratr, který je teď v 1. třídě, do druhého klubu. V průběhu září si vypůjčila dvě knihy spíše naučné (Děsivá věda, Dinosauři), v nichž si ke čtení vybrala vždy nějaký úsek, který ji zaujal, a o něm pak byla schopna velmi poutavě vyprávět, používala i různé odborné termíny a dobře se orientovala. Dále si vypůjčila Chrochtíka a Kvikalku, což je obrázková kniha s malým množstvím textu. V knize se orientovala, ale při prezentaci se řídila hlavně obrázky, občas se nestrefila, zápletku nevystihla. Nicméně povídala tak zapáleně, že všechny zaujala. Další výpůjčkou bylo Moje nezbedné štěně, knížka vyhovující její čtenářské úrovni i zájmům, ale Sáře se nepodařilo začíst se. Čtení se doma zřejmě nevěnovala, před klubem se snažila rychle něco přečíst, z toho pak čerpala při představování knížky ostatním. Nechala se jednou přesvědčit, aby knihu zkusila dočíst, ale na následující schůzce ji vrátila s tím, že se jí sice líbí, ale že chce raději jinou. Knihy pro domácí čtení si už dokáže vybrat sama tak, aby odpovídaly její čtenářské úrovni i zájmům. Čtení doma ale nevěnuje dost času, snad je to tím, že její domácí prostředí je nečtenářské. Vše se snaží dohnat ve škole o přestávkách. O všech půjčených knihách, ať už je přečetla, či nikoli, si vede záznamy ve čtenářském deníku, zapisuje si i úryvky textu a vše doprovází krásnými ilustracemi.

U Sáry je zřejmé postupné zlepšování čtenářských dovedností – techniky čtení, čtení s porozuměním, práce s textem. Pokud má v klubu prostor k samostatnému čtení, dokáže jej maximálně využít. Doma jí však tento prostor zřejmě chybí, což musíme vzhledem k jejímu rodinnému zázemí chápat, a je třeba ji stále k domácímu čtení povzbuzovat a nešetřit chválou za dosažené úspěchy. ■

Projektový tým sdílel s ostatními organizacemi, které se zabývají dětským čtenářstvím, určité, dalo by se říct zkrácené „vyznání víry učitele čtenářské gramotnosti“ (podrobněji v následující kapitole):

- Rozvíjet čtenářství můžeme jen u dětí, které poznaly radostný zážitek z četby.
- Každé dítě potřebuje na své čtenářské cestě průvodce.
- Čtení je potřeba věnovat čas.
- Čtenářská gramotnost je základním předpokladem školního i životního úspěchu dětí.

K tomu se přidala určitá fascinace knihami a hluboké přesvědčení, že knihy působí samy o sobě, přitahují i svou vnější krásou, jako předmět, který je radost držet v ruce, listovat jím.

Mnoho nejrůznějších výzkumů potvrzuje předpoklad, že děti se snáze nechají přitáhnout k četbě, jsou-li obklopeny knihami. Za všechny jmenujme americkou organizaci „*Reading Is Fundamental*“, která iniciovala analýzu výsledků více než stovky výzkumů zabývajících se vztahem mezi čtenářstvím, výsledky dětí ve vzdělávání a dostupností knih. Z šetření vyplývá, že dostupnost knih a jiných textů zásadním způsobem rozvíjí dětské čtenářství.¹³

To nepřímou potvrzuje i dříve citovaný český výzkum „*Jak čtou české děti?*“: „Poslední charakteristikou, která vypovídá o čtenářském zázemí rodiny, je již zmíněná přítomnost knih v domácnosti. Čtvrtina dotazovaných domácností vlastní maximálně 2 metry knih. To znamená, že mezi nimi dítě jen stěží najde takové, které by ho zaujaly, které by mohlo číst. Třetina domácností vlastní podle svého odhadu 3–5 metrů knih, v nichž se již většinou objevují i některé dětské knihy. 44 % rodin vlastní 6 a více metrů knih. V rodinách, kde má dítě snazší přístup ke knize, protože je v jejich domácnosti nadprůměrně více knížek, častěji nacházíme malého čtenáře.“¹⁴

Uvedená zjištění potvrzují i naše laické zkušenosti: děti z rodin, kde mají dost knih, většinou čtou. Co ale, když doma děti knihy nemají, do knihovny vede cesta plná zeměpisných i kulturních či sociálních

¹³ <http://www.rif.org/documents/us/RIFandLearningPointMeta-FullReport.pdf>

¹⁴ *Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického průzkumu*, GAC, 2003. http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf, str. 27

překážek, znesnadněná pokušením počítačových her, televizních seriálů, sportovních přenosů... Kde mají tyto děti možnost nalézt knihy a následně se do nich začíst?

V českých školách fungují v různých podobách školní knihovny.¹⁵ Ty ale mají možnosti leckdy omezené. Je zřejmé, že přivést děti k četbě mezi policemi plnými domodra obalených knih s černě napsaným titulem a katalogovým číslem je úkol velmi těžký.

Inspirativními aktivitami se zabývá např. britská nezisková organizace *BookTrust* – krom toho, že provozuje web, kde doporučuje nejrůznější knihy a představuje aktivity rozvíjející dětské čtenářství, zajišťuje pravidelně britským dětem „tašku plnou knih“ – knih nových, barevných, nabízejících dobrodružství i řešení dětských problémů.¹⁶

„Taška plná knih“ se nám stala synonymem snahy dostat knihy přímo k dětem. Nejlépe zdarma, aby na ně dosáhly i ty, jimž rodinný rozpočet dovolí právě tak přežít. A ukázalo se, že takových dětí je v Česku celá řada.

Knihy, nejlépe darované přímo dětem, ale i dostupné ve třídě, na chodbě, v klubovně, získaly v nově vznikajícím projektu hlavní roli. Postupně se přidávali další hlavní protagonisté, připravila se scéna a vznikly: Školní čtenářské kluby.

Že by něco takového mohlo fungovat, potvrzovaly i podobné zahraniční projekty. V první řadě *BookIt* a jeho příručka „This is how we do it – A guide for reading clubs“¹⁷, zdarma dostupná na webu britské organizace *ContinYou*. Příručka obsahuje kroky k založení klubu – stručné a přehledné, podobně strukturované, jako nyní na základě našich zkušeností předkládáme v kapitole *Kroky k založení čtenářského klubu*.

Právě tato zahraniční zkušenost nám dodala odvalu uvažovat dále směrem – „čtenářské kluby jako volnočasová aktivita“. Další užitečné informace jsme získali na britských stránkách www.readingtokids.org¹⁸.

¹⁵ Dle údajů MŠMT je v ČR 4 123 základních škol. Na tiskové konferenci k průzkumu České děti jako čtenáři v roce 2013 v Národní knihovně, dne 27. 2. 2014, bylo uvedeno, že školních knihoven je 3 851. 51 % dětí do školní knihovny nechodí a 13 % dětí ani neví, že ve škole nějaká knihovna je.

¹⁶ <http://www.booktrust.org.uk/> a <http://www.bookstart.org.uk/bookstart-packs/bookstart-treasure-chest/>

¹⁷ Organizace ani její webové stránky <http://www.continyou.org> od července 2014 bohužel nefungují. Citovaný materiál je ke stažení zde: <http://ctenarskekluby.cz/connabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/>.

¹⁸ <http://readingtokids.org/ReadingClubs/TipCraftIdeas.php>

Kroky k založení klubu byly jasné, zbývalo promyslet, čím kluby naplnit. Primární inspirací nám byly metody programu RWCT (Reading and Writing to Critical Thinking – Čtením a psaním ke kritickému myšlení). Kritické myšlení, o. s., se současně stalo partnerem našeho projektu. Řadu dalších inspirací jsme opět našli na zahraničních stránkách, prohledali jsme německý i francouzský web a pátrali po klíčovém výrazu „čtenářský klub“.

Nejzajímavější materiály jsme přeložili a k dispozici jsou na projektových stránkách www.ctenarskekluby.cz¹⁹. Ze svých předchozích zkušeností i z přeložených materiálů jsme vycházeli při tvorbě vstupní příručky „Vítejte na palubě“, v níž jsme popsali základní předpoklady klubové práce i různé metody a postupy pro přípravu programu klubových setkání.²⁰

Výjimečnost našich českých školních čtenářských klubů vidíme v tom, že se v nich děti scházejí a často zůstávají s knihou „po škole“. Děti, které většinou ve svém okolí čtenářské vzory neměly.

Jak se z nečtenářů, zůstanou-li s knihou po škole, mohou stát čtenáři? O tom pojednává následující kapitola.

¹⁹ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/>

²⁰ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ctenarske-kluby/metody-a-postupy/>

3

Čtenářské kluby v teorii i praxi

V této kapitole si ukážeme, na čem byla klubová práce postavena, co tvořilo tzv. tři pilíře. Najdete zde popis některých používaných metod a přečtete si, jak může vypadat modelová klubová schůzka.

1. TŘI PILÍŘE ŠKOLNÍCH ČTENÁŘSKÝCH KLUBŮ

Krásné a silné bývá často až dojemně prosté. A takové jsou i tři pilíře čtenářských klubů. Jednoduché a tak trochu známé všem. Jejich propojení je ale jedním z důvodů, proč se v čtenářských klubech daří přivést děti ke knihám, proč se ony samy cítí jako čtenáři.

Věděli jsme, co chceme, aby děti členstvím v klubu získaly, tj. zformulovali jsme si hlavní cíle čtenářských klubů.

Co je hlavními cíli čtenářských klubů?

- aby si děti samostatně a rády četly: jednou z cest je možnost číst v průběhu klubových setkání knihu dle svého výběru.
- aby si děti doporučovaly knihy navzájem a vytvářely čtenářské společenství.
- aby každé dítě odcházelo z klubového setkání s knihou – s tou, kterou má rozečtenou již dlouho, či s tou, kterou si půjčí z klubové knihovny.

Odtud byl už jen krůček k formulování tzv. tří pilířů klubové práce a ještě relativně dlouhá cesta k jejich realizaci.

1 Čti si přímo v klubu – Dílna čtení

Prvním pilířem je možnost **číst si knihu dle své vlastní volby** přímo v klubu. V určený čas si děti i vedoucí klubu vezmou knihu (rozečtenou či nově vybranou z klubové knihovny), každý svou a dle svého výběru, a začtou se (v případě nečtenářů – „zaprohližejí se“).

Čas pro samostatné tiché čtení bývá různě dlouhý – od pěti do dvaceti minut. Děti ho v klubech využívají a bývá to chvíle, na kterou se těší. Vedoucí klubu čtou obvykle také svou vlastní knihu, případně jsou ku pomoci slabším čtenářům. Právě „čas“ je nezbytnou podmínkou k tomu, aby se dítě stalo čtenářem. Konkrétně čas věnovaný samostatnému čtení.

Obvykle počítáme s tím, že děti ve škole určité míry čtenářských dovedností dosáhnou, na II. stupni a v následném studiu to pokládáme

²¹ A na Moravě zpřístupněný převážně díky Miloši Šlapalovi (jemuž tímto děkujeme za cenné zkušenosti). Např. Dílna čtení v praxi, *Kritické listy* 27/2007, str. 13, http://www.kritickemysleni.cz/klisty/27_komplet.pdf

Tři pilíře školních čtenářských klubů

- 1 „Dílna čtení“ – prostý a úchvatný „vynález“ programu RWCT – v českém prostředí šířený Kritickým myšlením²¹.
- 2 „Hovoř o tom, co jsi četl“ – prostor pro doporučování si knih, vrstevnický i mezigeneračně.
- 3 „Odejdi domů s knihou“ – s vlastní rozečtenou či půjčenou z klubové knihovny, s knihou, kterou je možné číst následující týden.

za samozřejmé. Málokdy se ale zabýváme tím, jak děti naučit čtenému rozumět, resp. jak je naučit víc než samotné technice čtení. Ve školách se tak čte během vyučování nejčastěji nahlas společný text²². Vlastní samostatné tiché čtení knihy, která dítě skutečně zajímá, je zatím výjimečné. A přitom právě prostor pro takové čtení je zásadní pro rozvoj dětského čtenářství. Pokud ho dítěti neposkytnou rodiče, je téměř bez šance, že si bude číst jen tak pro sebe někdy jindy. Právě s ohledem na tuto skutečnost jsme kladli na dílnu čtení velký důraz. V našem pojetí to byl nejdůležitější pilíř.

Právě při dílně čtení se nejvíce ukázalo, že knihy přitahují samy o sobě. Pokud manažer klubu nevěřil, že by knížky mohly děti tak zaujmout, aby vydržely bez další zábavy, dílna čtení nefungovala. Teprve v okamžiku, kdy čtení samotné, čtení jen tak, považoval za důležité i on, byl čas s dílnou čtení začít.

Jak vypadá dílna čtení, si můžete prohlédnout na stránkách projektu.²³

²² Podle třetiny dětí účastnících se šetření pro zprávu „*Jak čtou české děti*“ se v jejich třídě čte nahlas téměř každou hodinu, další třetina takto čte asi jednou týdně. Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického průzkumu, GAC, 2003. http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf, s. 31

²³ [http://ctenarskekluby.cz/wp-content/uploads/2014/04/dopis_v_lahvi_03.pdf](http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/(„Dílna čtení i s otázkami před četbou“ a „Dílna čtení – děti tvoří otázky“) - uvidíte zde i to, jak se děti na samostatné čtení připravují. Tamtéž je k vidění i rozhovor o čtené knize na závěr dílny čtení. Dílna čtení je popsána např. na <a href=).

V klubech, kde byla zařazena dílna čtení, docházelo k viditelnému zlepšování čtenářských dovedností. V závěru projektu byla dílna čtení etablovaná téměř ve všech klubech.

2 Hovoř o tom, co jsi četl

V rozvoji dětského čtenářství mají velký vliv vrstevnické skupiny. V roce 2002 uvedlo 47 % dotazovaných dětí ve výzkumu „*Jak čtou české děti*“, že knihy občas získávají od kamarádů, 34 % to činí často.²⁴ V obdobném výzkumu Národní knihovny ČR z roku 2013²⁵ tento počet dětí mírně klesl (celkově se snižuje počet čtenářů), ale je zřejmé, že vliv vrstevníků je něco, s čím je nezbytné pracovat. V případě čtenářských klubů jsme chtěli dát prostor tomu, aby si děti doporučovaly knihy navzájem, tj. aby to nebyl jen manažer klubu, kdo přichází s novými tituly.

Do klubu chodím, abych se naučila číst. Abych se naučila mluvit. Mě baví číst, protože můžu číst jako skoro velká. A ještě mě baví, jak si povídáme o knížkách. → Adéla, Kolín

Způsobů, jimiž si děti mohou doporučovat knihy, je celá řada. V počátku projektu jsme se domnívali, že v každém klubu vznikne tzv. „strom plný listů“, na jehož listy budou děti zapisovat knihy, které přečetly. To se podařilo jen v několika málo případech. Nicméně ve všech klubech se záhy ustálil pravidelný kruh, v němž děti hovořily o tom, co přečetly doma, případně se vracely ke knihám, které četly v dílně čtení. A děti reagovaly stejně jako dospělí, když slyší o knize, která je zaujala, prostě si ji sehnaly. V našem případě si ji půjčily z klubové knihovničky.

Občas na čtenářském klubu zažiji něco, co nečekám a co mě dokonale překvapí. Pracuji s předškoláky, čtení tedy u nás nepřichází v úvahu. Ve

²⁴ Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického průzkumu, GAC, 2003. http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf, s. 20

²⁵ České děti jako čtenáři v roce 2013: Celostátní reprezentativní průzkum dětí školního věku se zaměřením na četbu a na vztah dětí ke knihám a knihovnám, Národní knihovna ČR, 2013. http://knihovnam.nkp.cz/docs/ctenari_2013/NKCR_TZ_ceske_deti_jako_ctenari.doc?PHPSESSID=33840fd1d667ee1681e2f75c7622d2fd

čtenářské dílně si knížky prohlížíme, povídáme si o tom, co nás zaujalo. A tak se stalo, že se nám mezi nové knihy zatoulala jedna z úvodního doporučení.

Byla to kniha od Václava Čtvrtka O hajném Robátkovi a jenu Větrníkovi. Lucinka jí dala přednost před ostatními. Společně jsme ji s dětmi začaly prohlížet a povídat si o tom, co je na obrázcích. Děti se kolem mě sesedly a poslouchaly, samy komentovaly jednotlivé obrázky. Kniha je tak zaujala, že jsem ji otevřela na začátku a společně jsme ji celou prohlédly, podle obrázků vypravovaly a děti domýšlely, co se stalo a proč. Možná právě proto, že v každém příběhu je zlo potrestáno beze zbraní a střelení, měla tato kniha u dětí velký úspěch. Bylo to určitě i proto, že kreslený večerníček podle této knihy neznají.

Helena H., Hlavečník

Rozhovorem o domácí četbě obvykle schůzka začínala. Jak to vypadá v praxi, najdete na videonahrávce na projektových stránkách.²⁶

3 Odejdi domů s knihou

Většina dětí, které klub navštěvovaly, měla doma jen velmi malé množství knih, některé dokonce žádné.²⁷ S dětskými knihami se tak klubové děti poprvé blíže setkaly v klubu. Mít vůbec možnost si číst a vidět při čtení i druhé bylo základní podmínkou, aby děti vůbec poznaly, že čtení je může bavit – to jim zprostředkovala dílna čtení, na niž si půjčovaly knihu v klubové knihovničce. Co ale s rozečtenou knihou? Měla zůstat v klubové knihovně do příštího týdne? Vycházeli jsme z předpokladu, že pro rozvoj dětského čtenářství nestačí hodina a půl práce s knížkou přímo v klubu. Důležité je chápat čtení i jako plnohodnotný a atraktivní způsob trávení volného času. Proto jsme děti (a z počátku hodně silně

²⁶ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/> (Rozhovor o domácí četbě). Kratší variantu rozhovoru, při němž děti představují svou četbu, najdete pod názvem „Rozhovor o domácí četbě II“.

²⁷ Žáci v dotazníkovém šetření, které Nová škola realizovala na podzim roku 2013, odhadovali, kolik mají doma knih. Žáci v odpovědi volili číselný interval, odpověď byla podpořena obrázkem polic a knihoven s vyrovnanými knížkami. V klubech je 15 % dětí, které mají do 10 knih, a 22 % dětí, které mají 11–25 knih. Tedy nejméně 37 % klubových dětí má doma pouze malé množství knih (do 25 knih), u něhož můžeme předpokládat, že se výrazně neobměňuje.

i manažery klubů²⁸⁾ vedli k tomu, aby si vybíraly knihy z klubové knihovničky pro domácí čtení nebo prohlížení.

Do klubu chodím, protože je tam zábava a učíme se tam lépe číst. Doma knihy nemám. → *Natálie, Sázava*

Každé dítě, pokud chtělo, odcházelo z klubu s knihou – četbou pro následující týden. Pro tento účel dostalo každé dítě žlutou plátěnou tašku jako symbol aktivity „odcházím z klubu s knihou“.

Vypadá to jednoduše – stačí si knihu vzít a odnést. Co ale není úplně snadné, je rozhodnout se, jakou knihu si vybrat. Krom toho, že by měla být pro dané dítě zajímavá tematicky, musí odpovídat i úrovni jeho čtenářství. Téměř každé dítě potřebovalo pomoci s výběrem. O tom více níže při popisu klubové schůzky.

Usilovali jsme o to, aby výběr knihy „na doma“ byl součástí každého klubového setkání. Obvykle k němu docházelo až na konci schůzky a bylo mu třeba věnovat dostatečné množství času.

2. METODY A POSTUPY

Rozvoj čtenářských dovedností

Definice čtenářské gramotnosti existuje celá řada, my jsme pracovali s tou, kterou vytvořil odborný panel VUP v roce 2010. Na jejím základě jsme si definovali rozšířené cíle klubové práce (tj. co chceme děti naučit), které jsme realizovali jak třemi pilíři, tak konkrétně zaměřenými čtenářskými lekcemi.

Každou významnější čtenářskou činnost, kterou jsme v klubu zařazovali, jsme prosévali sítím otázek: „Proč? Proč chci zařadit právě tuto metodu? Co chci, aby se děti naučily, co chci, aby děti zažily?“

²⁸⁾ U tohoto pilíře jsme také poměrně nečekaně museli překonávat nemalou skepsi řady klubových vedoucích, kteří nevěřili, že děti budou knížky spolehlivě vracet nepoškozené. Argumentovali často především prostředím, z něhož klubové děti pocházely. Až poté, co se vedení projektu zaručilo, že případné zničené knížky nahradí, se k půjčování vedoucích odhodlali. Zpětně můžeme konstatovat, že se neztratily téměř žádné knihy.

Co chceme děti naučit?

Dětem by návštěva v našich klubech měla pomoci k tomu, aby:

1. rády a samostatně četly;
2. samy si uměly vybrat knihu ke čtení či prohlížení dle svého zájmu;
3. vzájemně si knihy doporučovaly;
4. mluvily o tom, co přečetly - co se jim líbilo či nelíbilo;
5. plánovaly, co si chtějí přečíst;
6. používaly postupy, které jim pomohou porozumět textu:
  - propojovaly to, co čtou, s tím, co již znají, co zažily...,
  - předvíдалy, o čem text bude - a to z ilustrací, názvu i míst v textu,
  - doptávaly se na neznámá slova a souvislosti v textu,
  - tvořily k textu otázky, kladly samy sobě otázky o tom, co čtou,
  - byly schopny text převyprávět...;
7. nalézaly v knihách zajímavé informace o lidech, jejich povaze a nejrůznějších věcech v životě;
8. vytvářely společenství, v němž si naslouchají a vzájemně spolupracují.

Manažeři klubu krom toho, že pravidelně zařazovali tři pilíře, připravovali tzv. čtenářské lekce, v nichž se soustředili na rozvoj konkrétních čtenářských dovedností.²⁹

Metody, které jsme doporučovali pro řízenou práci s textem (čtenářské lekce), vycházely obvykle z programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení, některé postupy jsme si sami či s pomocí našich konzultantů upravili tak, aby byly vhodné pro děti se špatnou technikou čtení. Přeložili jsme i několik zahraničních materiálů.³⁰

Do klubu chodím, protože mě baví čtení. Knihy si můžeme půjčovat, jsou tu knihy literatury: detektivní, dobrodružné, zábavné a další. O zábavu máme postaráno

²⁹ Čtenářské lekce vzniklé ve čtenářských klubech jsou ke stažení na www.ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky. Dílna čtení není totožná s čtenářskou lekcí.

³⁰ Překlady metod a nejrůznější metodické materiály jsou ke stažení na <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/>, resp. <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ctenarske-kluby/metody-a-postupy/>.

díky naší paní učitelce Evičce Novákové. Každý čtvrtek máme novou otázku do čtenářské dílny. Jsem ráda, že chodím do klubu. Děkuji všem, zvlášť paní učitelce Evičce Novákové a Tomášovi. → Barbora, Kolín

V případech čtenářských lekcí jsme dbali na to, aby společnému čtení předcházela tzv. aktivita před četbou, následovala aktivita při četbě a společné čtení bylo zakončeno reflexí, tj. aktivitou po četbě. Tuto strukturu doporučují zahraniční i české materiály³¹, které se zabývají rozvojem čtenářské gramotnosti.

Metod a postupů je velké množství. Než jsme si ale některý vybrali, museli jsme si zodpovědět otázku: „Proč? Proč právě tento postup, tuto metodu?“

Podvojný deník – jedna z používaných metod

Výjimečné postavení má tzv. *podvojný deník*, proto mu zde věnujeme větší prostor. Jde o metodu umožňující zaznamenat bezprostřední reakce dětí na četbu – čtenář si přeloží list papíru a na levou polovinu vypíše z textu přesně to slovo, větu, odstavec, které ho zaujaly, na pravou polovinu papíru pak napíše svůj komentář.

Tento jednoduchý postup nám umožnil říct dětem: a) četba je VÁŠ výsostný prostor, zaujmout vás může úplně cokoliv, b) to, o čem čtete, může nějak souviset s vaším životem, nějak se vás to může týkat, všimněte si, jak, c) vaše komentáře k četbě nerozlišujeme na dobré a špatné, jsou to totiž VAŠE komentáře, d) přemýšlejte o četbě, všimněte si toho, co se vám líbí, ale i toho, čemu nerozumíte, co považujete za divné.

Podvojný deník – již delší dobu jsem ve fázi, že podvojný deník je prostě něco úúúžasného! I když jeho princip mi byl vysvětlen přibližně před třemi lety, stále podvědomě pracuji na jeho dokonalejším využití, mám nové a nové nápady. Svým způsobem dělají to samé i děti. Zpočátku mi činilo velké problémy vysvětlit dětem, jak a podle čeho mají citaci vybírat... Po poměrně dlouhé době jsem také např. zjistila, že jeden chlapec hledá v textu „něco v uvozovkách“, aby to konečně opsal

³¹ Např. Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka, ČŠI, 2010, s. 51-56. http://www.ptac.cz/data/Ctenarska_gramotnost_jako_vzdelavaci_cil_pro_kazdeho_zaka.pdf

- „**Aktivita před četbou**“ – již se na četbu připravíme, naladíme, zaměříme se společně s dětmi na důvod, proč vlastně text čteme. Nasměrujeme děti k momentům, kterých si mají všimnout, pomůžeme jim rozpomenout se, co už znají. Vzbudíme jejich zvědavost, touhu číst dál a posílíme vnímavost vůči sdělení textu. Existuje celá řada metod – předvídání z názvu knihy či kapitoly, z ilustrace, klíčových slov nebo debata o problému, kterým se text zabývá...
- „**Aktivita při četbě**“ – vhodně zvolený způsob, který dětem pomůže text lépe pochopit, interpretovat. Může samozřejmě jít o prosté (krásné a působivé) předčítání. Je vhodné ale zařazovat i postupy, které dětem ukazují možnost, jak o textu mohou přemýšlet. Tj. vyzývat je ke kladení otázek, k předvídání dalšího děje, k průběžnému vyjasňování neznámých slov, k ústním či písemným reakcím na místa, která je zaujala. Metody, které jsme používali, jsou uvedeny v příručkách RWCT.
- „**Aktivita po četbě**“ – shrnutí tématu četby, v ideálním případě navážeme, nač jsme se připravovali před samotným čtením. Umožníme dětem sdílet zážitky, vytvořit si názor. Činnosti po četbě (stejně jako ty předchozí) vycházejí z cíle lekce. Např. pokud bylo naším cílem učit děti převyprávět text, už v průběhu čtení jim pomáháme identifikovat zlomové okamžiky příběhu. V aktivitě po četbě je vyzveme např. k vytvoření obrázkové osnovy, k dramatizaci příběhu.

a „měl pokoj“ – zmátl ho, že citace „se dává“ do uvozovek... myslel si, že musí vybrat něco, co už v uvozovkách ve čteném textu je, nezabýval se tedy obsahem, nýbrž hledal jakoukoliv přímou řeč... jednoduše hledal uvozovky.

Také jsem se přesvědčila o tom, jak je důležité dětem metodu předkládat postupně, po částech, hledat možnosti, které by jim pomohly pochopit „můj záměr“, resp. „záměr konkrétní metody“.

Zpočátku byly zápisy takové „strojené“, bylo to nejspíš tím, že děti nevěděly, kam až mohou zajít, co mají a mohou vlastně psát. Je důležité, aby pochopily, že mohou psát (a vlastně MAJÍ psát) vše, co je napadne. A toto jim vysvětlit není vůbec jednoduché, to musí prostě cítit, musí

jim „naskočít“, že se nemají čeho bát, že správně je vlastně „vše“, že jde o jejich zápis, o jejich myšlenku, o jejich názor, že pokud nechtějí, nemusí nic číst nahlas, popř. že to s jejich souhlasem přečtu ostatním já. Většina dětí už to pochopila, spadl z nich ostych, některé začaly psát jakoby „intimněji“, některé se začaly pokoušet o vtipné psaní. Podle mého názoru je právě toto jeden z důležitých mezníků.

Úžasné je také pozorovat, jak na sebe působí navzájem i samy děti – někdy se tzv. poučují, ale spíše vše probíhá bezděky, např. tím, že poslouchají čtení myšlenek a názorů, pokládají otázky, poslech jim pomáhá i v učení hledat vhodná slova při vyjadřování svých myšlenek.

Šárka Fantová, manažerka čtenářského klubu v Kolíně, učitelka

3. RADOSTI, KTERÉ JSME ZAŽILI

Návštěva v knihkupectví

Řada dětí, které čtenářské kluby navštěvují, neměla nikdy příležitost navštívit knihkupectví a vybrat si zde knížku. Zkušenost vlastního nakupování knih jsme některým z nich mohli zprostředkovat díky mimořádným finančním darům, které jsme za tímto účelem postupně získávali, neboť nákupy knih nebylo možné hradit ze zdrojů projektu.

Zážitek spojený s vlastním výběrem knihy v knihkupectví nebo na pražském veletrhu Svět knihy byl pro děti nezapomenutelný. Děti k výběru přistupovaly velmi odpovědně i strategicky – do dvojic si kupovaly různé díly jedné série, aby si je mohly navzájem půjčit. Pokud z obchodu cestovaly hromadnou dopravou, vždy se na vybrané knížky hned vrhly, obvykle je přečetly celé. Ukázalo se, že nákup knížky podle vlastního výběru silně motivuje ke čtení. Školy své žáky často odměňují knižními dary, v tom případě se ale děti musejí spokojit s knihou, kterou jim vybral někdo jiný. Pokud by dětem byla nabídnuta možnost samostatného výběru v knihkupectví, efekt odměny by se znásobil, jak potvrzuje naše klubová zkušenost.

Návštěva knihkupectví v Liberci

Jeden z našich libereckých klubů, kam docházejí starší děti, dostal skvělou příležitost: každé dítě si mohlo vybrat v knihkupectví vlastní knihu. Dosud dostávaly děti knižní odměny podle našeho výběru a přes

veškerou snahu jsme se občas prostě netrefily. Děti proto možnost koupit si knihu samy uvítaly. Vždyť už si většina z nich dokáže vybrat knihu ke čtení tak, aby je opravdu bavila. Děti se na nákup těšily, už se dopředu ptaly, jaké knížky si mohou vybírat, jaký finanční limit mají, kam půjdeme nakupovat apod.

Před vstupem do knihkupectví jsme si ujasnili pravidla, která bychom v prodejně měli dodržovat. Trochu jsme se báli, že děti už budou v předprázdninovém čase trochu divoké, ale nebylo tomu tak. Ponořily se do regálů a nijak nerušily ostatní koupěchtivé zákazníky.

Postupně se na nás takřka všechny obrátily s prosbou o pomoc při výběru. Kačka měla celkem rychle jasno. Vybrala si encyklopedii zvířat a nedala se zviklat. Některým dětem stačilo jen říct žánr knih, ve kterém mohou vybírat, jiné se radily nad konkrétními tituly. To ale nebránilo tomu, aby si děti prohlížely další knihy, které je nějak zaujaly. V momentě, kdy měly vybráno, jakoby z nich spadla jakási tréma či tíha a zvědavě si prohlížely knihy všech možných žánrů a zpracování. O své zážitky se dělily jak s námi, tak s ostatními dětmi.

Jen Týnka stála trochu stranou všeobecného nadšení. Vybrala si „hrací a vystřihovací“ sešit a odmítala jak námi navrhované knihy, tak

i knihy, které jí nabízely děti, protože si myslely, že by ji mohly bavit. Nakonec si Týnka vybrala Kukyho.

Paní pokladní se skupinky dětí dožadující se nákupu knih vůbec nezalekla a každému ještě knihu zvláště zabalila. Děti si tak odnášely z obchodu svůj vlastní balíček. A bylo na nich vidět, že z něj mají radost.

Z rozhovorů při zpáteční cestě vyplynulo, že děti mají radost nejen z dárku, ale i z toho, že si dokázaly, více méně samy, vybrat knížku z obchodu. O tom, že jejich radost byla opravdová, svědčí fakt, že dárky přinesly druhý den ukázat své paní učitelce.

Radka Vojáčková, manažerka čtenářských klubů v Liberci, knihovnice

Další popisy toho, jak si děti samy vybíraly knihy, najdete na webu projektu www.ctenarskekluby.cz.³²

Darování knížek přímo v klubu

Vzhledem k povaze naší cílové skupiny jsme se při koncipování projektové práce nechtěli příliš spoléhat na dětské knížky, které budou mít děti doma k dispozici. Naše obavy z nedostatku vlastních knížek se potvrdily velmi záhy.³³

Již v žádosti a v rozpočtu jsme proto počítali s tím, že přibližně jednou za pololetí děti dostanou motivační dárek – knížku, která jim zůstane doma. Z rozdávání se postupně ve většině klubů stal slavnostní moment, kdy děti dostávaly i certifikáty shrnující, kam se v práci s knížkami a textem posunuly, jakým směrem se mohou dál rozvíjet.

Velmi oceňuji také možnost darování knihy každému dítěti. Karolínka by mohla vyprávět. Nejdříve četla klubové knihy doma panenkám, potom si hrozně moc přála dostat knížku pod stromeček. Našla plno hezkých dáreků, ale knížka mezi nimi bohužel nebyla. Situaci zachránil klub, kde svou knihu dostala. Navíc si mohla s ostatními také další knihu vybrat při své úplně první návštěvě knihkupectví.

³² <http://ctenarskekluby.cz/nase-kluby/co-se-deje-ve-ctenarskych-klubech/orlova/v-orlove-si-deti-vybiral-y-knihy-v-knihkupectvi/>, <http://ctenarskekluby.cz/nase-kluby/co-se-deje-ve-ctenarskych-klubech/slany/deti-ze-slanskeho-klubu-si-vybiral-y-knihy-v-knihkupectvi/>

³³ Blíže viz vysvětlení v podkapitole *Odejdi domů s knihou*.

Co dodat více, snad to nejlépe vystihují slova malého Vládi. Zpočátku zvládal jen jednoduché obrázkové knížky a při mé poslední návštěvě klubu si vybral knihu Narnie se slovy: „Konečně mám knihu, která je tlustá!“ → Hana T., regionální koordinátorka, Havířov, Orlová

Třídní kluby

Specifikem kolínské V. ZŠ Mnichovická jsou tři klubové skupiny, z nichž dvě jsou „třídními kluby“. Manažerka klubu – pedagožka – v nich pracuje se svými kmenovými dětmi. Ukazuje se zde, že rozvoj dětského čtenářství může probíhat ze tří stran: rodiny, školy a volnočasových aktivit. Je zřejmé, že je třeba alespoň dvou pilířů, chybí-li rodina. V Kolíně je viditelný rozdíl mezi dětmi, které pocházejí ze tříd, kde učitelky vedou děti pomocí metod rozvíjejících čtenářství a kritické myšlení, a mezi těmi, které chodí do „běžných“ tříd a „pouze“ navštěvují klub.

Děti, které byly vedeny ke čtenářství dvěma cestami, ve třídě i v klubu, mají více příležitostí „číst“ a stát se čtenářem. Třídní kluby plynule navázaly na školní činnost a nepoučeným návštěvníkům jejich členové připadali jako skupinka nejlepších čtenářů ze třídy, nikoliv jako děti,

kteří donedávna nečetly vůbec, děti rodičů s nízkým vzděláním, děti, z nichž většina nemá doma ani jednu knihu.

Den otevřeného klubu: hosté přicházejí číst do klubu

Velkou pomocí při posilování dětského čtenářství nám byli různí hosté, kteří do klubu přicházeli. Ukazovali dětem, že četba není jen to, co po večerech možná dělá osamělá babička, divný tichý spolužák a pak už jen učitelka češtiny. Hosté, které jsme v klubech uvítali, ilustrovali dětem, že číst je NORMÁLNÍ. Do klubu jsme se snažili zvát známé osobnosti, které by dětem mohly být čtenářskými vzory.

Osvědčilo se také pozvat do klubu starší děti, rodiče, knihovníky či místní osobnosti a požádat je, aby pohovořili o své vlastní četbě a knihách, které se jim líbí nebo které si v dětství rádi četli. Pro děti se tak stali dalším vzorem, který jim zprostředkoval čtení jako radostnou a smysluplnou aktivitu. V klubech četli starostové, umělci i místní pan farář a samozřejmě zástupci vedení školy, kteří si tak o klubové práci mohli udělat přesnější představu.

Díky partnerství s *Rosteme s knihou*³⁴ se nám podařilo pozvat do klubů několik českých autorů dětských knih. Pro každý klub bylo setkání se skutečným spisovatelem velkým zážitkem a děti se na něj připravily četbou knih, které napsal, či společným vyprávěním o autorovi a jeho tvorbě.

Význam knih, čtení, předčítání, ale také povídání o přečteném je všeobecně znám. Proto se na rodiče apeluje, aby děti s knihou seznamovali od nejútlejšího dětství a aby dětem četli. Učitelé tak pracují s velmi různorodou skupinou, čtenářské návyky žáků ve třídě jsou nestejnorodé a pedagog neví, na koho se zaměřit spíš: Na děti, které jsou ke knize z domova motivované? Na děti, které mají ke knize nakročeno, ale je třeba je ještě trochu popostrčit? Nebo na děti, které s knihou zápasí jako s cizorodým objektem?

To, že se čtenářské kluby zaměřují na děti čtenářsky nejslabší, ať už je příčinou nesoustředěnost, jazyková bariéra nebo sociální prostředí, je obdivuhodné. S dětmi z Kouřimi a Sázavy jsem se setkala na přelomu května a června. Kdybych nebyla opakovaně upozorněna, že jde o děti čtenářsky slabé, myslela bych si, že jsem v normální třídě, kde se knihám

³⁴ www.rostemesknihou.cz

intenzivně věnují. Ano, holčičky a kluci byli živější, preferovali příběhy obrázkové a méně náročné, ale knihy je zajímaly.

Povídání a aktivity jsem postavila na komiksech a metodách dramatické výchovy. Děti ze čtenářských klubů se v komiksové řeči lehce orientovaly, chápaly zadání, byly aktivní a tvůrčí. Dokázaly se vyjádřit slovem i pohybem, zabraly se do tvorby vlastních bublin, obrázků i celých komiksů. Čtenářsky jim byla sice bližší má knížka Medvídek Lup, určená předškolákům, než publikace Husité či Řemesla, ale tito malí čtenáři byli zvědaví a připravení se učit.

Byla radost vidět, jak děti dobře vedená práce s knihou změnila. Je pozitivní zprávou, že čtenářství lze nastartovat u jakéhokoli dítěte.

Spisovatelka Klára Smolíková

Po prvním klubovém cyklu (tj. pololetí) přečetly děti v klubu průměrně 2 knihy za pololetí, po pěti cyklech trvání čtenářských klubů (tj. po uplynutí 5 pololetí) jedno klubové dítě přečetlo za pololetí průměrně 3 knihy.

4. PROBLÉMY, KTERÉ JSME ŘEŠILI

V průběhu projektu docházelo k řadě náročných situací, o některých se zmiňujeme v kapitole *Učíme se společně*, kde podrobně popisujeme systém metodické podpory manažerů klubů. Na tomto místě představíme nelehké situace týkající se přímé práce s dětmi.

→ **Děti už to moc nebaví** - zpočátku nadšené děti se na klubu postupně mohly začít nudit. Manažeři klubu se dokonce leckde odhodlávali udělat nový nábor dětí³⁵, protože se domnívali, že nové aktivity již nevmyslí.

³⁵ Od počátku projektu jsme podporovali manažerky a manažery klubů v tom, aby děti obměňovali opravdu co nejméně. Zajímal nás totiž efekt dlouhodobého působení čtenářských klubů na výkon a postoj dětí. K výměně dětí tedy docházelo především v případě, že dítě přestalo chodit, že dosáhlo 5. ročníku a nespadlo již do cílové skupiny. Pouze v několika málo případech jsme museli řešit problém s kázní, což téměř ústilo ve vyloučení dítěte, ale situaci se nakonec podařilo vyladit a k sankci nedošlo. Pokud děti signalizovaly, že je program nebaví, bylo naším společným úkolem postavit program s takovými knihami, aby i tyto čtenáře zaujal.

Ne vždy bylo řešení tak jednoduché – ale opět se ukázalo, že „méně může být více“. To, co klubovou činnost podpírá, jsou totiž skutečně ony „tři pilíře“, které jsou vystavěny na knihách. A knihy jsou pokaždé jiné, nabízejí něco nového. Mnohde tedy zavedení dílny čtení vyřešilo problém s kázní i s klesajícím zájmem dětí. Základní předpoklad ale byl, že manažeři klubu nad svou prací přemýšleli a primárně se snažili, podporováni regionálními koordinátory, hledat, co by mohli pro zlepšení situace udělat oni sami.

Zhruba po Novém roce jsme s Táňou při klubových schůzkách zaregistrovaly, že Patrik se do práce nezapojuje, ruší ostatní a snaží se strhnout i Tomáše a Vojtu. Zpočátku jsme si říkaly, že je to přechodné, že to zase přejde, ale přesto pokaždé na konci schůzky při hodnocení jsme upozorňovaly, že nám to vadilo a že porušuje pravidla, na kterých jsme se společně domluvili.

Na schůzce 21. 2., která proběhla ve školní kuchyňce a kde děti podle receptů připravovaly palačinky a jablíčka v županu, to vypadalo, že je vše zažehnáno a kluci se opět „chytli“. Hýřili aktivitou, počínali si velice šikovně, dalo by se říci, že byli vůdčími osobnostmi a práci řídili. Ze schůzky, která se téměř o hodinu protáhla, odcházeli nadšení, ale s přáním, abychom vařili častěji. Slíbily jsme, že ještě někdy to zkusit můžeme, ale pokaždé to nejde.

Další schůzku jsme byli zase ve čtenářském klubu a měli jsme pracovat s knížkou Sísa Kyselá. Ale asi po půl hodině jsem práci přerušila, protože kluci opět „řádili“: neustále se pitvořili, pronášeli rádoby vtipné hlášky apod. Ostatní děti se tomu smály, nesoustředily se na práci, a tak zbývalo jediné: zaklapla jsem knížku a položila otázku, proč jsem asi čtení a práci přerušila. Samozřejmě, že děti věděly proč. Celý zbytek schůzky jsme rozebírali, proč se tak změnilo jejich chování, jestli chtějí v klubu pracovat dál a co musíme jak my s Táňou, tak oni udělat pro to, aby se nám tam všem líbilo. Vojta s Tomášem chtějí pracovat dál, Patrik řekl, že ne. Kluci nám sdělili, že je práce v klubu někdy moc nebaví, protože zařazujeme málo her a asi mají pocit, že jim chybí lepší motivace, potřebují, aby schůzky měly větší náboj. Strašně se jim líbilo, když věděli, že musí na schůzce splnit něco konkrétního, aby získali klíč od lodi, kterou jsme v rámci naší celoroční hry putovali k ostrovům představujícím

jednotlivé literární žánry. A protože teď se jenom posouváme k dalšímu ostrovu, chybí to správné napětí.

Musely jsme uznat, že mají pravdu a slíbily jsme, že na sobě zapracujeme. Domluvili jsme se společně, že si dáme měsíc na to, abychom zjistili, zda se nám to navzájem daří. Patrik řekl, že ještě bude pokračovat a po měsíci se rozhodne.

Jako velice pozitivní jsem hodnotila, že všichni až na Adélku uměli vyjádřit, co cítí, co si o celé situaci myslí, a že Tom uměl říci i to, že „už ho to tak nebere, že tomu něco chybí“.

S kolegyní Táňou, ale i s kolegyněmi z našeho druhého klubu, které měly stejný problém, jsme daly hlavy dohromady a promyslely motivaci pro naši další práci v klubu. Děti jsou hravé, touží po dobrodružství, musí před sebou vidět, co získají, když ...

První jarní den jsme tedy schůzku začínali hodnocením uplynulého měsíce. Každé z dětí mělo možnost říci, co hodnotí jako dobré, co se mu nelíbilo a zda pocituje nějakou změnu. S Táňou jsme si oddechly, děti schůzky hodnotily jako zajímavější, pestřejší.

Ale když došlo na dotaz, zda dál poplujeme jako posádka ve stejném složení, Patrik prohlásil, že jestli nemusí, tak už by dál nechtěl. Usoudily

jsme, že by nebylo přínosem ani pro Patrika, ani pro ostatní, kdybychom ho v klubu držely do konce školního roku, a tak jsem druhý den zavolala jeho tatínkovi a Patrikovu činnost v klubu jsme ukončili.

Ivana Sixtová, manažerka čtenářského klubu Rokycany, učitelka

- **Děti, které se členy klubů stávaly později, se zpočátku obtížně zapojovaly.** Způsob práce byl naprosto jiný, než na jaký byly dosud zvyklé. Neuměly zformulovat svůj názor, ani vymýšlet vlastní otázky a odpovědi. Stále očekávaly, že to, co říkají, musí být nutně „správně“. Díky malému počtu dětí v klubu mohli oba vedoucí ke každému přistupovat individuálně. Nicméně i zde je zřejmé, že bylo v prvé řadě třeba problém identifikovat a nečekat, až se nově příchozí sami zapojí.
- **Nemáme knihy pro všechny.** Některé klubové děti navzdory tomu, že se jako čtenáři cítí, mají stále velmi špatnou techniku čtení. Pro mladší děti existují i na českém trhu knihy, které mají málo textu, jsou psány velkými písmeny a je v nich velké množství ilustrací. Starší čtenáři, kteří mají špatnou techniku čtení, ale výběr nemají. Rádi by četli o tom, co tvoří jejich svět – o touze po dobrodružství, o přátelství mezi dětmi i o prvním lásce či o problémech dětí s rodiči. Knihy, které

si jsou schopny přečíst samostatně, pojednávají ale úplně o něčem jiném – o zvířátkách, o pohádkových bytostech či oživlých hračkách. Kvalitní díla s jednoduchým textem a příběhem reflektujícím svět dospívajících však na českém trhu chybějí, a tak není snadné starším klubovým dětem doporučit knihu k samostatné četbě. Nedostatek vhodných knih je příčinou postupné ztráty jejich zájmu o čtení.

- **Soutěže motivují... ale na jak dlouho?** Zařadit různé soutěže a čtenářské hry za různé odměny je sice lákavé, ale trvale neudržitelné. Děti se následně dožadují výhry za jakoukoliv činnost, i za tu, která by jim měla být odměnou sama o sobě – čtení knihy, která potěší, pobaví, poučí. Pokud byly soutěže zařazovány příležitostně, obvykle motivaci dětí zvýšily jako zpestření práce. Jejich pravidelné zařazení ale manažeři klubů museli posléze řešit jako problematickou situaci – děti se aktivit účastnily pouze za odměnu, případně se stále chtěly srovnávat v tom, kdo je lepší, a to i v případě, kdy to méně dobré čtenáře jen demotivovalo. Jako přínosné se naopak ukázaly společné úkoly, jejichž postupným plněním se posouval celý čtenářský klub (klubovou hru tohoto typu hráli např. v Rokycanech, jak je zmíněno výše). Stejně tak děti těšilo účastnit se za klub soutěží vyhlašovaných různými organizacemi s celorepublikovou působností (především *Rosteme s knihou*). Vítězství v takové soutěži pak bylo radostí pro celý klub.

Čtenářský klub a literární soutěž

Ráda bych se podělila o jednu svou pracovní zkušenost ve čtenářském klubu. Po úspěšném zavedení dílny čtení jsme přemýšleli, jakými jinými způsoby obohatit slovní zásobu dětí, schopnost vyjadřovat se sám za sebe.

Dlouho mi tato myšlenka ležela v hlavě. Po setkání s kolegyněmi v Praze, kde jsme zkoušely psát tzv. nalezenou báseň, jsem usoudila, že nastal čas si vyzkoušet něco podobného s dětmi.

Nazvali jsme to dílnou psaní. Začínali jsme krátkými básničkami, kde děti nejprve doplňovaly jen rýmy a sloky.

Jednoho dne jsme začali psát krátké příběhy o zvířátkách a dětem se tato práce moc líbila, a tak vznikaly příběhy, které si i samy ilustrovaly. A vznikla i malá knížečka. Jen jsme ji zatím nevydali. ☺ V ten moment se mi dostala do rukou informace, že Národní knihovna J. A. Komenského v Praze vyhlásila pro děti základních škol literární soutěž „Čteme se slonem Bobem“.

A tak jsme se rozhodli nějaké příběhy napsat a poslat. Stálo to za to, i kdyby mělo jít jen o zpestření práce našeho klubu. A protože příběhy měly být na téma zvířata, děti byly nadšené. Několik příběhů jsme do soutěže poslali.

K naší nesmírné radosti se naše čtenářka Míša Zbořilová, žákyně druhé třídy, umístila se svým příběhem na druhém!!! místě ve své kategorii, což byly děti 2.-5. tříd ZŠ z celé republiky!

A tak se naše snaha zúročila nejen zpestřením práce, ale v závěru i úspěchem. Míša jako odměnu dostala několik knížek, což ji moc potěšilo.

*Petra Řehounková, manažerka čtenářského klubu
v Chlumci nad Cidlinou, knihovnice*

- **Takovou knihu jste mu přeci nemohla půjčit...** Do klubové knihovničky jsme vybírali knihy, o nichž jsme se domnívali, že děti mohou oslovit a současně nabízejí kvalitní čtení (i když před kritériem kvality leckdy ustoupila snaha primárně nabídnout dětem téma, které je zajímavé, což se z dlouhodobého hlediska i vyplatilo). V klubové knihovničce tak byly tituly, o kterých se někteří rodiče domnívali, že by mohly jejich dětem uškodit. Například „*Neštovice, mor a jiné pohromy*“ (zábavně podaný výklad o virech a bakteriích), „*Usnula jsem*“ (příběh dívky, která usnula na hřbitově a dostala se mezi mrtvé) či „*Nejhorší den v životě třetáka Filipa L.*“ (vyprávění o chlapci, který neuváženým chováním málem způsobil smrt nevlastní sestry). Často tak docházelo k paradoxní situaci, kdy rodiče sice dětem dovolili dívat se na akční filmy s drastickými scénami, ale nechtěli, aby četli o smrti blízkého. Opakované vrácení některých titulů nás vedlo ke snaze více se zaměřit na rodiče. Soustředili jsme se na to, abychom jim klubovou myšlenku podrobněji představili a zapojili je pokud možno do naší společné práce (→ kapitola „*Veźmi vaše do klubu*“, str. 99).
- **Děti knihu domů nechtějí** – „*Odcházím domů s knihou*“ bylo jedním z pilířů klubové práce, proto jsme na výběr knih „na doma“ kladli velký důraz. Někdy si ale děti knihy domů brát nechtěly, a to i přesto, že o čtení měly zájem. Nebo jsme naráželi na děti, které nevěřily ve své schopnosti knížku uhlídat, uchránit ji před mladším sourozencem a pastelkou v jeho ruce... Pokud knihu dostaly darem, obvykle ji hned přečetly a na příštím klubu o ní hovořily. Pamětlivi zákonů indického knihovníka a matematika Shyali Ramamrita Ranganathana „*Knihy jsou určeny k užívání*“ jsme se o knihy nebáli. Důvěra, kterou

jsme v děti vložili, přinesla ovoce, téměř žádná kniha se neztratila. Pokud nic jiného, projekt čtenářských klubů více než čtyři stovky dětí naučil, jak se chovat ke knížkám.

5. KNIHY, KNIHY, KNIHY...

Čtenářské kluby by nebyly čtenářskými kluby, kdyby neměly vlastní vybavenou knihovničku obsahující přibližně 300 titulů pro děti různého věku. Takovou malou veřejnou knihovnu. A tak došlo na zkušenosti z knihovnické praxe i na aplikované Ranganathanovy zákony (→ str. 54).

6. VÍTEJTE NA KLUBOVÉ SCHŮZCE...

Na následujících řádcích Vám představíme, jak může probíhat klubová schůzka. V rámci projektu paralelně pracovalo 21 klubových skupin, a byť se všechny scházely pravidelně a mohly pracovat i se stejnými knížkami, žádné setkání nebylo stejné. Nepředepisovali jsme přesný obsah schůzky, vedoucí klubu se sami rozhodovali, čím čas naplní. Níže si tedy můžete přečíst popis modelové klubové schůzky, kde je názorným způsobem předvedeno zařazení „tří pilířů“ i jiných klubových aktivit.

1 Hovoř o tom, co jsi četl/a

Schůzka čtenářského klubu obvykle začíná povídáním o přečtených či rozečtených knihách, kdy čtenáři sedí nejlépe v kruhu na koberci nebo na židličkách, případně kolem kulatého stolu, a hovoří o tom, co četli během uplynulého týdne. Stejně, jako se běžně ptáváme svých přátel: „Co čteš?“, ptají se vedoucí dětí na jejich četbu, ptát se mohou i sebe navzájem, a samozřejmě je žádoucí, aby se ptaly také děti dětí. Dovednost představit stručně a smysluplně přečtenou knihu, vysvětlit její výběr a doporučit ji ostatním není jednoduchá a děti si ji musejí postupně osvojit. Pomáháme jim vhodně volenými otázkami na název knihy, autora, hlavní hrdiny, prostředí a zápletku, rozuzlení je naučíme pouze naznačit. Vedeme děti k vyjádření podstatných informací a více prostoru dáváme těm, kdo nám chtějí představit celou přečtenou knihu. Ostatní čtenáři, kteří mají knihu rozečtené, nás pouze seznámí se svým průběžným bodováním na

Ranganathanovy zásady v klubové praxi

- **Knihy jsou určeny k užívání.** Cílem knih je, aby byly čtené. Velice hezky vypadají nové, neopotřebované knihy, vyrovnané v regálech. Ale pokud chceme, aby se dětem staly knihy nezbytností, nesmějí se bát je používat. V klubových knihovničkách se za dobu působení projektu nashromáždily přibližně tři stovky titulů. Zejména děti z nečtenářského prostředí si v našem klubu nechtěly půjčovat knihy domů, aby je nepoškodily. Je třeba seznámit malé čtenáře s tím, jak s knihou zacházet, ale to není nejdůležitější. Cena knihy totiž roste tím, že ji lidé čtou.
- **Každému čtenáři jeho knihu.** Pokud chceme číst, máme právo si vybrat knihu, která nás zajímá a kterou potřebujeme. I děti mají právo na knihu odpovídající jejich čtenářským zkušenostem, zájmům, potřebám a náladám.
- **Každé knize jejího čtenáře.** Tato zásada souvisí s knihovnickou prací - uložit knihy tak, aby k nim děti měly snadný přístup. Je mnoho způsobů, jak knihy rozdělit. Vytvořili jsme systém třídění klubových knih podle čtenářských dovedností. Pokud se dítě rozhodne vypůjčit si knihu, která je dle našeho názoru pro něj nevhodná, můžeme s ním jeho výběr probrat, ale konečná volba je na něm.
- **Šetřete čas na čtenáře.** Požadavek v knihovnické praxi velmi důležitý. Pokud je v knihovně čtenář, věnujeme se mu. V klubu se dětem věnujeme po celou dobu jeho trvání. Nemělo by se nám stát, že na výběr knih zbude chvilka před koncem schůzky. To, že si děti domů odnesou knihy, které je lákají, a přečtou si je, je pro rozvoj jejich čtenářství zásadní.
- **Knihovna je rostoucí organismus.** Mysleme na malé čtenáře, kteří do nejvyššího regálu nedosáhnou a k nejnižšímu se musejí ohýbat. Klubové místnosti mají mnoho možností a nemusí to být pouze knihovna, kam ukládáme knížky. Zavrhli jsme možnost dávat na špatně přístupné místo knihy, které nikdo nečte. Neboť tím bychom porušili zásadu, že každá kniha má svého čtenáře. A ta, která se nelíbí Tondovi, se může líbit Veronice.

škále 0-10, jež vyjadřuje dosavadní dojem z četby (0 – vůbec nelíbí, nebaví, 10 – hodně baví). Může se stát, že se dítě rozhodne půjčenou knihu vrátit nedočtenou. V takovém případě po něm žádáme vysvětlení – proč ho kniha nezaujala, co se mu nelíbilo, co mu vadilo. Příliš mnoho textu, drobné písmo, málo obrázků, nesympatický hrdina, nezajímavý nebo nesrozumitelný děj – to jsou nejčastější důvody k odložení knihy. Někdy se nám dětské důvody mohou zdát malicherné, a pak je na místě pokusit se malého čtenáře přesvědčit, aby knihu dočetl, vždy by si ale měl být vědom, že má právo knihu nedočíst.

Autentické záznamy z rozhovorů o četbě:

Sára, 9 let: „Vybrala jsem si Moje nezbedné štěně, protože na obálce je hezké štěňátko.“

Julie, 9 let: „Moc se mi líbila Babička drsňačka, bylo to utipné a napínavé, a tak si chci přečíst i další knížky, které napsal David Walliams.“

Dominik, 9 let: „Želvípravu nechci dočíst, začal jsem, ale nějak jsem tomu vůbec nerozuměl.“

Naďa, 9 let: „Přečetla jsem si začátek Kluka v sukních, ale chci ho vrátit, bylo to o tom, že se Denisovi rodiče rozvedli a předtím se hodně hádali, maminka se pak odstěhovala. U nás doma to jeden čas vypadalo podobně. Nechci o tom číst.“

Jana, 9 let: „Chci si přečíst Dráčka Mráčka, protože se mi líbilo, jak o něm Dominik vyprávěl.“

Ondra, 8 let: „Půjčil jsem si Jak si postavit auto, protože s dědou zrovna opravujeme trabanta a chci se o autech něco dozvědět – v knížce jsou i nákresy.“

Eva, 8 let: „Chtěla jsem porovnat knížku s filmem.“ (Čtyřlístek ve filmu)

Daleko více než jména postav nás ale zajímá čtenářův osobní zážitek – čím ho příběh zaujal, co bylo pro něj nové a co naopak už znal, zda mu děj připomněl něco, co už sám zažil, v čem se mu hlavní hrdina podobá a čím se liší, jak by se zachoval v podobné situaci, kterou řešil hrdina, co by mu poradil, jak se cítil, když knihu dočetl, zda by si přál pokračování, jak by příběh sám dokončil, kdyby měl tu možnost... Dokáže-li dítě na takové otázky odpovědět, víme, že četlo s porozuměním a že ho četba skutečně obohatala.

Vedoucí by se měli vždy předem dohodnout, kdo z nich rozhovory o četbě s dětmi povede a kdo si bude v jejich průběhu psát poznámky – záznamy o jednotlivých čtenářích, jež pomáhají sledovat vývoj a čtenářské pokroky.

Ukázka záznamu, který si vedla manažerka klubu v průběhu hovoru o četbě:

Jana – Moje nezbedné štěně – prý dočetla, ale samostatně nehovoří, pouze s dopomocí, velmi obtížně, nedostatečné porozumění.

Kristýnka – Honzík a Eliška – přečetla si malý kousek, ale je to dost textu, zřejmě ví, o čem to bylo, ale neumí nic říct, reaguje přitakáváním a usmíváním.

Dominik – dočetl Josífkův pekelný týden, bavilo ho to, pěkně povídá, orientuje se, pochytil závěr, zná details, i když zápletku úplně nevystihl.

Saša – Dobrodružství Pepíka Střechy – velmi pěkně knihu představuje, skvěle se orientuje, vystihla zápletku i závěr, zhodnotila.

Sdělování a sdílení osobních zážitků z četby je pro většinu dětí zpočátku obtížným úkolem, protože na tento způsob komunikace s dospělými ani mezi sebou nebývají zvyklé, a je třeba je velmi povzbuzovat. Nejlepší cestou, jak dětem ukázat nějakou aktivitu, v tomto případě rozhovor o přečtené knize, je její modelování.

Takto může vypadat rozhovor o knize Roalda Dahla Matylida, který spolu vedly manažerky kouřimského klubu Alžběta a Hana³⁶, aby dětem modelovaly, jak je možné o přečtené knize hovořit:

H: Alžběto, jak se jmenuje knížka, kterou nám chceš dnes představit?

A: Matylida.

H: A kdo je autorem, kdo Matylidu napsal?

A: Napsal ji pan Roald Dahl.

H: Hm, Roald Dahl, to asi není Čech.

A: Ne, není, Roald Dahl je původem Nor, ale vyrůstal ve Velké Británii, kde také prožil většinu svého života. Jméno Roald mu rodiče dali po slavném norském polárníkovi Roaldu Amundsenovi, možná jste o něm už slyšeli. Své knížky pro děti i dospělé psal pan Dahl anglicky.

H: A proč sis vlastně Matylidu vybrala?

A: Už dlouho jsem si chtěla přečíst něco od Roalda Dahla, protože jsem slyšela, že zajímavě píše, a zatím jsem se k jeho knížkám bohužel nedostala. Když jsem byla malá, jeho knihy nebyly u nás vůbec dostupné, tak jsem se s ním chtěla konečně seznámit. Když jsem Matylidou listovala, zaujaly mě ilustrace, těch je v knížce hodně a jsou opravdu výstižné. Hned jsem chtěla vědět, kdo je Matylida a co prožívá.³⁷

³⁶ Jde o záznam skutečného rozhovoru.

³⁷ V této fázi nechaly kolovat dva výtisky Matylidy, děti si prohlížejí ilustrace.

H: Kdo je vlastně Matylda a kde žije?

A: Matylda je malá holčička, bydlí s rodiči v domku v malém městě v Anglii.

H: Matylda je tedy holčička. Jak je asi na začátku příběhu stará? A roste spolu s příběhem?

A: Na začátku jsou Matyldě čtyři roky a právě se úplně sama naučila číst. Uměla i perfektně počítat, skládat básně, byla hrozně chytrá, ale představte si, její rodiče si toho vůbec nevšimli.

Děti: Jak to???

A: Její rodiče byli totiž dost zlí lidé, zajímalo je jen vlastní pohodlí, majetek a peníze. Svoji dcery si vůbec nevšimli, skoro s ní nemluvili a nikdy ji nevyšlechli.

Příběh pak pokračuje v době, kdy Matylda nastoupila do první třídy základní školy. Ředitelkou školy byla strašně zlá slečna Kruťáková³⁸, ale Matyldinou učitelkou byla naštěstí moc hodná slečna Dobrotová. Všechny děti i všichni učitelé se slečny Kruťákové báli, protože je opravdu krutá a nespravedlivě trestala. Když si knížku přečtete, dozvíte se, jak si děti nakonec s Kruťákovou poradily a jak to

³⁸ Zde děti zvedají knihu a ukazují ostatním vyobrazení slečny Kruťákové, kterou mezitím identifikovaly.

dopadlo s Matyldou a jejími rodiči a taky se slečnou Dobrotovou. Prozradím vám jenom, že Matyldin příběh končí šťastně.

Děti: A jak to, že slečna Kruťáková mohla být takhle zlá ve škole? Proč ji z té školy nevyhodili? Proč si na ni nikdo nestěžoval, třeba rodiče těch žáků nebo učitelé?

A: Máte pravdu, je to divné. Ale děti si opravdu stěžovaly rodičům, jenže ti jim nevěřili, mysleli, že si prostě vymýšlejí, protože chování slečny Kruťákové bylo těžko uvěřitelné. A stejně dopadli i učitelé.

Děti: Měla Matylda sourozence?

A: Měla staršího bratra, ten byl ale stejně hloupý jako rodiče.

Děti: Jak se mohla sama naučit číst?

A: Nejdřív si dlouho prohlížela noviny, pak jedinou knihu, kterou její rodiče měli, což byla kuchařka. A postupně pochopila význam písmenek. Byla totiž výjimečně nadaná. Přečetla pak celou tamější veřejnou knihovnu.

H: Alžběto, mám pocit, že se ti tahle knížka opravdu líbila. Je to tak?

A: Ano, líbila se mi moc. Příběh byl místy tak napínavý, že jsem nemohla přestat číst. Taky je to velmi originální příběh, to znamená jedinečný, neobvyklý. Matylda a slečna Dobrotová mi byly velmi sympatické.

H: Myslíš, že je to knížka vhodná spíš pro holky?

A: Nenechte se zmást růžovou barvou obálky ani tím, že titulní hrdinkou je holčička. Myslím, že knížka se bude líbit holkám i klukům. Doporučila bych ji spíš zdatnějším čtenářům, protože přeci jen není tenká a písmenka jsou malá.

H: Chtěl by si někdo z vás Matyldu přečíst?

(Hlásí se 4 děti, jedna dívka si na konci schůzky knihu skutečně půjčuje.)

Rozhovory o domácí četbě jsou pro děti jednou z příležitostí k doporučení si knih, k čerpání inspirace a plánování další vlastní četby. Mají při nich možnost (a jsou k tomu povzbuzovány) pokládat ostatním čtenářům otázky, knihy si v kroužku prohlédnout, diskutovat nad nimi. To vše pomáhá lepší orientaci v nabídce klubové knihovny. Je samozřejmé, že pokud chtějí manažeři a manažerky o klubových knihách hovořit, musejí je číst. Přečtení většiny z nich lze bez problému zvládnout během týdne vedle vlastní „dospělácké“ četby. Ideální je, když se do rozhovorů o přečtených knihách v úvodu schůzky pokaždé zapojí jeden z vedoucích s prezentací přečtené knihy, která ovšem nemusí patřit k dětské literatuře. Vhodným způsobem představená kniha pro dospělé ukáže dětem, že jejich vedoucí je sám čtenářem, že čte pro radost, že ho čtení knih baví a hovořit o četbě je pro něj přirozené.

„Není nic takového jako ‚neochotný‘ čtenář,“ napsal Paul Jennings, spisovatel z Nového Zélandu, „neochotný čtenář je dítě, pro které dospělí ještě nenašli tu správnou knížku.“ → Naďa R., Slaný

2 Výběr knihy pro samostatné čtení

Po úvodním kroužku si děti zpravidla vybírají z klubové knihovny nové knihy na doma (viz jeden z klubových pilířů „odejdi domů s knihou“). Některé vědí přesně, co chtějí, jiné jsou bezradné. Nabídka knih v klubové knihovně je pestrá, zahrnuje širokou škálu žánrů a zohledňuje různý věk, úroveň zvládnutí techniky čtení i rozdílné zájmy dětí, proto si mohou vybrat jak začínající čtenáři nebo nečtenáři, tak ti pokročilejší. Vedoucí ale musejí být dětem při výběru knih vždy k dispozici a poskytnout radu, najít hledanou knihu či navrhnout alternativu, případně volbu šetrně usměrnit, to když si dítě vybere titul, který je zjevně nad jeho čtenářské schopnosti. Ale nastávají i opačné situace – celkem zdatný čtenář si chce vypůjčit obrázkové leporelo...

Většina dětí si ráda nechá poradit, některé radu samy žádají. Při doporučení knížek bereme v úvahu jednak složitost a délku příběhu,

téma a velikost písma, jednak se snažíme postupovat tak, aby byl výběr v souladu se čtenářovou vyspělostí a jeho zájmy. Předpokládejme, že vedoucí klubů jsou lidé, kteří se nejen neustále vzdělávají, aby měli přehled v oblasti dětské literatury, ale také se skutečně zajímají o své svěřence, znají jejich povahové zvláštnosti, zájmy a koníčky, rodinné zázemí, vědí o jejich problémech (nejen s technikou čtení). Pak mohou dětem doporučit knihu doslova na míru. A pokud ta nevhodnější v klubové knihovně chybí, nastupuje knihovnice a pokouší se požadovanou knížku sehnat ve veřejné knihovně.

Zdálo se nám, že děti nevědí, co si půjčovat. Pořád kolovaly ty samé knihy a už tolik nepřitahovaly, přitom v klubové knihovničce byla ještě řada neobjevených titulů. Na začátku setkání jsme vydali všechny knížky z polic (i z těch vrchních) a naskládali na jednu velkou hromadu. Děti je měly za úkol roztřídit zpět do polic. Při třídění „objevily“ mnoho titulů, kterých si předtím při běžném prohlížení knihovničky vůbec nevšimly. → Naďa R., Slaný

3 Čtenářská lekce

Děti mají vybráno, a tak můžeme přistoupit k další čtenářské aktivitě. Nejčastěji zařazujeme čtenářskou lekci, jejímž smyslem je osvojování a procvičování čtenářských strategií a prohlubování čtenářských dovedností prostřednictvím čtení společného textu. Protože vhodné texty vybíráme nejčastěji z klubových knih, vzniká tím také prostor pro seznamování dětí s knižní nabídkou a pro nalákání k četbě konkrétní knihy. Klubová knihovna poskytuje dostatek knih vhodných pro vytváření různě zaměřených čtenářských lekcí a knihy lze využít různým způsobem – některé zvládneme přečíst celé v rámci jedné schůzky, z jiných použijeme pouze jednu kapitolu a knihu posléze nabídneme dětem k vypůjčení, ale můžeme se rozhodnout přečíst celou knihu na pokračování a lekce připravovat z jednotlivých kapitol. Při plánování lekce by si měl vedoucí klubu stanovit a formulovat konkrétní cíl, týkající se rozvíjení určitých čtenářských dovedností, a jednotlivé aktivity pak navrhnout vzhledem k tomuto cíli. Vedoucí se mohou inspirovat již vyzkoušenými lekcemi, jejichž seznam je dostupný na webových stránkách³⁹. Najdou tam podrobný popis průběhu lekcí včetně reflexe a ukázek vyplněných

³⁹ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/lekce>

pracovních listů. Použité postupy se časem naučí aplikovat i na jiné texty a nové nápady budou zkoušet na nových knihách.

V rámci čtenářské lekce pracujeme všichni se stejným textem buď formou předčítání, nebo společného čtení, kdy děti mohou mít text okopírovaný celý, či pouze jeho úryvky. Pracovat lze různými metodami, ale vždy se snažme zařadit aktivity před čtením, při čtení a po dočtení.

Aktivity před čtením děti naladí na samotné čtení, vzbudí zvědavost – někdy až nedočkavost – o čem ten příběh vlastně bude?

Při čtení máme možnost procvičovat některou ze čtenářských strategií, ale častěji kombinaci dvou i více strategií. Čtenářské strategie⁴⁰, tedy postupy pomáhající porozumění textu, v průběhu čtení modelujeme, např. chceme-li po dětech, aby popsaly své představy v souvislosti s textem, nejprve barvitě vylíšme svoje. Ptáme-li se dětí, zda prožily něco podobného jako hrdina příběhu, jdeme sami jako první s kůží na trh a uvedeme svůj zážitek. Na hodnotící škále zaujmeme pozici mezi dětmi a vysvětlíme jim svůj postoj k problému.

Prostor po dočtení nechť je věnován společné reflexi práce s textem. Děti mohou vyplnit pracovní list, vytvořit ilustraci, můžeme diskutovat nad poselstvím textu, znovu si připomenout a dovsvětlit použité čtenářské strategie atd. Postupně vedeme děti také k souvislejšímu písemnému projevu – třeba psaní dopisů literárním postavám, dokončování příběhů, vytváření nových příběhů na základě klíčových slov či myšlenkové mapy...

4 Dílna čtení

Po čtenářské lekci ideálně následuje dílna čtení, uvedená minilekcí. V rámci dílny čtení, kdy si každý po stanovený čas samostatně čte knihu dle vlastního výběru, se můžeme s dětmi zaměřit na stejný problém, který jsme řešili při čtení společného textu při lekci. Čtenářské strategie, které si děti procvičovaly na společném textu, teď mají možnost

⁴⁰ Podrobnější výklad pojmu „čtenářské strategie“ je uveden např. <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/kategorie/ctenarska-gramotnost/cg-strategie>. Obecně se jedná o téma v českém odborném prostředí diskutované, zatím v praxi příliš nerealizované. Ve stručnosti je možné čtenářské strategie vysvětlit jako vědomě používané postupy, které čtenář volí v okamžiku, kdy chce lépe porozumět textu nebo si ověřit, že jeho pochopení je správné.

aplikovat při vlastním tichém čtení. Minilekce má formu stručného teoretického pojednání vztahujícího se ke knihám a čtenářství, je příležitostí dovysvětlit záležitosti, kterými jsme se zabývali v předchozí čtenářské lekci, objasnit některé metody, zmínit se o aspektech vyprávění nebo podrobněji o významu čtenářských strategií – zkrátka zaměřit se na takové téma, jež je pro nás a naše čtenáře právě aktuální. Závěrem minilekce dětem jasně a srozumitelně sdělíme, čeho si mají při následujícím tichém čtení své knihy v textu všímat. Toto zadání vychází právě z obsahu minilekce – byla-li minilekce zaměřena např. na charakteristiku postav, požádáme děti, aby se ve své knize zaměřily na hlavního hrdinu a jeho vlastnosti. Jasně zadání podněcuje přemýšlení nad čteným textem a napomáhá tak čtení s porozuměním.

Došla jsem postupem času k poznání, že nejdůležitější součástí čtenářských klubů je dílna čtení. Ostatní činnosti a aktivity se od ní totiž jakoby odvíjejí a odrážejí.

Ještě úžasnější mi ale připadalo nečekané zjištění, že děti jsou na jednu schopny vytvořit úkol před dílnou čtení zcela samy, aniž bych je k tomu cíleně vedla. Pokusím se situaci popsat:

Na začátku dílny čtení s klubovými třetáky jsem začala nahlas přemýšlet o úkolu před četbou...

Já: „Mně by se líbilo něco, co souvisí s tím, o čem si dnes od začátku povídáme, a tak vás poprosím, abyste...“

Anetka mě nenechala dokončit myšlenku: „...napsali dopis autorovi.“

Tereška: „A jak to souvisí s tím, o čem si dnes povídáme?“

Karel: „Tak vybereme některou postavu a popíšeme její chování... Ale to vlastně taky moc nesouvisí...“ Kája se odmlčí, ale to už přichází se svým nápadem Adélka: „No můžeme vybrat jakoukoliv postavu a porovnat ji s naší maminkou.“

Tereška: „Myslíš, jak vypadá?“

Adélka: „Ne, spíš to, jak se chová.“

Karolínka: „A napsat, jak by se asi chovala naše maminka.“

„Jé, to je super,“ říkají všichni včetně mě. A už běží zaujmout vhodnou a pohodlnou čtecí pozici. Nedá mi to a ptám se, zda všichni úkol před četbou vnímali, zda pochopili. Adélka si sama vezme slovo, snad abych už nezdržovala, a v rychlosti naprosto přesně a výstižně formuluje úkol před četbou: „Vybereme postavu, popíšeme její chování v nějaké situaci a napíšeme, jak by se asi v té samé situaci zachovala naše mamka.“

Ani nevím, kdo nakonec prohodil závěrečnou myšlenku: „A nemohli bychom se pak zeptat mamky, jestli by se tak fakt zachovala? Třeba by o tom i napsala.“ A tak jsme do našich zápisů, nejen v klubu, ale i v celé třídě, přibrali rodiče.

Myslím, že je důležité nechávat dětem prostor k vyjádření, nemusíme vždy urputně vést svou připravenou lekcí k cílům, které jsme si v tom nejlepším úmyslu stanovili, určitě k nim dojdeme někdy příště. Daleko důležitější je naslouchat dětem, naše i jejich objevy nás pak mohou příjemně překvapit.

Šárka Fantová, manažerka čtenářského klubu v Kolíně, učitelka

Dílna čtení patří k oblíbeným klubovým aktivitám a děti se na ni těšívají. V dílně využívají své rozečtené knihy, které si přinášejí na schůzku, nebo ty, jež si nově vybraly pro domácí čtení. Pokud si dítě zapomene knihu doma, pomůžeme mu vybrat pro dílnu čtení jiný titul. Děti jsou zvyklé, že jedna z vedoucích si společně s nimi také čte – samostatně svou knihu, zatímco na druhou vedoucí se mohou obrátit s tichým dotazem či prosbou o pomoc, např. s porozuměním textu.

Délku chvíle pro samostatné tiché čtení volíme s ohledem na naši konkrétní čtenářskou skupinu. Začínat můžeme s 5 minutami a dobu postupně prodlužovat – zkušenější čtenáři vydrží samostatně číst i déle než 20 minut a většinou po zaznění zvonečku, ohlašujícího ukončení čtení, požadují ještě více času.

Následuje však poslední velmi důležitá část dílny čtení – čtenářská odezva a sdílení zážitků z četby, které mohou mít různou formu, písemnou i ústní. Dáme dětem čas, aby se na ně připravily. Spolu s dětmi se připravuje i ta z lektorek, která si četla, aby nyní na své knize mohla modelovat následující aktivitu.

Zavádíme-li dílnu čtení nově, a také v případě začínajících čtenářů, můžeme čtenářské zážitky zpočátku sdílet pouze ústně, například prostřednictvím úryvku z právě přečteného textu. Po dočtení požádáme děti, aby ze své knihy vybraly krátkou pasáž, kterou nám přečtou. Vybraný úryvek by měl zohlednit zadání vyslovené před čtením – jestliže jsme se v úvodu zaměřili na charakteristiku postav, posluchači by se měli z úryvku dozvědět např. něco o vlastnostech hrdiny dané knihy, pokud jsme se zabývali propojováním textu s našimi vlastními zážitky, čtenář vybere takový úryvek, který nějak souvisí s jeho životem a vysvětlí posluchačům, jak. Posluchači samozřejmě mohou čtenáři pokládat otázky.

Je vhodné, aby čtenář, než začne hovořit o svém úryvku, seznámil posluchače s názvem a autorem knihy, případně vysvětlil, proč si ji ke čtení vybral. V této fázi má také přirozeně možnost rozhodnout se na základě právě přečteného textu, že knihu vrátí a půjčí si domů jinou. V rámci sdílení čtenářských zážitků postupně přecházíme k písemným formám reakce na četbu, jako jsou podvojně deníky, dopisy postavě a mnohé další.

Děti měly při dílně čtení za úkol vybrat úryvek, který nějak souvisí s jejich životem. Osmiletý Honza četl knihu Kiko a tajemství papírového motýla. Sdělil nám, že ke čtení si ji vybral proto, že ho zaujaly ilustrace, z nichž pochopil, že hrdinové jsou Japonci, také ho baví skládat origami a chtěl by se dozvědět něco víc o Japonsku. Zvolil tento úryvek: „Tatínek zavrtěl hlavou, ale neměl moc času, aby přemýšlel nad tím, proč je Kiko smutná. Měl spoustu věcí k zařizování.“ Honza nám vysvětlil, že dobře chápe pocity Kiko, která byla smutná, protože na ni její tatínek neměl čas. Honza by byl také rád, kdyby s ním jeho táta trávil více času. Výběrem úryvku Honza prokázal, že je schopen vcítit se při čtení do pocitů hrdiny a najít souvislosti textu s vlastním životem.

Alžběta Ingrová, manažerka čtenářského klubu v Kouřimí

45 % dětí, které navštěvovaly klub, si alespoň po část docházky do klubu samostatně četlo doma.

5 Odejdi domů s knihou – třetí pilíř

Po dílně čtení se děti ještě mohou rozhodnout, zda si knihu, kterou četly, vezmou domů, či zda si vyberou jinou. V každém případě si všichni uloží do plátěných tašek knihy, které můžou doma v příštím týdnu číst.

Úplný závěr schůzky bývá věnován záznamům do čtenářských průkazů⁴¹, jejichž prostřednictvím mají děti možnost vyjádřit se k uplynulé schůzce – zapsat, co se jim dnes líbilo či nelíbilo. Jelikož mají tendenci tvrdit, že se jim líbilo všechno, není na škodu připomenout si společně všechny aktivity a žádat po dětech upřesnění. Průkazky nám, manažerkám klubu, umožňují dozvědět se více o dětech i o sobě a poskytují

⁴¹ Čtenářskou průkazku dostal každý člen klubu na jedné z prvních schůzek. Děti si do ní na konci schůzky zapisovaly, co se jim na klubu nejvíce líbilo. V některých klubech se jednalo o formalitu, jinde pravidelnou součást závěru schůzky.

datum	co mě dnes nejvíce bavilo	datum	co mě dnes nejvíce bavilo
2.10.	divadlo pro mě a moje děti	27.11.	Divadlo pro mě a moje děti
9.10.	divadlo čtení	4.12.	Krky a čerky
17.10.	hádky	11.12.	Kniška Kája a Nebojsa
23.10.	divadlo čtení a hádky	18.12.	Divadlo smích a veselí
6.11.	Imašovice pro děti	8.1.	Vzpátek a lokky
20.11.	Divadlo pro mě a moje děti	29.1.	Léleka se mi mášerna
		5.3.	hry my v divadle čtení

Čtenářská průkazka

okamžitou zpětnou vazbu důležitou pro plánování další klubové činnosti. Chvilu nad průkazkami je dobrou příležitostí ke shrnutí čtenářského setkání a klidnému rozloučení před tím, než se děti i s vypůjčenými knihami rozprchnou.

V některých klubech se stávalo, že se program protáhl, děti si dovybíraly knížky již „napůl mezi dveřmi“, činnosti se nevěnovalo dostatek pozornosti. To je škoda, protože pak si děti nemusí vybrat dobře a domácí čtení neprobíhá s kýženým efektem. Minimálně 10 klidných minut pro tuto závěrečnou klubovou komponentu je nezbytným časem. Sami zároveň vyzpovídáte, kolik času vaše děti zhruba potřebují. Je opravdu třeba na potřebný čas pamatovat a předchozí program mu přizpůsobovat. → Eva B., manažerka projektu Školních čtenářských klubů

V průběhu docházky do klubu byly klubové děti sledovány v konkrétních čtenářských dovednostech⁴². U všech byl zaznamenán nárůst kvality sledovaných dovedností.

⁴² www.ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace

Vaneska navštěvovala od září 2012 přípravnou třídu. Matka se o Vanesku a její sestry stará sama, je nezaměstnaná, otec od rodiny odešel a nestýká se s ní. Přestože finanční situace rodiny není dobrá, matka se o dcerky, v rámci možností, stará dobře. Vaneska je velmi drobné postavy. Má výraznou vadu řeči. Vyjádření pedagogicko-psychologické poradny: podprůměrná všeobecná informovanost, slabá slovní zásoba, neznalost barev, geometrických tvarů a číslic. Nesprávný úchop tužky, kresba podprůměrná. Sluchové vnímání oslabené, míra koncentrace nedostačující.

Do čtenářského klubu Vanesku přivedla sestra v říjnu 2012 na její přání (sestra klub navštěvuje od jeho založení).

První rok v klubu

Děvčátko je přátelské k dětem a velmi neposedné. Více než knihy ji zpočátku zajímaly hry a pošuchování se s kamarády. Na položené otázky v rozhovoru reaguje stydlivě a většinou neumí odpovědět. Knihy si domů ráda půjčuje, doma se však do nich většinou ani nepodívá. V řízených činnostech hledá oporu ve své sestře.

V klubové knihovničce si vybírá obrázkové knihy, které si ráda prohlíží společně se sestrou. O své dojmy se touží podělit s manažerkami klubu. Vanesa ani sestra Sára ještě neumějí číst, proto domácí čtenářské aktivity jsou téměř nulové. Po vánočních prázdninách projeví zájem o poslech čteného textu z knihy, kterou Vanesa dostala od „klubového Ježíška“. Knihu si občas bere do školy a s pýchou spolužákům říká, že je „jenom její“. Doma matka děvčatům vyčlenila místo na knihy, které si půjčí v klubu, a slíbila jim zřídit vlastní knihovničku.

Zapojení a aktivita děvčátka probíhá ve vlnách. Její aktivita stoupla s přípravami na besídku ke Dni matek. Spolupráce s rodinou téměř není (matka samoživitelka nemá čas ani zájem). Vanesa zůstává v přípravné třídě ještě jeden rok a o účast v klubu má v příštím školním roce veliký zájem.

Druhý rok v klubu

Vanesa se zapojila do klubové práce s velkým nadšením. Se svou sestrou Sárrou, která rovněž pokračuje v klubové práci jako žačka 1. třídy, jsou nejmladšími členkami v naší skupině. Přestože Vaneska zůstala v přípravné třídě ještě jeden rok pro svou celkovou nevyzrálou a slabou fyzickou konstituci, přes prázdniny udělala velký skok kupředu. Zlepšila se řeč i celková samostatnost v sebeobsluze i komunikace s okolím. Do přípravné třídy začala docházet i její mladší sestra Irenka a Vaneska se stala tou „starší a rozumnější“. Domácí prostředí se nijak nezměnilo, matka stále zůstává sama a na domácí čtení u nich čas nezbývá. Ale sestra Sára již od svého vstupu do 1. třídy obstojně samostatně čte. V rodině převzala roli čtenáře pohádek. Tento moment je nejdůležitějším nástrojem výrazného zlepšení zájmu Vanesky o práci v klubu a o knihy vůbec.

Děvčátko si začalo samo vybírat knihy pro domácí čtení a svůj výběr rádo konzultuje s manažerkami nebo se sestrou. Podle obrázků dokáže vyprávět obsah děje, který je někdy správný a někdy částečně vymyšlený. Obrázky Vanesce dávají velký prostor pro fantazii. Do společných klubových aktivit se začíná aktivně zapojovat. Její hravost a neposednost postupně přecházejí v soustředěnost a zaujatost. Pozornost však rychle klesá v okamžiku, kdy přestane rozumět textu nebo jsou zadány úkoly pro ni náročné. Při vytváření ilustrací k příběhům patří její obrázky k nejzajímavějším.

V druhém pololetí byla Vaneska klubovou prací zaujata méně, což je zřejmě způsobeno změnou v rodinném prostředí. Matka si našla nového partnera a rodina čeká dalšího, již čtvrtého, potomka. To se projevilo v chování a výsledcích školních i mimoškolních. Vaneska začala být roztěkaná, hlučná a často vyrušovala. I docházka do klubu již nebyla pravidelná. Matka téměř nechodí do školy a styk s rodinou obstarává starší sestra Sára. Zájem o domácí čtení se nijak nezlepšil. Dokonce se stávalo, že si Vaneska nechtěla žádnou knihu domů půjčit. Docházka se zlepšila, ale domácí práce s knihou stagnuje. V hodinách klubu se však snaží v rámci svých možností. Vaneska se navzdory špatné výslovnosti pohotově vyjadřuje. Po prázdninách nastoupí Vaneska do 1. třídy a do klubu chce chodit i nadále. Rodina se ale má zřejmě stěhovat do jiného města. ■

Co z předchozí kapitoly vyplývá pro (budoucí) vedoucí dětských čtenářských klubů

- **Čtěte** - pouze jako aktivní čtenáři můžete předávat lásku ke knihám.
- **Povídejte si o tom, co čtete, se svými přáteli** - sami si vyzkoušíte, jak můžete o knihách mluvit, čeho si všímáte, jak své názory formulujete.
- **Hledejte podněty u dětí** - často vás samy děti mohou přivést na to, co v klubech číst, na co vytvořit čtenářskou lekci.
- **Sledujte nové dětské knihy** - je to časově náročné, ale často zábavné a vyplatí se to. Nemusíte si knihy hned kupovat, některé novinky najdete i v knihovně. K základní orientaci postačí „prolistovat“ si novinky na internetu.
- **Učte se** - pokud nevíte, jaké metody práce s textem používat, navštivte nějaký kurz. Projděte si zahraniční materiály na našem webu.
- **Obklopte děti knihami** - „největší práci v klubech za nás udělaly knihy“, přitahují samy o sobě.
- **Uvěřte, že děti si budou číst** - k tomu, aby si děti mohly číst, potřebují knihu a čas. Nabídněte jim obojí. Teprve když uvěříte, že děti volný prostor k četbě využijí, může dílna čtení fungovat.
- **Mluvte o tom, co čtete** - i s dětmi. Ukážete jim tak, že číst je normální.
- **Požádejte o pomoc** - najděte ve svém okolí někoho, kdo navštíví vaše hodiny či schůzky čtenářského klubu, poskytne zpětnou vazbu, udělá supervizi, případně vás bude koučovat. Kurzy samy o sobě jsou jen dobrým začátkem.
- **Sdílejte své zkušenosti** - nejlépe osobně, s podobně naladěnými lidmi, nebo alespoň na webu.
- **A úplně nejlépe** - dohodněte se s přáteli a vytvořte si čtenářský klub pro dospělé.

4

Efekt čtenářských klubů na posilování čtenářských postojů a návyků dětí aneb jak jsme hodnotili práci v klubech

*Kapitola, v níž se dozvíte, čeho jsme si všimli při
vyhodnocování vlivu čtenářských klubů na děti. Přečtete
si v ní také hlavní zjištění našeho interního čtenářského
výzkumu.*

Při přípravě projektové žádosti jsme do detailu nerozpracovávali podobu hodnocení výkonu dětí ani manažerů čtenářských klubů. Na to byla celá myšlenka této volnočasové aktivity příliš syrová a neznámá. Neodvážili jsme se zavázat k určité konkrétní míře změny chování nebo výkonu u dětí.

Z minulých let jsme měli zkušenosti s výzkumem faktického výkonu žáků druhého stupně, konkrétně jejich vybraných čtenářských dovedností a klíčových kompetencí, a to v rámci projektu „*Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. stupni základních škol*“⁴³. Byli jsme si tedy vědomi skrytých nástrah hodnocení práce dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, a to zvláště v oblasti čtenářské gramotnosti.

V klubech jsme se brzy rozhodli sledovat některé projevy čtenářského chování dětí pomocí jednotných kritérií, která umožní zaznamenat vývoj v oblasti čtenářství. Tato kritéria pomohla manažerům klubů soustředit se na konkrétní aspekty rozvoje dětského čtenářství a přizpůsobit jim klubové aktivity. Díky nutnosti hodnotit nikoli známkou, ale pomocí kritérií, začali manažeři sledovat jevy, kterým možná na počátku nevěnovali pozornost.

V důsledku se tak zamýšleli i nad svou prací, nad tím, jak lze posun dětí v konkrétních dovednostech ovlivnit. Nutnost hodnotit, a to nikoliv známkou, měla tedy pochopitelně dopad na práci pedagožek a knihovnic i jediného zapojeného knihovníka, jak jsme následně zjišťovali v obsáhlém dotazníku pro manažery klubů.

Dále popíšeme jednotlivé nástroje hodnocení efektu čtenářských klubů.

Pololetní hodnocení dětí

Přibližně po čtyřech měsících běhu projektu (resp. po jednom měsíci přímé práce v klubech) jsme přistoupili k přípravě sady hodnotících kritérií, jejichž naplnění začali manažeři klubů u dětí sledovat. K této sadě, kterou následně klubovní manažeři vyplňovali dvakrát do roka, záhy přibýlo sledování půjčovaných titulů (a tedy zaznamenávání počtu přečtených knížek u jednotlivých klubových čtenářů) a v neposlední řadě samozřejmě průběžná docházka do klubu.

⁴³ Blíže k metodologii výzkumu i výsledkům viz Poláková I., Bělinová E., Krüger K. a kolektiv: *Kudy vede cesta ke čtenáři*, Praha, 2007, s. 191-204.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

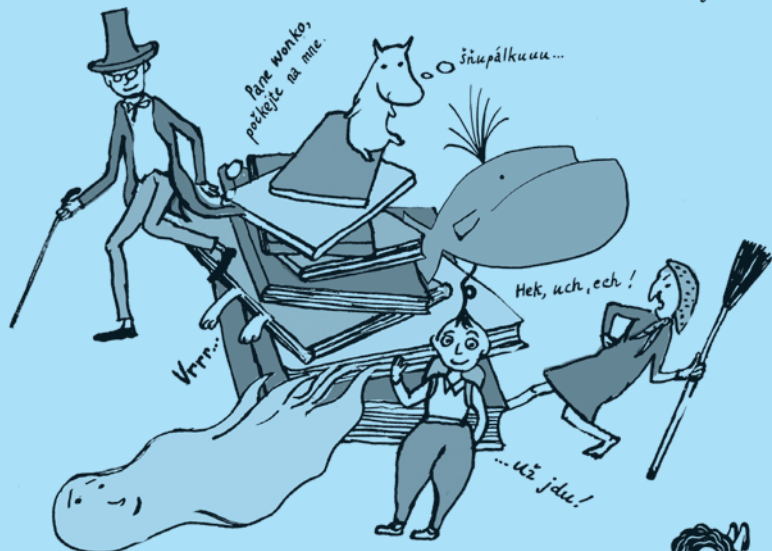
Certifikát lodníka

Milý Honzo,
máme radost, že stále pravidelně a rád navštěvuješ náš čtenářský klub, že Tě knihy pořád zajímají a že se zlepšují Tvé čtenářské dovednosti. V tomto pololetí sis z naší knihovny vypůjčil už 9 knížek, například Případ pro mistrova žáka, Oživlou mumii, Záplatáka nebo Deník malého poseroutky. Některé knížky vracíš nedočtené, ale o těch, které jsi přečetl, nám umíš pěkně vyprávět. Nejzajímavější bylo Tvé vyprávění o knížce Jak se stát detektivem, která Tě dokonce inspirovala k vlastním detektivním pokusům.

Milý Honzo, přejeme Ti, aby sis na čtení našel vždycky čas a klid a aby Ti knihy přinášely radost. Těšíme se na další spolupráci s Tebou,
Tvoje paní učitelky Hana Hájková a Alžběta Ingrová

V ..... Dne .....

Školní čtenářský klub

Brána ke vzdělávání: školní čtenářské kluby
posilující rovné příležitosti dětí a žáků se ŠVP, CZ.1.07/1.2.00/27.0003
Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.
Přidaná hodnota společnosti – „Investice do rozvoje vzdělávání“

Certifikát čtenáře

Formulář závěrečného hodnocení dětí s podrobným popisem sledovaných projevů dítěte najdete na webu.⁴⁴

Pravidelné půlroční hodnocení tvořilo podklad pro popisnou zpětnou vazbu, tzv. *certifikát čtenáře*, který děti dostávaly dvakrát za rok – v pololetí a na konci školního roku.

Podrobné pololetní záznamy (v podobě formulářů) o pokroku či stagnaci dětí však měly sloužit především klubovým vedoucím, aby mohli svou podporu napřít potřebným směrem. Průběh práce v klubech ukázal, že i v těchto zjištěních je určitý zobecnitelný potenciál. Získané poznatky jsme proto převedli do podoby statisticky zpracovatelných dat a podrobili je analýze, přičemž jsme se zaměřili na skupinu 198 dětí, které klub navštěvovaly po dobu 3 a více pololetí. Z výsledků analýzy vyplývá, že všechny sledované děti se v hodnocených čtenářských dovednostech zlepšovaly, docházelo k tomu však různým tempem a v různé intenzitě.

Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření klubových dětí i jejich neklubových spolužáků a spolužaček, zaměřené na zjištění čtenářských postojů, návyků a motivace k četbě, proběhlo v říjnu a listopadu 2013. Jeho prostřednictvím jsme chtěli zjistit, zda je možné zformulovat nějaké dílčí závěry o funkčnosti čtenářských klubů a jejich vlivu na rozvoj čtenářské gramotnosti. Současně jsme si chtěli ověřit, zda čtenářské kluby navštěvují skutečně ty skupiny dětí, pro které jsou koncipovány⁴⁵. K hodnocení jsme zvolili kvantitativní šetření formou dotazníků pro žáky (dotazníky měly formu atraktivních čtenářských knížek) a učitelských dotazníků, které vyplňovali třídní učitelé. Konkrétní zjištění včetně grafického znázornění představujeme níže v této kapitole.

Kazuistiky

Po prvních čtyřech měsících projektu jsme spolu s regionálními koordinátory a speciálními pedagogy vybrali přibližně 20 dětí, jejichž osud (školní, rodinný i čtenářský) byl nějakým způsobem specifický či

⁴⁴ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace>

⁴⁵ Při výzkumu se potvrdilo, že děti, které klub navštěvují, skutečně patří k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

demonstroval určité zobecnitelné jevy nebo efekty čtenářských klubů. Zhruba jednou za tři měsíce nám vedoucí klubů předávali dílčí poznatky o těchto dětech. S některými z nich jste se mohli seznámit i na předchozích stránkách této knížky.

Po prvním roce fungování klubů jsme se soustředili i na to, proč některé ze sledovaných dětí z klubu odcházejí. Důvody byly různé a zobecnit je nelze. Nicméně několikrát se zopakoval klesající zájem dětí na přelomu 4. a 5. třídy, tedy v době, kdy se začínají emancipovat od vlivu učitelů. Těmto dětem také velmi často kluby nemohly nabídnout vhodnou knihu – špatná technika čtení dětem znemožnila číst příběhy tematicky blízké tomu, co je zajímá. U dětí, které kluby opustily, nelze konstatovat jednoznačnou příčinu, trend možné čtenářské krize v uvedeném věku jsme však jasně zaznamenali. Vypořádání se s touto krizí pro nás bude výzvou, pokud by se čtenářské kluby podařilo zavést i na druhé stupně škol.

Evaluační dotazník

Obsáhlý evaluační dotazník jsme směřovali manažerkám a manažerům klubů: vyplňovali jej koncem března, resp. v průběhu dubna 2014 tak, abychom jejich sdělení mohli vzít v úvahu pro poslední rok realizace projektu a zároveň jimi mohli obohatit tuto publikaci, což činíme napříč téměř všemi jejími kapitolami.

Rozhovory s vedením školy

Důležitý byl pro nás názor představitelů vedení škol na čtenářské kluby a jejich efekt na zapojené děti a pedagogy i na život školy. Zajímalo nás celkové hodnocení projektu ze strany vedení škol, pohled vedení na průběh a organizační zajištění projektu, na očekávané přínosy (přenášení klubových zkušeností v rámci celé školy, využívání klubových knížek všemi žáky i učiteli). V neposlední řadě jsme chtěli zjistit zájem pokračovat v klubové činnosti po skončení financování z prostředků projektu, resp. chuť rozvíjet čtenářské kluby ve škole v případě dalších disponibilních financí v započatém programovacím období strukturálních fondů. Proto jsme vedení partnerských škol požádali o rozhovor. Shrnující poznatky z rozhovorů, které vedla manažerka projektu s řediteli škol či jejich zástupci, představujeme v kapitole *Jak čtenářský klub vidí ředitel*.

Sada metodických videospotů

V průběhu jednoho roku trvání projektu vznikla sada videospotů – celkem se natáčelo v 10 klubech, konkrétně nás zajímaly rozhovory dětí o četbě. Chtěli jsme zjistit, zda u stejných dětí zaznamenáme posun, zda se budou vyjadřovat jiným způsobem, tj. zda při hovoru o knize zmíní více aspektů. Více než k sumativnímu hodnocení tyto podklady slouží vedoucím klubu při formativním hodnocení dětí k přesnějšímu podání popisné zpětné vazby dětem i ke zhodnocení vlastní manažerské práce.

Hlavní informace a výsledky dotazníkového šetření

Do šetření se zapojilo všech 13 škol, ve kterých pracují čtenářské kluby, celkem jsme získali údaje 918 žáků, z nichž 206 navštěvovalo čtenářské kluby. Zapojily se celé třídy, což umožnilo provést srovnání žáků, kteří docházeli do klubů, se žáky, kteří do klubů nedocházeli. Výzkumná zjištění jsou poměrně obsáhlá.

Celou výzkumnou zprávu včetně podrobného výkladu metodologie a obsahu dotazníků najdete na webu.⁴⁶

Z výsledků vyplývá, že projekt naplnění cílů v oblasti čtenářské gramotnosti podpořil: V dotaznících děti mimo jiné uvedly, že v klubech rády čtou, povídají si s manažerkami klubů a s ostatními dětmi o knihách a doporučují si knihy navzájem. Kluby také dětem zpřístupňují cesty ke knihám: děti si spolu s manažerkami knihy vybírají a přímo si je v klubech půjčují pro svou vlastní domácí četbu.

Uvedená zjištění jsou navíc potvrzena i srovnáním skupiny klubových dětí s kontrolní skupinou podobně znevýhodněných dětí ze stejných základních škol, které však do klubů nechodí. I zde se jednoznačně ukázalo, že děti, které chodí do klubů, si čtou raději a častěji než děti, které do klubů nechodí. Zároveň děti navštěvující klub uvádějí ve srovnání s dětmi, které čtenářské kluby nenavštěvují, méně často absenci čtenářských aktivit („nečtu“, „nikdo mi nedává knížky“, „nikde si knížky nepůjčuji“ apod.).

V případě klubových dětí je časté, že čtenářské činnosti dítěte jsou spjaty s návštěvou čtenářského klubu. Vzhledem k nepodnětnému

⁴⁶ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/hlavni-zjisteni-projektu/>

Hlavní zjištění z dotazníkového šetření

- Téměř polovina klubových dětí má doma velmi malé množství knih (do 25 titulů).
- Téměř všechny klubové děti uvedly, že čtou.
- Dotazované děti, které se v klubu setkávají s aktivitami rozvoje dětského čtenářství, čtou častěji než jejich vrstevníci, kteří tuto možnost nemají.
- Děti, které klub navštěvují, uvádějí více přečtených knih a čtou častěji než ostatní dotazované děti.
- Děti, které klub navštěvují, často uvádějí, že je číst baví.
- Děti, které navštěvují klub, častěji zažívají pocit, že ve škole věděly něco navíc, protože si o tom někde četly.
- Děti, které jsou v klubech vyzývány, aby hovořily o tom, co čtou, častěji než jejich vrstevníci hovoří o knihách se svými spolužáky, rodiči i učiteli.
- Čtenářské kluby jsou pro většinu svých členů jediným místem, kde získávají knihy ke čtení.
- Pouze 3 z dětí, které navštěvují klub, uvádějí, že nečtou.
- Dotazované děti nevnímají školu jako místo, kde by jim byly nabízeny knihy k samostatnému čtení a kde by mohly sdílet své čtenářské zážitky.
- Škola má obrovský potenciál v rozvoji čtenářské gramotnosti – děti, které se ve vrstevnickém prostředí setkaly s aktivitami rozvoje čtenářské gramotnosti, uvádějí lepší vztah k četbě než jejich vrstevníci, kteří ve škole tuto možnost neměli.
- Škola svých možností rozvíjet čtenářskou gramotnost příliš nevyužívá.
- Čtenářskou kulturu na školách lze účinně prohloubit – děti, které jsou cíleně vedeny k vlastní četbě, ke sdílení zážitku i k pravidelnému čtenářství, jsou si této skutečnosti plně vědomy.

rodinnému zázemí, z něhož klubové děti vesměs pocházejí, a díky srovnání s tím, co odpověděli jejich spolužáci, můžeme usuzovat, že klubová činnost dětské čtenářství podporuje.

Pokud by klubové děti neměly příležitost provádět aktivity rozvíjející čtenářství v klubech, neprováděly by je zřejmě vůbec.

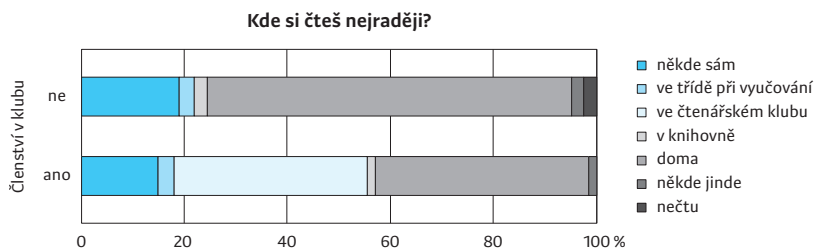
Kluby tak dávají čtenářské příležitosti dětem, které nemají doma čtenářsky podnětné prostředí a přístup ke knihám. Tyto děti takovou příležitost vesměs rády a aktivně využívají.

Tři pilíře klubové práce v datech

Prezentaci výzkumných výsledků přizpůsobujeme třem pilířům klubové práce, protože se ukázaly být účinným, ověřeným a efektivním schématem klubového programu. Propojení dat s jednotlivými pilíři zároveň pomáhá lépe poznat jejich efekt.

V návaznosti na první pilíř, tedy samostatné čtení v klubu, byly v rámci šetření děti dotazovány na **místo, kde si čtou nejraději**. Vybíraly z několika možností, mohly zaškrtnout „nečtu“. Pouze malé množství dětí uvedlo, že nečte. Toto pozitivní zjištění nevypovídá nic o čtenářských dovednostech dotazovaných klubových dětí, ale přináší informaci o tom, že se klubové děti považují za čtenáře oproti několika procentům neklubových dětí, které uvedly, že nečtou.

Nejvíce dotazovaných dětí si čte nejraději doma (případně někde samo). 38 % klubových dětí navíc uvádí, že si rády čtou v klubu. V kontextu klubové práce ukazuje daná informace na to, že kluby se stávají pravidelnou součástí života dětí a rozšiřují jejich čtenářské příležitosti. Je otázkou, zda děti, které čtou přímo v klubu, čtou i doma, tj. zda si svou „touhu po čtení“ nespojují pouze s řízenými činnostmi. Vzhledem k počtu přečtených knih, které klubové děti uvádějí, a k odpovědím na otázky týkající se hovoru o knihách však považujeme za velmi pravděpodobné, že čtenářský klub jako příležitost k četbě je pro děti z méně

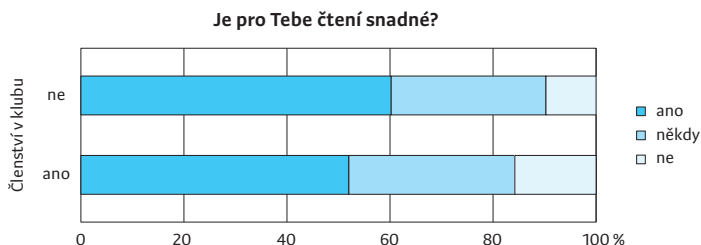

Graf 3 — Místo ke čtení

podnětného prostředí zásadní a množství klubových dětí, které uvádějí, že si rády čtou i doma, narostlo pod vlivem práce ve čtenářských klubech.

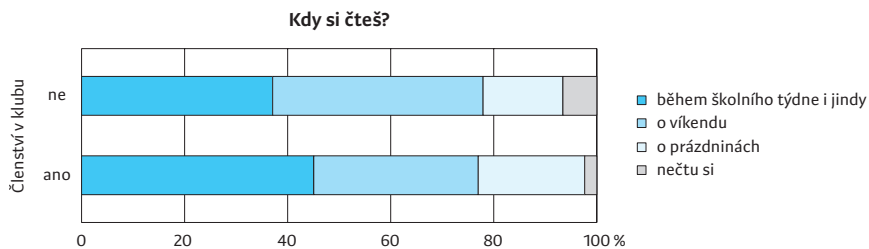
Děti, které čtenářský klub navštěvují, patří obvykle k těm, které mají horší techniku čtení. Otázka „Je pro tebe čtení snadné?“ směřovala hlavně k zjištění, **zda mohou číst rády děti, které současně uvádějí, že pro ně čtení není snadné.** Děti navštěvující kluby častěji uvádějí, že pro ně čtení není snadné (16 % klubových dětí oproti 10 % dětí, které kluby nenavštěvují). Nabízejí se dvě možná vysvětlení: děti, které navštěvují čtenářské kluby, jsou žáky se vzdělávacími obtížemi, proto je pro ně čtení technicky náročnější. Druhým možným vysvětlením je, že žáci, kteří navštěvují kluby, rozpoznali, co vše představuje čtení (tedy nejen primární zvládnutí techniky čtení, ale též čtení s porozuměním, hledání odpovědí v textu...), a proto hodnotí tyto komplexní aktivity jako náročné. To, že je pro ně čtení „někdy náročné“, uvedlo 32 % klubových dětí a 30 % neklubových dětí, množství je zde srovnatelné.

44 % klubových dětí, pro něž čtení není snadné, současně uvádí, že si rádo čte. Takových dětí je v klubech 32 % z celkového počtu dětí, což je relativně velké množství dětí (především v kontextu toho, že by se bez intervence k samostatné četbě dostávaly pravděpodobně s obtížemi).

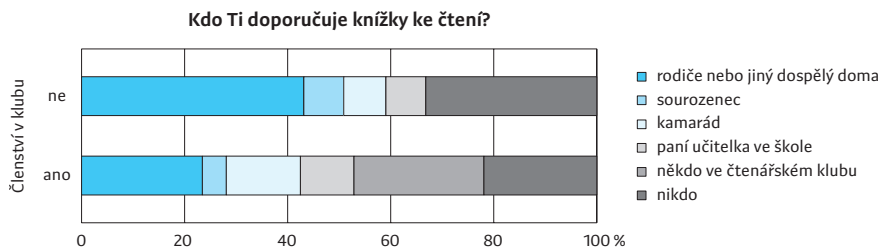
Graf 4 — Obtížnost čtení

Důležitým ukazatelem toho, zda je dítě čtenářem, je **pravidelnost čtení.** V rámci šetření na ni mířila otázka „Kdy si čteš?“. Z níže uvedeného grafu je zřejmé, že děti, které navštěvují klub, si čtou během školního týdne přibližně stejně často jako děti, které klub nenavštěvují. Vzhledem k tomu, že děti ze čtenářských klubů pocházejí obvykle z méně podnětného čtenářského prostředí, dovolujeme si tuto skutečnost interpretovat jako pozitivní vliv čtenářského klubu. Daleko méně klubových dětí opět uvádí, že si nečte vůbec.

Graf 5 — Pravidelnost čtení

Druhým pilířem je **vzájemné doporučování knih mezi dětmi**, případně i klubovými vedoucími. Klubové děti nejčastěji uvádějí, že jim knihy doporučuje někdo v klubu (25 %). Následuje rodina (23 %). 33 % neklubových dětí nedoporučuje knihy nikdo. Téměř čtvrtina klubových dětí uvádí (22 %), že jim knihy nikdo nedoporučuje. To je ale vzhledem k zaměření klubů relativně velké množství dětí a je třeba zjistit, čím je způsobeno, že tyto děti užitečnost doporučování knih nevnímají. Mezi neklubovými dětmi doporučování opět probíhá častěji doma (43 %) než ve škole (8 %). Zde se poprvé otevírá otázka nevyužitého potenciálu školy⁴⁷.

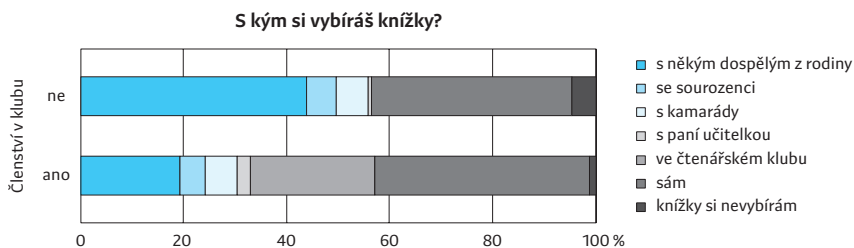

Graf 6 — Doporučování knih

Otázka „S kým si vybíráš knihy?“ směřovala opět na zjištění, zda děti **mají někoho, kdo jim může na jejich čtenářské cestě pomoci**. Mezi dětmi, které nechodí do klubu, si nejvíce žáků vybírá knihy s někým

⁴⁷ Na fakt, že čeští učitelé „mají spíše tendenci knihy nedoporučovat“, upozornily také závěry projektů Čtenář a Klíčové kompetence. Čtenářství na školách: Analýza dat z projektů Čtenář a Klíčové kompetence. Scio 2009–2013.

z rodiny - 44 %, oproti pouhým 19 % (s někým z rodiny) klubových dětí. Ty nejčastěji uvádějí „sám“, a to ve 42 % případů. Číslo je srovnatelné s množstvím neklubových dětí, z těch si „samo knihy vybírá“ 39 % respondentů. Z výsledků této otázky usuzujeme, že děti, které klub navštěvují, spíše pocházejí z prostředí, kde jim rodiče pomoci nemohou. 24 % klubových dětí uvádí, že si knihy vybírá s někým z klubu - a jen 1 % klubových dětí (2 děti) zmiňuje, že si knihy nevybírá, oproti 5 % žáků a žákyň, kteří klub nenavštěvují. I tato skutečnost podporuje myšlenku, že se daří prostřednictvím klubové práce saturovat určité nedostatky v působení rodiny. Bohužel i v tomto případě však poutá pozornost nízký počet dětí, které uvádějí, že si mohou vybrat knihu s paní učitelkou (0,6 % neklubových dětí, 3 % klubových dětí).

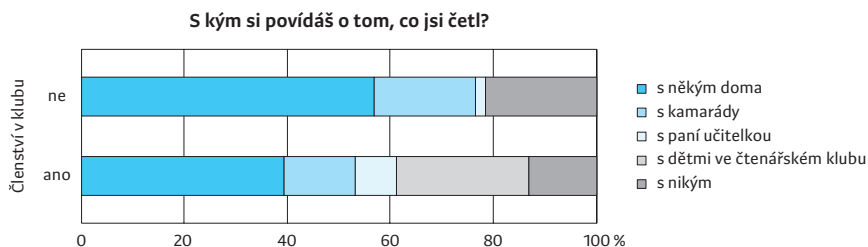

Graf 7 — Pomoc při výběru knih

Sdílení čtenářských zážitků je jedním z přirozených projevů čtenářství a v podstatě ho vnímáme jako součást čtenářských návyků dítěte. Zdatní čtenáři hovoří o svých dojmech z četby spontánně. V případě klubových dětí se obvykle o zdatné čtenáře nejedná, otázka „S kým si povídáš o tom, co jsi četl?“ tedy směřovala k tomu, zda děti využívají příležitosti ke sdílení, resp. zda vnímají, že jsou jim tyto příležitosti nabízeny.

Děti si o knihách nejčastěji povídají doma (57 % dětí nenavštěvujících kluby a 39 % klubových dětí), klubové děti také v klubu (26 %). Pouze 2 % neklubových dětí si povídá o knihách s paní učitelkou ve škole. 13 % klubových dětí (oproti 22 % dětí, které kluby nenavštěvují) uvádí, že si o knihách nepovídá s nikým. Tyto děti nepocházejí z jednoho čtenářského klubu, takže je velmi pravděpodobné, že v každém z 21 klubů děti příležitost sdílet své čtenářské zážitky dostávají a vesměs ji i využívají, resp. rozhovory o knihách tvoří součást jejich života.

Skutečnost, že 39 % klubových dětí hovoří o knihách doma, může být jedním z efektů členství v čtenářském klubu, resp. snahy zapojit rodiče do klubové činnosti.

Graf 8 — Rozhovory o četbě

Oproti neklubovým dětem si děti ze čtenářského klubu méně povídají o knihách s někým doma, což může být způsobeno jejich méně čtenářsky podnětným rodinným zázemím. Klubové děti si více povídají o svém čtení s učitelkou ve škole (v tomto případě pravděpodobně došlo ke ztotožnění klubové manažerky s učitelkou).

Téměř nikdo z neklubových dětí své čtenářské zážitky s učitelkou nesdílí. Tato varovná informace koresponduje s tím, že děti, které klub nenavštěvují, neuvádějí, že by se setkávaly s čtenářství rozvíjejícími aktivitami ve škole, a současně uvádějí, že si ve škole nemohou číst ani půjčovat knihy, které je zajímají.

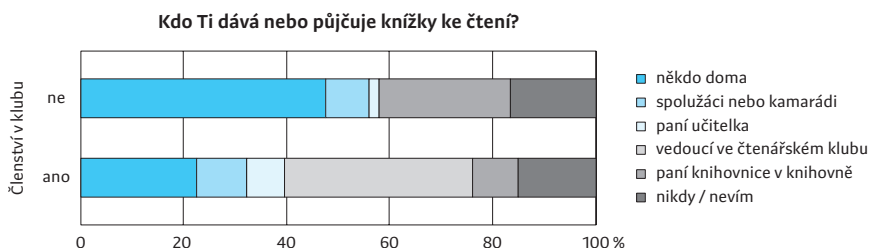
To, že škola svého potenciálu v oblasti rozvoje čtenářské gramotnosti nevyužívá, potvrzují i zjištění z následující otázky. Otázka „Kdo ti dává nebo půjčuje knížky?“ nesměřovala k dostupnosti knih, ale ke zjištění, zda mají děti nějakého čtenářského průvodce, někoho, kdo cíleně dbá na to, aby byly zásobeny pro ně vhodnými tituly.

Děti nenavštěvující kluby získávají knížky ke čtení nejčastěji od někoho z rodiny, tj. doma (48 %), a od paní knihovnice (26 %). Naopak, z klubových dětí si od někoho z rodiny půjčuje knihy jen 23 %, což je způsobeno i tím, že klubové děti doma knihy nemají a rodiče zřejmě sami nečtou.

Ve veřejné knihovně hledá knížky jen 9 % klubových dětí. Klubové děti získávají knihy nejčastěji od klubových manažerek (36 %). Relativně velké množství všech dotazovaných dětí (15 % klubových, 17 % neklubových) uvádí, že jim knížky nepůjčuje nikdo. Opět se otevírá otázka

nevytěžené role běžných učitelů českého jazyka jako čtenářských průvodců. V případě klubových dětí je 15 % takto odpovídajících dětí zpětnou vazbou pro manažery klubu k posílení jejich činnosti jako těch, kdo pomáhají při výběru knih. Pozitivním zjištěním je, že tyto děti nejsou z jednoho klubu. Klubové děti také více než ostatní děti využívají možnost půjčit si knihu od kamaráda, toto zjištění potvrzují i pozorování manažerů klubu.

Graf 9 — Přisun knih

Třetí zásadní pilíř klubové práce nazýváme „**odcházím domů s knihou**“ - děti jsou motivovány, aby si z klubu domů půjčovaly knížky a tam je četly či prohlížely.

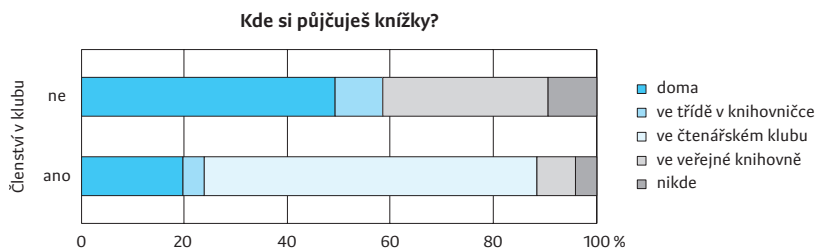
Otázka „*Kde si můžeš číst knihy, které Tě zajímají?*“ směřovala k zjištění dostupnosti knih, tj. doplňovala naši představu o rodinném zázemí dětí i o dopadu klubu na čtenářské návyky dětí. 36 % klubových dětí uvádí, že knížky, které je zajímají, si mohou číst právě v klubu. Pozitivním zjištěním je, že pouze jeden z dotazovaných členů klubu uvádí, že tuto možnost nemá nikde.

Ve zkoumaných třídách uváděla 3 % dětí nenavštěvujících klub, že nemají příležitost se setkat se zajímavými knihami. Je zřejmé, že klubová knihovna výrazně rozšiřuje příležitosti k setkání s knihou (a to i pro neklubové děti). S podivem je, že pouze velmi málo respondentů uvádí, že zajímavé tituly může číst ve škole. Svědčí to o tom, že byt školy často disponují knihovnou, děti nepovažují její fond za atraktivní, resp. je možné, že pro ně knihovna není volně přístupná.

Existuje relativně velký počet dětí, které uvádějí, že si mohou číst knihy v klubu, oproti spíše malému počtu dětí, které uvádějí, že si čtou zajímavé tituly ve škole. To potvrdilo náš předpoklad, že budou-li mít děti atraktivní tituly k dispozici, velmi pravděpodobně po nich i sáhnou,

čoř potvrzují i jiné, převážně zahraniční výzkumy⁴⁸. Nezpochybnitelnou přidanou hodnotou čtenářských klubů je i skutečnost, že knihovničku mohou využívat i neklubové děti.⁴⁹

K dostupnosti knih také směřovala otázka „Kde si půjčuješ knížky?“. Zatímco žáci, kteří nenavštěvují kluby, si půjčují knížky nejčastěji doma, 64 % žáků z klubů si půjčuje knížky právě v klubech. Klubové děti využívají méně často knihovnu (7 % klubových dětí oproti 32 % neklubových dětí z kontrolní skupiny). Důvodem je zřejmě skutečnost, že děti dotazovaného věku obvykle navštěvují knihovnu s rodiči – svou roli zde tedy opět hraje rodinné zázemí. Klubové děti častěji než neklubové do knihovny chodí, byť si knihy nepůjčují – jedná se zřejmě o řízenou aktivitu v rámci klubové práce, případně tam děti chodí kvůli dostupnosti internetu. Mezi žáky, kteří kluby nenavštěvují, je 9 % takových dětí. Z grafu níže je patrné, že pouze 4 % klubových dětí uvádějí, že si knížky nepůjčují nikde, oproti odpovědi znázorněné v předchozím grafu, kde 15 % těchto dětí uvádí, že jim nepůjčuje knihy nikdo (otázka necílila na dostupnost knih, ale na přítomnost čtenářského průvodce). Výsledky jsou zdánlivě v rozporu s odpověďmi na otázku: *Kdo ti dává nebo půjčuje*

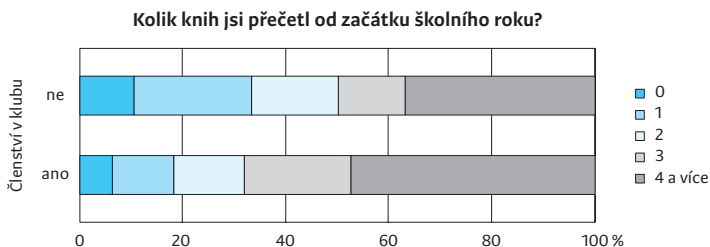
Graf 10 — Půjčování knih

⁴⁸ Americká organizace Reading Is Fundamental v roce 2010 iniciovala sestavení výzkumného týmu, jehož úkolem bylo shromáždit co nejvíce uskutečněných průzkumů zabývajících se vztahem mezi výsledky dětí ve vzdělávání a dostupností různých tištěných materiálů. Výstupem je téměř vyčerpávající studie, která zahrnuje analýzu více než 11 000 příspěvků k tématu nejrůznějších programů na podporu dětského čtenářství. Z výzkumu vyplývá, že dostupnost knih a jiných tištěných materiálům rozvíjí dětské čtenářství.

⁴⁹ Projekt průběžně motivuje i pedagogy, kteří do něj nejsou přímo zapojeni, aby klubové knihy ve výuce používali a půjčovali je i neklubovým dětem. V řadě projektových škol se to dobře daří.

knihy ke čtení? (viz výše), což si vysvětlujeme tak, že děti chtěly prezentovat svou čtenářskou nezávislost.

Počet přečtených knih souvisí s pravidelností čtení a ilustruje čtenářské návyky dítěte. V dotazníku měly děti za úkol napsat i konkrétní tituly, čímž jsme chtěli předejít nerealistickým odhadům dětí. Výsledný graf zobrazuje skutečnost, že klubové děti přečetly za dotazované měsíce

Graf 11 — Počet knih přečtených od začátku školního roku

více knih (4 a více knih) než děti, které kluby nenavštěvují. Konkrétně 4 a více knih přečetlo 50 % klubových dětí oproti 41 % neklubových dětí. To, že kluby mají pozitivní vliv na rozvoj dětského čtenářství, podporuje i výše uvedená skutečnost, že klubové děti čtou častěji než jejich vrstevníci. Současně procentuálně méně klubových dětí uvedlo, že nepřečetlo od začátku roku (v době dotazování cca za 3 měsíce) žádnou knihu (konkrétně 6 % klubových dětí oproti necelým 9 % neklubových). Tato data opět potvrzují vstupní předpoklad, že zařazování čtenářských aktivit a podpora čtenářské kultury pozitivně ovlivňuje čtenářské návyky dětí.

Základní srovnání klubových dětí s kontrolní skupinou dětí se znevýhodněním

Ve snaze lépe popsat efekt klubové práce jsme odpovědi klubových dětí porovnali s odpověďmi jejich podobně znevýhodněných spolužáků⁵⁰, kteří kluby nenavštěvují. Jako zásadní ve srovnávaných ukazatelích

⁵⁰ Znevýhodnění pramenilo z určité speciální vzdělávací potřeby, kterou dítě vykazovalo, dítě pocházelo ze sociálně znevýhodněného prostředí, rodiče nedosáhli vyššího než základního vzdělání, v domácnosti bylo do 25 kusů knih. U řady klubových dětí i dětí z kontrolní skupiny docházelo pochopitelně ke kombinaci těchto jevů.

Anetka žije jen s matkou a se sestrou. Rodina je v obtížné finanční situaci, matka je nezaměstnaná. Žijí v malé obci, v níž je zřejmě málo dětí, a tak sestry nemají možnost hrát si ve volném čase s vrstevníky.

První rok v klubu

Na začátku klubu, tj. ve třetí třídě, četla trochu pomaleji a občas se zadržela. Postupně se zlepšovala ve čtení, pracuje i s hlasem, nečte jen monotónně. Je ráda za každé vlídné slovo, a když se jí člověk věnuje, vždy udělá to, co se po ní žádá.

Do klubu chodí ráda, ale ráda by, kdyby mohla mluvit jen ona. Při dni otevřeného klubu nechtěla nahlas říci to, co věděla, i když jí to řekla její matka, ve větší společnosti se neprosazuje, neskáče do řeči.

Knihy má ráda, zajímá se o postavy z dějin, kdykoli jsme četli nějaké pověsti, vždy o tom něco věděla. Po celou dobu dílny čtení si čte, nevyrušuje, je spokojená.

Oproti výchozímu stavu se hodně uklidnila a zlepšení je vidět po všech stránkách.

Druhý rok v klubu

Aneta je nejstarší členkou klubu, po odchodu své starší sestry se stala samostatnější. Při práci dává občas najevo, že úkoly zvládá velmi snadno. Někdy je ale ochotná pomáhat kamarádovi, který chodí do druhé třídy a má problémy se čtením i s mluvením. Při prvním klubovém setkání se o něho starala, chodí spolu i domů.

Některé úkoly ji nebaví, asi je na ně už velká, ale nové děti v klubu ještě nezvládají zadané úkoly a musí se jim hodně pomáhat. Pokud se Aneta nudí, tváří se otráveně a říká, že do klubu už chodit nechce, ale naštěstí má ráda knihy, a pokud si může číst, nevyrušuje.

Domů si vždy půjčí několik knih a ještě si půjčuje i v knihovně, čte i knihy pro starší čtenáře. Také je zapojena v knihovně do akce Čtenářský pas, kdy po přečtení knihy musí odpovědět na tři kontrolní otázky z obsahu knihy, abychom věděli, že knihu opravdu četla.

Zatím se čtením problém nemá, je ale potřeba se zaměřit na zvýšení jejího sebevědomí.

Při práci, ve skupině mladších dětí, má každý zadaný úkol hotový většinou jako první a vždy dobře. Při jednom setkání nám s Jakubem připravili také nějaké úkoly pro nás a to ji velmi bavilo – ideálně by mohla dělat v klubu asistentku při práci se slabšími dětmi.

V druhém poletí se zdá, že Aneta sice čte velice ráda, ale vypadá to, že to je právě útek před realitou. Aneta je samotářka, nemá žádnou nejlepší kamarádku ani ve škole, v klubu, ale ani doma. Působí stále uzavřeněji.

Pokud je vyzvána, aby něco přečetla nebo vyprávěla obsah své knihy, nikdy nechce veřejně vystupovat, ale pak dospělým vypráví, o čem ta kniha byla. Zadané úkoly splní, nepotřebuje ani pomáhat, chápe, co se po ní chce. Odmítá práci ve skupině, to buď vše dělá sama, nebo do toho nezasahuje vůbec, to asi, když to není podle ní.

Aneta stále navštěvuje knihovnu, ale jiné aktivity než klub a občasnou návštěvu knihovny nemá. Je stále s maminkou, která je nezaměstnaná, a starší sestrou. ■

vidíme skutečnost, že téměř 74 % klubových dětí uvádí, že je čtení baví, oproti 54 % z kontrolní skupiny. Mnohé z dotazovaných dětí navštěvují klub krátce, i tak si dovoluujeme usuzovat, že právě zmíněných 20 % dětí, které uvádějí, že je čtení baví, tj. rozdíl oproti kontrolní skupině, bylo pro četbu získáno vlivem aktivit rozvíjejících čtenářství a čtenářskou kulturu.

Klubové děti také častěji uvádějí, že si čtou samy jen tak – konkrétně 70 % dětí z klubu si jen tak čte, oproti 48 % procentům z kontrolní skupiny. I tato hodnota podporuje názor, že samostatně číst mohou pouze ty děti, které poznaly radost z četby.

Velmi důležitým ukazatelem je pravidelnost četby – klubové děti uvádějí, že čtou častěji (47,8 % dětí čte během školního týdne i jindy, v kontrolní skupině je to 34,6 %), a pouze 3 z nich nečtou vůbec (to je 2,2 %, v kontrolní skupině je takových dětí 5,7 %).⁵¹

Šetření ukázalo, že kluby žákům se znevýhodněním bezesporu nabízejí příležitosti k rozvoji čtenářství a že to děti také tak vnímají: dle odpovědí usuzujeme, že je posílen jejich vztah ke čtení, dostávají příležitost setkávat se s aktivitami spojenými se čtenářstvím a sdílet je se svým okolím. Kluby též žákům knihy zprostředkovávají, ať již jde o výpůjčky či doporučení. Evidentní je, že kluby kompenzují nepodnětné rodinné prostředí.

Ze zmíněných poznání lze usuzovat, že pokud by klubové děti neměly příležitost provádět aktivity rozvíjející čtenářství v klubech, neprováděly by je vůbec. Kluby tak poskytují čtenářské příležitosti dětem, které nemají doma čtenářsky podnětné prostředí, a tyto děti nabízené příležitosti využívají a o jejich nabídce vědí. Samy sebe děti považují vesměs za čtenáře.

Šetření prokázalo souvislost mezi docházkou do klubu a čtenářstvím. Design výzkumu neumožňuje vyloučit, že děti, které do klubů chodí, neměly již před započítáním docházky do klubů kladný vztah ke čtení. Abychom mohli jednoznačně specifikovat příčinný vztah mezi návštěvou klubu a oblibou čtenářství, museli bychom provést longitudinální šetření, ve kterém bychom zjišťovali vztah ke čtení před zahájením docházky do klubu a po nějaké době docházky. To bohužel nebylo v našich možnostech.

⁵¹ Položky „Čtení mě baví“, „Rád si s ostatními povídám o tom, co jsem četl“ byly také zařazeny v šetření PIRLS, které pro nás bylo důležitým referenčním zdrojem.

5

Pomoc speciálních pedagogů

Kapitola, v níž speciální pedagogové na příkladech konkrétních dětí ilustrují, jaké problémy nejčastěji konzultovali s manažery klubů.

1. ROLE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA A VHODNÉ SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ POSTUPY V PRŮBĚHU KLUBOVÉ PRÁCE

Základním úkolem speciálního pedagoga v projektu čtenářských klubů je zajišťovat metodickou podporu pracovnícím a pracovníkům klubů (učitelkám a učitelům, knihovnicím a knihovníkům). Zapojení speciálního pedagoga do činnosti klubů logicky vyplývá ze skutečnosti, že práce v klubech byla primárně zaměřena na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Do role speciálního pedagoga v projektu čtenářských klubů patří zejména:

- pomoc a podpora při výběru klubových dětí (koho oslovit, kdo spadá do cílové skupiny, kdo již ne);
- konzultace a doporučení pro využívání speciálně pedagogických metod práce u dětí s výraznějšími výukovými obtížemi, a tedy i obtížemi v oblasti čtení a verbálního vyjadřování (klubová práce nesupluje nebo nenapodobuje nápravnou péči specifických vývojových poruch učení);
- pro pedagogy stálá možnost zpětné vazby klubové práce od odborníka – v první řadě prostřednictvím hospitací na klubových setkáních a následných osobních konzultací, ale i díky možnosti dotazů přes email či telefon.

Ze zkušeností speciálních pedagogů zapojených v projektu je zřejmé, že pravidelná aktivita ve čtenářském klubu může mít pro rozvoj žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jasný přínos, a to i přes to, že není na nápravu postižení nebo znevýhodnění žáka primárně zaměřena (viz níže Vhodné přístupy...).

Z pohledu speciálního pedagoga přináší práce ve čtenářském klubu jednoznačná pozitiva i pro pracovnice klubů: Pro učitele a učitelky zapojené do činnosti klubů může být přínosem možnost pracovat s menším kolektivem dětí více do hloubky, příležitost pracovat dle zásad individuálního plánu s využitím metod speciálně pedagogické podpory doporučených pro integrované žáky. Knihovníci se mohou setkat s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami, poznat jejich čtenářské preference a následně jim uzpůsobit nabídku přímo v knihovně.

2. VHODNÉ PŘÍSTUPY K ŽÁKŮM SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI A JEJICH ZAPOJENÍ VE ČTENÁŘSKÝCH KLUBECH

Logopedické obtíže

Vady řeči mohou mít velký dopad na život žáka, protože omezují jeho možnosti řečové produkce a/nebo možnosti porozumění verbálnímu projevu, a tím vytvářejí bariéru v zapojení žáka do kolektivu. Jednou z nejzávažnějších logopedických obtíží může být vývojová dysfázie, u které potíže vyplývají z nevyzrálosti nebo poškození mozkových funkcí – u žáka tato diagnóza vede k snížené schopnosti porozumění nebo produkce řeči, v oblasti čtenářství se může projevit i sníženou motivací pro práci s psaným textem.

Ríša (chlapec s dg. narušenou komunikační schopností – vývojová dysfázie, markantnější ve složce expresivní) při úvodní dílně čtení dostává prostor jako první, aby přečetl vybraný úryvek ze čtené knihy. Čte poměrně plynule a delší pauzy, vznikající z určité nejistoty, jsou vyplněny povzbuzením manažerek klubu. Ostatní naslouchají a motivují Ríšu ke zlepšení svým chápavým a nápomocným přístupem. Nikdo se Ríšovi neposmívá, přece jen každé klubové dítě má nějaký osud, kterého si je vědomo. Ríša bývá vedoucím „tahounem“ při skupinové práci i přesto, že je úkol převážně verbálního charakteru. Protože i v rámci školní docházky je mu poskytována logopedická péče, stává se jeho verbální projev srozumitelnějším a jistějším.

ADHD

Diagnóza ADHD označuje poruchu pozornosti spojenou s hyperaktivitou, žáci s ADHD se projevují jako nepozorní, neposední a impulzivní. V oblasti čtení bývá problematické udržet pozornost žáka u delšího psaného textu a propojit čtení s přirozenou potřebou žáka být stále v pohybu.

Jarda (patří mezi nejstarší klubové děti, s dg. ADHD, dochází do klubu od počátku jeho fungování) chodí do klubu velice rád a velice rád čte i delší knihy. V běžném vyučování má velké potíže s chováním a s koncentrací pozornosti, školní prospěch se celkově v posledním školním roce zhoršil. Při klubovém setkání vydrží pracovat celou hodinu a půl, soustředí se na většinu zadávaných úkolů. Při dramatizaci jedné z klubových knih byl manažerkami klubu pověřen, aby

představoval vypravěče. Jako mávnutím kouzelného proutku se Jarda vžil do své role, a to natolik, že své „nové profesi“ přizpůsobil i intonaci a neverbální chování. Ostatním „hercům“ ochotně pomáhal při výpadku textu, byl jakoby vedoucím článkem celého představení, což samozřejmě pozitivně ovlivnilo jeho sebevědomí.

Dyslexie a dysgrafie

Dyslexie a dysgrafie patří mezi specifické vývojové poruchy učení, ve školní terminologii se lze setkat s pojmem specifických poruch školních dovedností. Žáci s touto diagnózou mají potíže se zapamatováním si tvaru písmen, se skládáním i rozkládáním slov na jednotlivá písmena, s osvojením čtenářské techniky, s tempem čtení i psaní, s porozuměním obsahu textu. Jejich rukopis je špatně čitelný, s velkým množstvím chyb, a pro žáka je psaní i čtení obrovskou zátěží. Tyto žáky je většinou obtížné motivovat ke školní práci, protože se jejich potíže projevují nejen v českém jazyce, ale také v matematice (např. ve slovních úlohách) nebo v naukových předmětech, kde se pracuje s textem; žádoucí je především individuální podpora a „terapie“ uvedených specifických projevů, včetně podpory sebevědomí.

Pavel je jedináček a žije s matkou a nevlastním otcem v poněkud skromnějším rodinném prostředí. Matka i nevlastní otec jsou pracovně vytíženi a z důvodu vyšší nezaměstnanosti v regionu dojíždějí za prací cca 40 km. Na chlapce jim zbývá méně času, a pokud se neobjeví žádné výrazné potíže se školním prospěchem či chováním, neprojevují o jeho vývoj přílišný zájem. Pavel tráví každé odpoledne po skončení vyučování se svými kamarády ze třídy v obci, kde je škola. Kolem třetí či čtvrté hodiny odpolední odjíždí autobusem domů (vesnice, kde bydlí, je od školy vzdálená asi 10 km). Pavel dochází do čtenářského klubu od počátku jeho fungování, aktuálně navštěvuje 4. ročník ZŠ. Na jaře s příchodem teplejšího počasí se občas objeví jeho absence v klubu – raději hraje na hřišti fotbal (ale při klubovém setkání svou absenci vždy přízná a po pravdě vysvětlí). Díky zájmu vedoucích klubu se podařilo Pavla i přes jeho výrazné obtíže v oblasti čtení a psaní motivovat k půjčování knih. Zpočátku šlo o knihy tenčí, s méně náročným textem, později si Pavel oblíbil Deník malého poseroutky. Do klubu dochází také několik jeho kamarádů a také s jejich pomocí se Pavel zlepšil při prezentování obsahu knihy před ostatními a zvětšil si také aktivní slovní zásobu. Již se neobává dílny čtení, ale daří se mu část dílny opravdu potichu číst a jeho technika doznala

značného zlepšení. V klubu se mu nejvíce líbí dramatizace čtených příběhů, kdy se může naplno projevit jeho herecké nadání a záliba v pohybu a tanci.

Bohuška je mladší ze dvou sester (sestra dokončuje druhý stupeň). Aktuálně navštěvuje 4. ročník ZŠ, od druhého ročníku je integrována z důvodu specifické poruchy učení – dyslexie. Rodina je úplná, bydlí v malé vesnici nedaleko školy. Matka je nezaměstnaná, otec dojíždí za prací na 12hodinové směny. Bohuška i její sestra měly potíže se sociálním začleněním do kolektivu již od mateřské školy. U Bohušky stále přetrvávají jisté úzkostné projevy, menší ochota spolupracovat při skupinových úkolech a verbálně se vyjadřovat před skupinou či před dospělými. V prvním roce docházky do čtenářského klubu bylo zřetelné zlepšení především v oblasti techniky čtení a motivace číst nahlas před ostatními. Poté se s podporou vedoucích klubu a s využitím různých kreativních metod práce s textem podařilo zapracovat na porozumění textu a představování podstatných dějových linií ostatním klubovým dětem. V posledním školním roce výkonnost Bohušky ale stagnuje, objevuje se také nižší motivovanost ke klubové práci a vyšší absence.

Žáci se sociálním znevýhodněním

Žáci se sociálním znevýhodněním jsou velmi různorodou skupinou, kterou ale spojují některé častěji se vyskytující problémy v rodinném prostředí – mezi ty nejčastější patří: špatná materiální situace rodiny, špatná domácí příprava dítěte na vyučování, malý důraz na vzdělání dítěte (rodiny řeší mnoho důležitějších problémů spojených se základními životními potřebami), chybějící pracovní a studijní vzory v okolí dítěte... V oblasti čtenářství se u těchto žáků projevuje zejména malá podpora čtenářství v rodině, absence knih v domácím prostředí, horší slovní zásoba a nižší motivace ke čtení.

David a Anetka jsou sourozenci z neúplné, sociálně znevýhodněné rodiny. Jejich rodiče jsou rozvedeni, sourozenci žijí jen s matkou, materiální situace rodiny je dlouhodobě špatná, navíc se po rozvodu rodičů s matkou přestěhovali a nyní musí do školy dojíždět vlakem ze vzdálené obce. Vzhledem k nedostatku peněz na dopravu a svačiny se u sourozenců ve zvýšené míře objevují školní absence. Práce ve čtenářském klubu se dlouhodobě ukázala jako efektivní hlavně u mladší Anetky, u které se díky častější a opakované individuální podpoře pracovníci klubu (zejména během aktivit založených na samostatném tichém čtení) podařilo dosáhnout velkého zlepšení v technice čtení. Davidovi se s podporou pracovníci klubu podařilo začlenit do kolektivu a projevit svou empatickou povahu – v klubu

se například ujal nového žáka, který dosud neměl osvojeny ani základy techniky čtení, a během klubových setkání mu pomáhal s orientací v textu a příležitostně i předčítal. U obou sourozenců je také opakovaně patrné, že jim formát klubové práce vyhovuje i proto, že pomáhá naplnit jejich potřebu pozornosti a upřímného zájmu od dospělé osoby (a tak alespoň v minimální míře suplovat patrně nižší zájem rodiny).

Žáci s jazykovou bariérou

Jazyková bariéra může být jednou z nejzávažnějších komplikací v průběhu vzdělávání žáků a může mít různý původ; učitelé základních škol obvykle dobře pracují s žáky, u kterých je tato bariéra zjevná, tedy s žáky s potvrzenou logopedickou vadou nebo žáky z cizojazyčného rodinného prostředí, opomíjeni ale bývají žáci, jejichž jazykový handicap má méně zjevnou podobu. V oblasti čtenářství se u těchto žáků obvykle projevuje menší slovní zásoba a horší porozumění psanému textu.

Karolína je zcela zdravá dívka z podnětného a pečujícího rodinného prostředí, má ale zvláštní „neviditelný“ jazykový handicap – oba její rodiče jsou neslyšící a v domácím prostředí komunikují českým znakovým jazykem. Pokud by i Kája byla neslyšící, byla by pro ni školní čeština fakticky druhým jazykem, protože je ale Kája bez sluchového postižení, její okolí u ní předpokládá plynulou znalost českého jazyka. Na počátku klubové docházky byly u Karolíny patrné dvě problematičtější oblasti, dívka měla zjevně menší slovní zásobu než by odpovídalo jejímu věku, a tak byla často nervózní – v obou oblastech se zařazení Káji do klubu ukázalo jako vhodné: S počtem přečtených knih, pomocí technik rozvíjejících čtení s porozuměním a prostřednictvím společných klubových diskuzí o přečtených knihách se rozvinula slovní zásoba a schopnost samostatného vyjadřování. Pozvolna a s rostoucí četností během klubových setkání pracovnice klubu Karolínu povzbuzovaly k hlasitému čtení, které se v menším klubovém kolektivu zdokonalilo lépe a rychleji, než by k tomu mohlo dojít v početnější třídě během školního vyučování.

Romské děti

Romští žáci narážejí v systému vzdělávání v první řadě na bariéry sociální povahy – často pocházejí ze socioekonomicky slabých rodin, mají špatnou úroveň domácí přípravy a pohybují se ve společnosti s vyšším

výskytem sociálně patologických jevů. Současně ale u nich můžeme narazit i na obtíže kulturní, vedle podstatně menší tradice, kterou má psané slovo v romské kultuře, může být problémem i celková absence jakýchkoli prvků romské kultury v kultuře školního vyučování (pro žáky je pak téměř nemožné přijmout školní prostředí za své). V oblasti čtenářství je pak patrně nejproblematičtější volba vhodných knižních titulů a motivace žáků, kteří v rodině postrádají jakékoli čtenářské vzory.

Štefan je romský žák, který pochází z neúplné rodiny, žije pouze se starší sestrou a maminkou, o jejíž gramotnosti mají učitelky školy odůvodněné pochyby. Ve škole má Štefan četné problémy ve výuce českého jazyka, ale i v komunikaci se spolužáky. Po několika měsících docházky do čtenářského klubu byl podle pracovníků klubu u Štefana vidět patrně největší pokrok z celé klubové skupiny, Štefan se dále více zapojoval do práce klubu, zlepšil se v technice čtení i v oblasti sociální interakce s ostatními dětmi. V čem ale dlouhodobě problémy přetrvávaly, byla motivace žáka, půjčené knihy Štefan často nedočte, pro docházku do klubu se navíc stále více stávaly konkurencí fotbalové tréninky (které byly, na rozdíl od čtenářského klubu, podporovány i Štefanovou maminkou). Z vyzkoušených

Dominikovi byla odložena školní docházka pro zjištěnou hyperaktivitu, oslabení grafomotorických a vizuomotorických dovedností. Dále u něj byla diagnostikována vada řeči – dyslalie, byl osobnostně, emocionálně a pracovně nezralý.

Dominik nastoupil do školy ve školním roce 2011/2012. Matka pravidelně s Dominikem dochází na kontroly do PPP a ze závěrů zprávy PPP vyplývá, že Dominik trpí hyperkinetickou poruchou chování při ADHD, má opoziční projevy v chování a oslabené grafomotorické dovednosti. Dominik žije v úplné, milující rodině, je jedináček. Matka velice dobře spolupracuje s třídní učitelkou, od počátku se radí, pravidelně se informuje na chování syna. Nedokáže však být dostatečně důsledná ve výchově, což je největší problém, zvláště v případě Dominika – dítěte s projevy ADHD, kdy důslednost a přesně daná pravidla a jejich dodržování jsou důležitými nástroji zvládnutí projevů této poruchy chování. Otce Dominik respektuje, matku ne. Ve škole často vykřikuje, vzteká se, podceňuje se, nevěří si, odmítá pracovat tam, kde si nevěří, předem očekává neúspěch, mluví o sobě jako o tom, kdo má zase dvojku, kdo selhává, kdo „to neumí“. Dominik má velkou potřebu být úspěšný, touží po fyzickém kontaktu, velice dobře reaguje na ocenění. O přestávkách dává přednost společnosti učitelky před dětmi, stále na sebe upozorňuje. Zatím se mu nedaří ovládat impulsy k vykřikování a hlasitým projevům. Při vyučování je aktivní. Své školní povinnosti si plní velice dobře, grafomotoricky přetrvávají problémy – špatný úchop tužky, těžká ruka, doprovodné pohyby jazyka při kreslení i psaní.

Při čtení má Dominik potíže, zaměňuje hlásky, hádá, pokud nemá text nacvičený, často se plete, což má vliv na porozumění čtenému. Ztrácí brzy trpělivost a pak se na sebe zlobí.

První rok v klubu

Do čtenářského klubu chodí pravidelně od jeho založení. Zpočátku si vybíral obrázkové knihy a komiksy. O domácí četbě ale nebyl schopen příliš mluvit, neuměl se vyjadřovat, nečetl doma sám, četla víceméně maminka, Dominik jen někdy. Stávalo se, že nečetl vůbec, jindy chtěl předčítat pasáže, které se mu líbily, a nahrazovat tak převyprávění děje

čtené knihy. Jeho vyprávění bylo chaotické, skákal z jednoho na druhé, v ději se neorientoval. Knihy si půjčoval, aby si je spíše prohlížel, než četl.

K ostatním dětem ve čtenářském klubu se chová dobře, ovšem stále se prosazuje, někdy se separoval, ale úkol splnil. Rád sdílí své zážitky i dojmy z četby, chce být první, kdo bude mluvit. Vybranou knihu si hned začne prohlížet a přináší ji ukázat. Prohlíží si obrázky a sleduje, zda v ní není příliš textu. S výběrem knihy si zpočátku nechtěl nechat poradit, nyní už si poradit dá. Snažíme se mu nabízet knihy z edice První čtení, aby text zvládl a byl uspokojen, že knihu dokázal přečíst až do konce. Některé knihy nedočel, protože si nevhodně vybral – např. „Kuky se vrací“.

Druhý rok v klubu

Dominik získává stále větší jistotu v činnostech, které pravidelně provádíme. Rozhovory o domácí četbě už velmi pěkně zvládá, dokáže hovořit o postavách, jejich charakteru, zaujímá stanovisko k jejich chování i postojům, umí srovnávat jednání postav se svým, je aktivní, pracuje se zájmem. Výběr knih mu již nepůsobí takové problémy jako dříve. Také si rád půjčoval knihy, které už četl, nebo ty, se kterými jsme pracovali v klubu v rámci lekcí. Postupoval tak proto, aby získal jistotu, že o knize něco ví a bude umět odpovědět na otázky. Přes týden přečetl málo, a tak šel tzv. na „jistotu“. Postupem času však získával na sebedůvěře. Má ráději, když je textu málo a převládají ilustrace. Podařilo se mu i některé knihy dočíst do konce. Se zájmem pracuje v dílnách čtení. Dříve tuto aktivitu odmítal, protože se bál neúspěchu. Požadavek ho znejistil, nevěděl zřejmě, co si počít, a tak odmítal pracovat.

V lekcích a při rozhovorech o knihách vychází najevo, že o ději a zápletkách hodně ví, umí domýšlet, předvídat, někdy i nejlépe ze všech přítomných dětí, zlepšují se jeho vyjadřovací schopnosti, jeho pozornost. Zlepšuje se i jeho výkon v hodinách českého jazyka při běžném vyučování. Čte sice stále pomalu a někdy nepřesně, technika čtení se ale znatelně vylepšila. Stal se i čtenářem místní městské knihovny. Rodiče ho ve čtenářství velmi podporují. Dokonce už mu maminka neče, jak tomu bylo dřív, už se situace obrátila a Dominik čte mamince. ■

prostředků nakonec zabraly dva: První byl založený na motivaci společné všem dětem daného věku – tak jako téměř všichni jeho spolužáci Štefan projevil zvýšený zájem o „Deníky malého posevoutky...“. Druhý způsob zvýšení motivace byl specifický – pracovnice klubu s úspěchem v klubu vyzkoušely práci s dvojjazyčnou česko-romskou knihou, Štefan byl během tohoto setkání velmi aktivní a zjevně přivítal možnost předvést před ostatními žáky svou (byť jen základní) znalost romského jazyka.

Žáci-cizinci

Za žáky-cizince (v pedagogické literatuře se můžeme setkat také s pojmem **žáci s odlišným mateřským jazykem**) označujeme v českém školství žáky, jejichž rodiče mají jiné občanství než české (rodiče jsou tedy občany jiného státu než České republiky). Jedná se jak o děti, které do našeho státu právě přicestovaly nebo zde již delší dobu pobývají, tak o děti cizinců, které se v naší zemi narodily. Podle vyhlášky č. 147/2011 Sb. za žáka se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření považuje zejména žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák je znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.

Nízkou nebo velmi často i nulovou znalost českého jazyka u žáků ze třetích zemí (většinou spojenou i s jejich sociálním znevýhodněním) je možné řešit využitím speciálních pedagogických metod a postupů, poskytnutím individuální podpory těmto žákům v rámci výuky a její přípravy, využitím poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga.

Rosima a Sidra spolu se svými rodiči pocházejí ze Sýrie. V České republice žijí již několik let. Obě dívky nastoupily povinnou školní docházku u nás v ČR. Jejich sociální začlenění probíhá lépe a rychleji než adaptace jejich rodičů. Otec pracuje v potravinářském průmyslu a omezeně se dorozumí českým jazykem. Matka (dle islámských tradic a fungujícího patriarchy) nepracuje a je v domácnosti. Tím je značně omezen její kontakt s českým prostředím a češtinou jako komunikačním jazykem. Dívky zpočátku docházely do školy pravidelně, s absencí v průběhu muslimských svátků a se zákazem stravovat se ve školní jídelně. Poté začaly obě sestry docházet do čtenářského klubu z důvodu snahy zlepšit se nejen ve čtení, ale také si rozšířit slovní zásobu a více pobýt v přítomnosti svých vrstevníků.

Klubové aktivity dívky zaujaly a klubové děti je mezi sebe vřele přijaly a pravidelně jim pomáhají s porozuměním jednotlivým pojmům a čtenému textu jako celku. Na druhou stranu obě Syřanky obohacují slovník svých českých spolužáků o nové arabské pojmy. Dobře reagují i na autoritu manažerek klubu. Sociální integrace do majoritní populace se u dívek zlepšila i tím, že se do školy přišla podívat a dotázat na prospěch i jejich matka. Tu manažerky klubu motivovaly k pravidelným návštěvám, díky nimž se dozví nejen to, co se děvčata ve škole učí, ale zároveň si rozšiřuje svůj aktivní slovník i porozumění v češtině. Čtenářský klub v tomto směru zlepšil sociální status celé rodiny.

3. PŘEHLED NEJČASTĚJI SE VYSKYTUJÍCÍCH TÉMAT, KTERÁ PRACOVNÍCI ČTENÁŘSKÝCH KLUBŮ KONZULTOVALI SE SPECIÁLNÍMI PEDAGOGY

Děti, které kluby navštěvovaly, měly jedno společné – patřily k těm se speciálními vzdělávacími potřebami. Jejich znevýhodnění byla různorodá, od špatné ekonomické i sociální situace rodiny, přes logopedické vady až k specifickým poruchám učení. Protože jsme předpokládali, že situace, které nastanou, budou spadat do oblasti speciální pedagogiky, zapojili jsme do týmu i tři odborníky, kteří kluby pravidelně navštěvovali a osobně i písemně pomáhali řešit dětské problémy. Na rozdíl od regionálních koordinátorů, kteří si všímali především práce manažerů klubu, sledovali speciální pedagogové hlavně děti, jejich chování a posun v čtenářských dovednostech, následně navrhovali možnosti intervence.

V této kapitole si ukážeme, jaká témata byla při návštěvách speciálních pedagogů v klubu nejčastěji probírána (→ tabulka na str. 98).

Vycházíme přitom z analýzy zpráv, které speciální pedagogové sepišovali v průběhu předchozích tří let, jedná se o záznamy z konzultací v klubech ve Středočeském, Libereckém, Pardubickém a Královéhradeckém kraji, Plzeňském a v Moravskoslezském kraji. Počet analyzovaných zpráv: 120 (z období květen 2012 až duben 2014).⁵²

V konzultacích pracovníků čtenářských klubů se jako nejfrekvencovanější objevila témata spojená s prací s dětmi a žáky se sociálním znevýhodněním. Poněkud překvapivě se nejčastěji jednalo o sociálně

⁵² V případě speciálního pedagoga 3 (Moravskoslezský kraj) došlo během roku 2013 k personální obměně, z toho důvodu jde jen o údaje ze školního roku 2013/2014.

Konzultovaná problematika - téma	Počet zastoupení daného tématu ve zprávách z konzultací			
	Speciální pedagog 1	Speciální pedagog 2	Speciální pedagog 3	Celkem
Děti a žáci s problémy v oblasti pozornosti	30	8	12	50
Děti a žáci s vadami řeči	21	9	2	32
Děti a žáci se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností (a deficity dílčích funkcí)	9	6	10	25
Děti a žáci s problémovým chováním	11	1	0	12
Děti a žáci s obtížemi v začleňování do kolektivu	11	5	0	16
Sociálně znevýhodnění žáci z majoritní populace	33	6	2	41
Sociálně znevýhodnění romští žáci	31	1	2	34
Sociálně znevýhodnění žáci z rodin cizinců	9	3	0	12
Jiné	23	3	2	28

znevýhodněné děti a žáky z majoritní populace (tedy bez příslušnosti k etnické nebo národnostní menšině) – sociálně znevýhodnění u těchto žáků vyplývalo z nižší socioekonomické úrovně rodin, špatné spolupráce rodin se školou. V mnoha případech se jedná o žáky z rodin neúplných nebo o děti v náhradní rodinné péči. Relativně často se ale objevovala i témata spojená s prací se sociálně znevýhodněnými romskými žáky, méně často pak i se sociálně znevýhodněnými žáky z rodin cizinců.

V menším počtu se pak objevovala jiná než výše uvedená témata – žáci s psychiatrickými problémy, žáci s lehkým mentálním postižením, podprůměrní žáci bez přesné diagnózy, žákyně z rodiny neslyšících rodičů...

6

„Vezmi vaše do klubu“ – spolupráce s rodinami klubových dětí

V této kapitole si přečtete o aktivitách, jimiž jsme se snažili přitáhnout rodiče klubových dětí ke spolupráci.

Na konci kapitoly najdete P. S. Je sice adresováno rodičům, ale přímo souvisí s prací těch, kdo klub povedou. Silný a nevysychající pramen dětského čtenářství se totiž stéká z řady pramínek a rodina dětí je tím nejmočnějším.

Zapojit rodiče do klubové práce se stalo leitmotivem druhého roku projektu. Tehdy se ukázalo, že pravděpodobnost, že se z dětí stanou čtenáři, se výrazně zvýší, pokud děti okolo sebe čtenáře vidí - ve škole, mezi vrstevníky, v kroužku a samozřejmě i v rodině (a to v první řadě). Uvědomovali jsme si, že projekt je primárně určen dětem ze čtenářsky nepodnětného prostředí. Zároveň jsme při každém dalším klubovém setkání víc a víc poznávali, že pokud děti chceme trvale ke čtení přivést, musíme se o vtažení rodičů „do klubu“ alespoň pokusit.

Skupina našich rodičů byla velmi specifická. Tito rodiče se školou příliš nekomunikovali, nebo se často dozvídali o svých dětech nepotřebující informace. Někteří se dokonce o své děti nestarali, takže musely být svěřeny prarodičům, případně vyrůstaly v dětském domově. Mnozí rodiče nebyli sami čtenáři a čtenářské úkoly, jimiž bychom je chtěli vtáhnout, by je přivedly do rozpaků. Několik rodičů klubových dětí bylo negramotných. Zvláště zde bylo třeba najít způsob komunikace a hlavně ujasnit si, co vlastně chceme ukázat.

V první řadě jsme se soustředili na osvětu - chtěli jsme rodiče přesvědčit, že stanou-li se jejich děti čtenáři, mohou žít spokojenější život. Ukazovali jsme cesty, jimiž je mohou ve vlastním čtení podpořit.

Cesta k tomu vedla přes občasné návštěvy v klubu, osvětový „Dopis v lahvi pro rodiče“, pohlednice s upozorněním na novou podobu webu, zvláště na nově vzniklou sekci pro rodiče, zadávání drobných úkolů, při nichž byla jejich spolupráce potřebná.

V neposlední řadě jsme rodičům chtěli ukázat jejich děti v situaci, kdy jsou úspěšné a pracují s chutí.

Rodiče ve škole

Od začátku projektu probíhaly tzv. Dny otevřeného klubu. Rodiče měli možnost zpravidla několikrát za rok přijít na návštěvu do klubu, zúčastnit se programu. Od původně plánovaných občasných akcí jsme se postupně vydali cestou stále otevřeného klubu, neboť už samotný název Den otevřených dveří navozoval spíše představu, že jiné dny zůstávají klubové dveře zavřené. Rodiče si tak mohli svoji přítomnost v klubu dopředu naplánovat. Vzhledem k tomu, že kluby se scházely v čase, kdy byli rodiče dětí ve většině případů v práci, příležitostně jsme přesouvali schůzky do odpoledních hodin. Na tato setkání připravili vedoucí klubu např. čtenářské dílny, v nichž si rodiče sami mohli zažít podobný způsob

práce, který je pro jejich děti již běžný, mohli si v klidu prohlédnout všechny knihy, které mají děti v klubové knihovně k dispozici, vedoucí je podrobněji seznámili s náplní klubové práce, s tématy a akcemi, které pro děti chystají v dohledné době, a tak podobně.

Zásadním momentem ve spolupráci s rodiči byla asi návštěva jedné maminky přímo v klubu. Nahlédla tak do naší práce a pak se z turzení, že její syn asi nechce do klubu chodit, najednou stalo přesvědčení, že jsou kluby skvělá věc, čímž se změnil i názor jejího syna. V tom momentě si člověk uvědomí, že leckdy samotní rodiče opravdu nemají potuchy o pojmu „čtenářský klub“. Spousta z nich si, dle mého názoru, asi myslí, že děti dostanou do ruky knihu a mají za úkol přečíst xy stran. Pointa učení chápání textu a přemýšlení nad ním jim uniká. Teprve ve chvíli, kdy se opravdu donutí strávit s dítětem trochu svého času s nějakou jeho zálibou (v tomto případě právě v klubu), mají možnost vidět i smysl toho, proč je dobré, že dítě do klubu dochází. → Tereza J., Havířov

Aktivní zapojení rodičů přímo do klubových aktivit ale mělo jedno velké úskalí. Děti obvykle pracovaly daleko otevřeněji a aktivněji než jejich rodiče. Otec či matka, navyklí odpovídat ve škole „správně“, těžko například hledali úryvek, který je v knize zaujal, a jejich případný komentář býval mnohem obsahově prostší než komentář syna či dcery.

Byli jsme velmi potěšeni, když na den otevřeného klubu přišli tři hosté – maminky dvou čtenářek a také starší sestra jedné z nich. Dvě z návštěvnic se skutečně dostavily i se svými rozečtenými knížkami. Jedna maminka si přinesla knížku s názvem Slečna sekretářka, staříčkův výtisk z roku 1914 po své prababičce. Starší sestra měla rozečtenou knihu Už hořela, když jsem si do ní lehal od R. Fulghuma. Obě se aktivně zapojily do našeho kroužku rozhovorů o domácí četbě a své knížky nám pěkně představily, ovšem až poté, co si vyslechly povídání dětí. Následovala dílna čtení. Po 10 minutách tichého čtení jsme měli za úkol vybrat ze své knihy nějaký krátký úryvek, přečíst ho nahlas a vysvětlit, proč jsme si vybrali právě tuto větu či odstavec. Všechny děti úkol zvládly bez problémů. Překvapilo nás ale, že žádná z návštěvnic ze své knihy úryvek nevybrala, měly pocit, že to nejde, že je to úkol příliš náročný. Uvědomili jsme si, že malí čtenáři se v klubu naučili ovládat dovednosti, které nejsou úplně samozřejmé. Tím, jak si poradili s obtížným úkolem, překvapili i dospělé hosty. Ti odcházeli velmi spokojeni a litovali, že v dětství neměli možnost navštěvovat podobný čtenářský klub. → Alžběta I., Kouřim

Rodiče měli možnosti přijít jen na část klubového setkání – např. na úvodní kroužek povídání o knížkách, poté, co přivedli dítě na klub, nebo přišli pro své dítě o chvíli dříve a zapojili se do závěrečného sdílení. Mohli si spolu s dítětem vybrat knihu z klubové knihovny, kterou si s ním přečtou doma apod.

V Rokycanech se ze dvou maminek – občasných návštěvnic – staly nové „členky“ klubu. Nejprve se chodily dívat, postupně se začaly zapojovat. Pracovaly s dětmi v menších skupinách, připravovaly pomůcky, přicházely s vlastními nápady a iniciativou (např. vyrobily kormidlo, pomáhaly sestrotit bednolet, na oslavu čtenářství upekly dort ve tvaru lodí), půjčovaly si knihy, zajišťovaly fotodokumentaci a také pravidelně pekly na klub něco dobrého ke svačince. Díky tomu vznikla videa dokumentující nejen to, co se odehrává na běžné klubové schůzce, ale i jiné akce, např. nákup knih v knihkupectví, certifikaci a pasování na lodníka – čtenáře, návštěvu knihovny apod. → Ivana S., Rokycany

1. FORMY KOMUNIKACE S RODINOU

Osobní rozhovory

Pokud byli vedoucí klubu zároveň kmenovými učiteli dětí, bylo navázání spolupráce snazší. Rodiče vedoucí již znali, byli zvyklí s nimi hovořit, dokázali je vyhledat, když potřebovali něco řešit. Tito učitelé tak měli více příležitostí informovat rodiče i o čtenářských pokrocích jejich dítěte, pozvat je osobně do klubu apod. Díky vybudované důvěře a pozvání rodičů mohly začít do staňkovského klubu pravidelně docházet i dvě dívky (sestry) ze Sýrie, jejichž rodina jim účast zpočátku vůbec neumožňovala. A tak díky komunikaci manažerek klubu zažili rodiče po dlouhé době pocit, že jejich dítě není jenom problémové.

Co předcházelo cestě na veletrh

Že do Prahy na veletrh Svět knihy 2014 pojede náš klub místo kolínského, jsem se dozvěděla vpravdě na poslední chvíli. Nezbylo než zpravit rodiče všech dvanácti dětí o možnosti výletu telefonicky. Nebyla to pro mne příjemná představa, protože většinu rodičů jsem do té doby nikdy neviděla, k mému překvapení ale žádná z dvanácti reakcí nebyla odmítavá. Rodiče nejen souhlasili s účastí svých dětí na veletrhu a nevadila

jim ani doprava linkovým autobusem s přestupem, ani fakt, že doprovod jejich dětí zajistím já, tedy osoba, kterou znají povětšinou jen z vyprávění či z příležitostné návštěvy v klubu.

Očekávala jsem, že rozhovory s rodiči budou strohé až chladné - to jsem se ale zmýlila! Většina rodičů totiž měla potřebu vyjádřit vděk, že jejich syn či dcera může navštěvovat čtenářský klub, a tak se telefonování poněkud, avšak velmi příjemně, protáhlo.

Maminka Saši mě informovala, že dcera je právě zabraná do četby Pana Smraďocha, kterému věnuje každou volnou chvíli.

Maminka Ondry se zajímala, jak se její syn, žák s několika SPU, který ve druhé třídě běžně dostává čtyřky, chová na klubových schůzkách a jak se zapojuje do práce - je stejně nevladatelný jako v běžné výuce? Jak je možné, že Ondra školu nesnáší, ale do klubu se vždycky těší? Věřím, že ji potěšila slova chvály na synovu adresu - Ondra je totiž zvědavý inteligentní kluk, knížky si vybírá podle svých zájmů, čte rád, rychle chápe zadání úkolů a s chutí je plní. Navíc je to vtipný a milý parťák.

Maminku třetáka Pavla jsem jako jednu z mála znala osobně - nedávno jsem s ní hovořila o synově situaci ve škole. Vyšetřením v PPP byly u Pavla konstatovány určité problémy a v té souvislosti navržen

a doporučen individuální přístup při výuce, ten však nebyl ze strany školy reflektován a nad chlapcem, který ve stresu není schopen plnit úkoly, stále visela hrozba propadnutí. Do klubu ale chodil rád a s plněním čtenářských úkolů neměl problém. Nešlo přehlédnout jeho výrazný výtvarný talent a krásný rukopis při přepisování textu. Pavel našťastí nepropadl a přihlásil se na výtvarný obor ZUŠ. Na veletrhu mamince koupil knihu Kamarádi od Arnošta Lustiga.

Nejdelší rozhovor jsem vedla s otcem Valerie. Je Angličan, jeho žena Ukrajinka. „Jste první člověk ze školy, který o mé dceři mluví pozitivně. Čtenářský klub je to jediné, nač se Valerie těší a kde se cítí dobře, jsme vám velmi vděční,“ řekl mi. A pokračoval líčením svého zoufalství a bezmoci – jeho dcera má ve škole problémy, obtížně se zapojuje do kolektivu, vinou jazykové bariéry špatně chápe, co po ní učitelé chtějí, svou frustraci z toho všeho dává najevo nevhodným chováním, a tak je posazena do kouta, oddělena od zbytku třídy a její žákovská knížka se hemží pětkami a poznámkami, jejichž znění se otec snaží vyloučit pomocí překladače...

Dnes už můžeme spolu s dětmi konstatovat, že jsme opravdu rádi, že jsme mohli vyrazit na veletrh Svět knihy 2014. Vrátili jsme se totiž nadmíru spokojení, s novými knížkami, které jsme začali číst už po cestě zpátky, a se zážitky, co se nezapomínají.

Alžběta Ingrová, manažerka čtenářských klubů

Webové stránky projektu

Na webových stránkách projektu www.ctenarskekluby.cz je jedna sekce věnována speciálně rodičům. Najdou zde tipy na zajímavé knihy, které mohou se svými dětmi číst. Naleznou zde i praktické rady a v neposlední řadě anotace dětských knih, které jsme rozdělili podle témat či čtenářské úrovně dětí. Do jiné sekce zároveň průběžně doplňujeme fotografie dětí z nejrůznějších akcí i krátká videa z klubů. Aktuální informace o tom, co se děje v klubech, jsou i na facebookovém profilu klubů.

Dopisy v lahvi

Od začátku projektu připlouval do emailových schránek vedoucích klubů Dopis v lahvi. Ten býval zpravidla tematicky zaměřený, zahrnoval nejrůznější inspirace a praktické nápady pro práci v klubech. **Jedno z čísel bylo adresováno přímo rodičům klubových dětí.** Ti se zde dozvěděli,

o co v klubech vlastně jde, jaké jsou základní pilíře klubové práce, jak si mohou rodiče se svými dětmi číst, jaké vyšly nové dětské knihy, seznámili se s výsledky některých výzkumů, které se týkaly domácí četby dětí a významu předčítání.

Dopisy rodičům

Za samozřejmost jsme již časem považovali průběžné informace a zprávy rodičům od vedoucích klubů, letáky, určené zejména novým zájemcům o členství v klubu, se základními informacemi o klubové práci, s časy, kdy se klub schází apod.

Jako doklad širokého spektra zapojené cílové skupiny zmiňujeme i specifický příklad komunikace s rodinou. S negramotnými rodiči klubových dětí bylo třeba komunikovat přes starší sourozence či důsledně ústní formou.

2. ZAPOJENÍ RODIČŮ

„Domácí úkoly“ pro rodiče a jejich děti

Domácí úkoly pro rodiče měly výše uvedené úskalí, rodiče sami moc nečetli. I tak je po pečlivém zvážení leckde realizovali.

Oba liberecké kluby rozjely anketu „Mámo, táto, řekni mi...“ Děti měly zjistit, co jejich rodiče četli, když byli malí, co čtou teď, jakou knihu by si vzali na opuštěný ostrov apod.

Ve Slaném děti dostávaly občasně úkoly na doma, např. měly ukázat doma knihu, kterou právě čtou, a poprosit rodiče, aby vybrali nějaký obrázek z knížky a vysvětlili jim, proč se jim obrázek líbí. Tento zdánlivě jednoduchý úkol, kdy rodič musel knihu prolistovat, pohovořit o ní s dítětem, vybrat obrázek, sdělit, proč se mu líbí, a krátce své preference zapsat na záložku či do čtenářského deníku, napomáhal přinejmenším k tomu, že rodič věděl, co dítě čte, a mohl s dítětem společně sdílet zážitky z četby, podpořit ho v dalším čtení apod.

Čtenářské deníky ve slánském klubu

Na začátku letošního školního roku jsme dostaly pátý Dopis v láhvi a v něm leitmotiv letošního roku „Vezmi vaše do klubu“. Vědomy si

skutečnosti, jak jsou rodiče dětí zaneprázdněni, i toho, z jakého prostředí některé klubové děti pocházejí, jsme věděly, že to nebude snadný úkol. O to víc jsme musely přemýšlet. Již dříve jsme se snažily zapojit rodiče do klubové činnosti, např. informovaly je, co se v klubech děje, vedly osobní rozhovory ve chvíli, kdy si přišli pro děti na konci klubu, ukazovaly jim výstupy z lekcí a hlavně děti oceňovaly za pokroky. Na to každý rodič reagoval příznivě. Ale nyní nastala doba rodiče více zapojit. Úkol pro ně musel být časově nenáročný a ve spojení s četbou jejich dítěte. Nejvíce se nám líbil nápad se čtenářskými deníky. Z praxe knihovnice vím, že někteří rodiče mají knihy spojené s neoblíbenou povinnou školní četbou, a pokud chtějí dětem knihu koupit, jsou před regály v knihkupectví bezradní. Hlavním cílem deníku bylo, aby rodiče o četbu dětí projevíli zájem a podíleli se na ní.

Jak časově nenáročně rodiče zapojit? Napadlo nás, že v knize, kterou dítě doma čte, rodiče vyberou obrázek, který se jim líbí a vysvětlí dětem, proč se jim líbí. Jednoduchý úkol, kdy rodič musí knihu prolístovat a s dítětem o ní pohovořit.

Čtenářský deník jsme si s dětmi v klubu vyrobily. Obálka, barevný papír, děti si mohly vybrat barvu, vnitřek listy z linkovaného školního sešitu. Děti si z klubové knihovničky vybraly knihu, o které věděly, že ji četly. Zapsaly jsme autora a název knihy, ve dvou třech krátkých větách děj, jak se jim kniha líbila a proč. Zápis nebyl pro děti jednoduchý, zejména ta část, kde měly krátce popsat, o čem kniha byla. Knihu si děti vzaly společně se čtenářským deníkem domů, aby mohli rodiče vybrat obrázek.

Netrpělivě jsme čekaly, zda se rodiče zapojí. V rodinách, ze kterých některé klubové děti pocházejí, se školní přípravě věnuje málo času, a tak jsme byly zvědavé, zda se dětem podaří přimět rodiče k úkolu, který vzešel z mimoškolní činnosti. Byly jsme příjemně překvapené, že až na Štefana a Patrika, kteří si deník nepřinesli, všechny děti měly vytipovaný obrázek od rodičů a sdělení, proč se jim líbil. Velice nás překvapil Tomáš, který s radostí sděloval, že otec si s ním knihu prohlédl a vybral obrázek, na kterém měla myška barevné ponožky. Bylo to poprvé od začátku čtenářských klubů, kdy si otec všiml jeho četby. Další Tomáš s maminkou probíral, že obrázky byly „rozmazané“, a tak si vybrala pouze jeden. S Tomášem jsme potom diskutovali, zda to nebyl záměr ilustrátora.

Máme s kolegyní ze čtenářských deníků radost. Některé děti si do deníků pravidelně zapisují, kreslí obrázky, které se rodičům líbí, a povídají si s nimi. Zda se rodiče, díky čtenářským deníkům, budou více zajímat

o četbu dětí, nám ukáže čas. V každém případě mají rodiče možnost zjistit, jaké knihy jejich dítě čte, a podpořit je.

Naďa Rollová, manažerka čtenářského klubu Slaný – Háje, knihovnice

Knižní desky

Velmi pozitivní ohlasy u rodičů měly tzv. čtenářské desky. Děti si po skončení klubu s sebou domů odnášely barevně nakopírované titulní stránky knihy, z které si na klubu společně četly. Tyto stránky sloužily jako desky, do nichž si děti vkládaly své zápisky a odezvy na četbu a také vloženou okopírovanou kapitolu pro domácí čtení s úkolem. Rodiče tak měli možnost si spolu s dítětem povídat o tom, co se v klubu čte, pomoci mu s úkolem apod. Dětem desky zůstávaly jako vzpomínka na knihy, které v průběhu roku přečetly.⁵³

Literární kavárny pro rodiče

V přednáškách pro rodiče jsme spatřovali velký potenciál. Podařilo se zrealizovat jen jednu, která se setkala s malým zájmem rodičů, ale ti, kteří přišli, byli velmi mile překvapeni a hovořili o své spokojenosti i před ostatními rodiči. Navzdory tomu, že se jednalo o akci, u níž jsme předpokládali větší efekt, i dál se domníváme, že jednoduše podaná odborná přednáška při kávě a koláčku může být jednou z cest k oslovení další skupiny rodičů či širší veřejnosti. Možný zájem jsme viděli mezi rodiči předškoláků, kteří na některých školách čtenářské kluby již vnímají jako pevnou součást předškolního i školního života.

Noc před začátkem vánočních prázdnin jsme s dětmi našeho čtenářského klubu strávili ve škole. Jelikož všechny děti jsou zároveň mými žáky, tedy žáky 2. A, noci ve škole se zúčastnila celá třída. Součástí této akce byla mimo jiné i vánoční nadílka. S rodiči jsme se již na třídní schůzce domluvili, že většina dětí ještě „věří na Ježíška“, a proto připravíme dárečky sami. Rodiče se okamžitě připojili k mému nápadu, že děti budou obdarovány knihou, kterou jim sami zakoupí dle jejich zájmu,

⁵³ Za barevný tisk na lesklém papíře klub děkuje „tajnému“ dárci, zprostředkovanému manažerkou klubu paní Alscherovou. Tento „luxus“ si projekt nemohl dovolit, ale evidentně to pěkně zafungovalo.

vánočně ji zabalí a tajně přinesou do školy. A rodiče se zapojili skutečně všichni, i ti, kteří si z finančních důvodů dárky nedopřávají. „Tajemné“ předávání balíčků bylo úžasné. To jsem ovšem netušila, jaký zážitek čeká mě i ostatní dospělě při rozbalování balíčků pod třídním stromečkem, při skvělé vánoční atmosféře, při poslechu českých vánočních koled, v setmělé třídě, kterou se line pouze záře žároveček, děti převlečené do pyžam, sedící na spacácích rozložených po celé třídě... Přála bych vidět všem to, co nastalo, když všechny děti ve stejném okamžiku začaly rozbalovat dáreček, ve kterém byla ukryta knížka. Ta zář v očích, mluvení jednoho přes druhého o právě jejich knížce, věty typu: „No tuhle jsem si přál, jak to ten Ježíšek mohl vědět, když jsem si o ni nenapsal...“, ukazování si knížek navzájem. Nakonec jsem musela rozsvítit a téměř všechny děti listovaly svou novou knížkou a valná většina se do ní začetla. Vrcholem bylo, když odmítly sledovat pohádku na interaktivní tabuli, kterou jsme hlasováním pečlivě vybírali dva dny před nocí ve škole, s tím, že si chtějí číst.

Děkujeme rodičům za spolupráci!

Šárka Fantová, manažerka čtenářského klubu Kolín, učitelka

Jak motivovat rodiče ke spolupráci aneb aby „Vezmi vaše do klubu“ bylo realitou

Kapitola o spolupráci s rodiči by nebyla úplná, kdybychom nenastínili i úskalí cesty, po níž jsme se vydali. Otevřenost a vzájemná spolupráce není samozřejmostí a často vyžaduje velkou míru odvahy z obou stran. Názorně to ukazuje zkušenost paní učitelky Moniky.

Zpočátku jsem se musela hlavně srovnat s tím, že do klubu přicházejí další návštěvníci (dospělí), kteří mě pozorují při práci. Ze začátku jsem byla z této neobvyklé situace hodně nervózní. To se ale naštěstí brzy prolomilo i díky tomu, že k nám maminky začaly chodit pravidelně, a já je tak vnímala jako součást klubu. To, že opakovaně přicházely do klubu a byly tam pro všechny děti (nikoli jen se svým dítětem), že přicházely s vlastními nápady a pohotově si všímaly, co bylo potřeba, pro mě bylo signálem, že je jim v klubu dobře, a pomohlo mě to zbavit se počátečního ostychu. → Monika D., Rokycany

Nutnost edukace rodičů jsme si uvědomili zvláště důrazně, když v jednom z klubů rodiče opakovaně vraceli knihu, kterou si jejich dítě půjčilo.

Chlapec Lukáš, který je opravdu velkou osobností našeho klubu, si jako první knížku vypůjčil titul *Usnula jsem* (příběh o dívce, která se dostala do záhrobí). Lukáš k nám začal chodit až se začátkem nového školního roku. S titulem „*Usnula jsem*“ jsme doposavad neměli sebe-menší problém, v podstatě až na jeden – máme málo výtisků. Lukáš je ze školky, tedy nečtenář, a zaujaly ho především ilustrace.

Druhý den mě vyhledala učitelka z mateřské školy a vracela mi knihu. Rodiče ji zděšení přišli vrátit. Učitelka zastávala víceméně jejich názor a měla pocit, že jsem mu knihu půjčila, protože nevím, že je o smrti. Lukáš je dítě velice bystré. Příště si už půjčil *Asterixe a Obelixe*, kde sice o smrti příliš není, ale rvačka není nic výjimečného. Na následující schůzce nám vyprávěl, že proti knize doma nikdo nic neměl, ale nikdo mu ji nečetl, protože rodiče hrají na počítači a potřebují se probojovat do pátého levelu. Zároveň si s dětmi vyprávěl o nějakém kriminálním seriálu – opravdu si nevzpomenu jakém – kde se to jistě smrtí jen hemží.

Lukáš si půjčuje nyní pro rodiče „nezávadné“ tituly, musím uznat, že mu i občas něco přečtou. Výsledkem odmítnutí první výpůjčky je ovšem následující příhoda: Titul *Neštovice*, mor a jiné pohromy musel zákonitě oslovit i Lukáše, celou klubovou schůzku si knihu prohlížel a při odchodu pronesl, že se mu kniha moc líbí, ale nepůjčí si ji, protože by se nelíbila mámě.

Otázka je: Chceme děti naučit si vybírat knihy, které je zajímají, nebo poznat ve výběru ty, které schvalují rodiče?

Neměli bychom třeba vytvořit nějaké „cíle“ i pro rodiče dětí?

Tereza Nakládalová, manažerka čtenářského klubu Hlavečník, učitelka

Opakovaně se stávalo, že pečlivě připravená akce pro rodiče nevyšla – rodiče nedorazili, na dopisy neodpovídali, nereagovali na úkoly, o jejichž splnění je děti žádaly. A na manažerech klubů a regionálních koordinátorech bylo vyhodnotit, kde se stala chyba. Někde to bylo zřejmé: např. nelze zvat pracující rodiče do klubu na 11:45 dopoledne. Ani výzva rodičům, aby něco sami napsali nebo nakreslili, se neshledávala s úspěchem. Jindy jsme důvod nezájmu rozklíčovat nedovedli. V každém případě je ale spolupráce s rodiči klubových dětí jednou z nejnáročnějších oblastí.

A ačkoliv jsme věděli, že výzva „Vezmi vaše do klubu“ desítky rodičů do klubu nepřivede, stejně stálo za to se o to pokoušet.

3. JAKÉ KROKY MŮŽETE UČINIT, ABYSTE BYLI V POZVÁNÍ RODIČŮ ÚSPĚŠNÍ

- Dávejte dětem domů jednou za čas (např. jednou za měsíc) „úkol“ vyžadující spolupráci rodičů nebo dospělé osoby (vztahující se k obsahu čteného textu, vyhledávání podstatných informací nebo odpovědí na otázky).
- V rámci klubových setkání, kdy se podaří pozvat do klubu nějakou významnou osobnost (např. spisovatele či ilustrátora dětské literatury), pozvěte i rodiče, ať i oni vidí, že číst je stále normální.
- Pozvěte rodiče na běžné klubové setkání a představte jim práci v klubu. Nechte rodiče, aby se zapojili (např. předčítali úryvek z knihy nebo pomáhali při řešení kvízu vztahujícího se k ději čtené knihy apod.). Pokud nebudou chtít, nenutte je. Třeba si chtějí užít klub po svém.
- Zvěte do klubu rodiče jako hlavní hosty. I oni jsou významnými osobnostmi.
- Pokud chystáte nějaké tematické mimoškolní odpoledne, například návštěvu muzea, velikonoční besídku, neváhejte vyzvat rodiče k účasti.
- Motivujte rodiče ke spolupráci také prosbou o pomoc při realizaci některé aktivity v rámci klubové práce.
- Pokud vyrážíte s klubem do terénu, číst do mateřské školy či seniorům, vezměte rodiče s sebou, aby se i oni mohli radovat z prospěšné práce svých dětí.
- Respektujte rodinné a socio-kulturní zázemí dětí, životní styl a ekonomický status rodn. Úkoly, které rodičům zadáváte, nesmějí některé z žáků znevýhodňovat.
- Ptejte se rodičů, zda dostávají vaše zprávy, vyžádujte od nich zpětnou vazbu: Četli informace? „Doplul“ k nim Dopis v láhvi? Dívají se na webové stránky? Nacházejí tam to, co potřebují, chtějí? ...
- A co hlavně: průběžně informujte o pokroku dětí. Zmiňte se, co se dětem daří i v čem od rodičů potřebují pomoci. Klub není škola ani volnočasová soutěž ve čtení, zprávy jde podat tak, aby v nich bylo vždy zmíněno něco pozitivního i pobídka k dalšímu růstu.

P. S. pro rodiče

- **Čtěte si s dětmi** – chvíle strávené nad knihou jsou nenahraditelné. Všechny děti v první třídě umějí nebo se velmi rychle naučí pracovat s počítačem, ne všechny děti ale umějí pracovat s textem, ne všechny zažily radost z četby...
- **Čtěte si s dětmi, i když už samy umějí číst.** V první třídě sice přelouskají Medvídka Bobíka, ale mohou porozumět daleko náročnějším textům... když jim je přečtete.
- **Pro děti je každé čtení učení** (říká Václav Mertin, dětský psycholog). Čtěte si s dětmi, i když zlobily, nechte je se učit.
- **Podporujte své dítě v četbě** – děti, které čtou v raném školním věku (i pozdějším) jen tak pro radost, mívají i jako starší ve škole lepší výsledky, a to i v matematice.
- **I kniha je dárek, navíc dárek, s kterým si děti budou chvíli hrát** – nechte děti vybrat, jakou knihu chtějí. A pak se neděste, děti mají právo volby.
- **Čtěte si před dětmi** – jablko nepadá daleko od stromu. A pokud nevíte, co číst, poraďte se, jděte do knihovny, do knihkupectví... děti potřebují čtenářské vzory.
- **Čtení je důležité, a možná víc, než si myslíme.** Čtěte si s dětmi, a pokud nevíte co, podívejte se na knížky na našem webu nebo nám napište. Budeme rádi.

Část druhá

UČÍME SE
SPOLEČNĚ

7

Podpora manažerů klubu

Kapitola je věnována druhé cílové skupině projektu – těm, kteří kluby vedli přímo v terénu. Ukážeme si v ní, co stálo za úspěchem čtenářských klubů, a popíšeme, jak se z učitelek, knihovnic a knihovníka stali manažeri školních čtenářských klubů.

Na realizaci projektu Školních čtenářských klubů se podílelo víc jak 50 lidí, s různými zkušenostmi, povahovými rysy i přístupem k nutnosti celoživotního učení. Ačkoliv všichni zúčastnění usilovali ve svých profesích o rozvoj dětského čtenářství, sladování základních představ o konečné podobě čtenářských klubů trvalo několik měsíců.

Některé „role/pozice“ (viz níže) byly v projektu přímo definovány jako učící, mentorské, jejich úkolem bylo podpořit ty z týmu, kteří pracovali přímo v terénu s dětmi. Tři společné roky ale ukázaly, že učení bylo vzájemné, napříč rolemi, profesemi i hierarchií v týmu. Proto název *Učíme se společně*.

Zkušenosti získané díky kooperaci manažerů klubů, jejich regionálních koordinátorů a projektového vedení považujeme za jeden z největších přínosů projektu.

1. PŘÍPRAVY KLUBOVÉ ČINNOSTI

Pozici „manažer čtenářského klubu“ jsme chtěli nabídnout učitelům, kteří již měli zkušenosti s rozvojem čtenářství a podporou čtenářské gramotnosti, absolvovali např. kurz *Čtením a psaním ke kritickému myšlení* (dále RWCT) či kurz *Rozvoj čtenářských kompetencí v prostředí inkluzivní školy*⁵⁴. Dále knihovníkům, u nichž jsme předpokládali, že mohou školní práci obohacovat aktivitami ze svého pracoviště a přinášet tipy na zajímavé knihy.

V praxi to ale vypadalo tak, že tým, který se nakonec sešel, měl zkušenosti různorodé – od vlastního lektorování seminářů rozvíjejících čtenářskou gramotnost až po pouhou zkušenost „s předčítáním svým dětem“, a to leckdy už před drahnou dobou. Navíc většina z přítomných neměla na počátku žádné zkušenosti s projektovou prací.

Poprvé se naše pracovní týmy potkaly na třídním seznamovacím a vzdělávacím semináři. Vedení každého klubu měla na starost dvojice učitel-knihovník (či učitel-jiný učitel, učitel-externista). Během úvodního semináře dostali do „výbavy“ startovací balíček – „ochutnávku“ různých metod práce s dětmi, vycházejících z velké části z metod RWCT, resp. z kurzu *Čteme s nečtenáři*, nápadník nejrůznějších her pro volný

⁵⁴ Kurz byl součástí projektu, který v roce 2010–2012 realizovala Pedagogická fakulta UK Praha. Mezi manažery čtenářských klubů bylo celkem pět jeho absolventů.

Lidé v projektu

- **Manažerka projektu** - zajišťovala, aby vše fungovalo v souladu s původní projektovou žádostí, jejíž byla spoluautorkou. V průběhu tří let dbala na to, aby projekt zdárně fungoval.
- **Hlavní metodička projektu** - spoluautorka projektové myšlenky, vyhledávala nové inspirace i knihy, navštěvovala kluby, pravidelně se setkávala s regionálními koordinátory.
- **Koordinátorka dětí a klubů** - zajišťovala spolupráci napříč kluby, pomáhala s řadou odborných detailů, kluby taktéž navštěvovala a byla pravou rukou metodičky projektu.
- **Regionální koordinátoři** - šest odborníků v čtenářské gramotnosti. Každý měsíc navštěvovali čtenářské kluby, rozebírali s manažery klubů minulé klubová setkání, nabízeli metodickou pomoc, vedli koučovací rozhovory...
- **Speciální pedagogové** - tři specialisté, kteří pravidelně objížděli kluby a pomáhali s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.
- **Manažeři čtenářských klubů** - 41 učitelů a knihovníků: každý týden vedli čtenářský klub, společně plánovali i vyhodnocovali svou práci, konzultovali řešení převážně s regionálními koordinátory, ale i se speciálními pedagogy a odbornými konzultanty.
- **Školní koordinátoři** - 13 lidí, kmenových zaměstnanců školy (většina z nich byla zároveň klubovými manažery), jejichž úkolem bylo informovat o klubu školu, pomáhat s technickým zázemím pro děti i manažery klubu, nabízet účast v klubu dětem.
- **Odborní konzultanti** - externisté, které si jednotlivé kluby i regionální koordinátoři zvali, když pomohli řešit problém, s nímž si vedoucí nevěděli rady.

čas a krátké psychologické školení. Společně jsme si představovali knihy, které se nám tehdy zdály vhodné pro práci s dětmi a u nichž jsme předpokládali, že je ostatní neznají. K našemu překvapení vítězil Vítek na cestách, Děti z Bullerbynu a Pipi Dlouhá punčocha, nechyběla Honzíkova cesta, Dášenska. Rozhodně nešlo o tituly neznámé, jejich

výběr spíš vypovídal o tom, že v oblasti dětské literatury máme co dohánět.

I doporučené metody byly pro mnohé „novotami“, jež přijímali s určitou skepsí.

Během úvodního setkání jsme se věnovali taktéž představení a především pochopení základních cílů projektu, které mnohé zmátly jednoduchou formulací a srozumitelností jednotlivých slov, zatímco jejich skutečný význam v praxi jsme jako tým ztěžka objevovali v následujících měsících.

Při vedení klubových schůzek budou manažeři a manažerky klubu napříště pracovat v tandemu, úzce spolupracovat se svým kolegou – plánovat s ním schůzky, společně je reflektovat. Čekají je pravidelná setkání s tzv. regionálním koordinátorem, s nímž budou hovořit o klubových schůzkách a pokoušet se využít tzv. koučování. Konkrétní potřeby dětí se speciálními vzdělávacími potřebami budou řešit se speciálním pedagogem při jeho pravidelných návštěvách.

Prvního úkolu – nábory dětí do čtenářských klubů – se vedoucí klubů za vydatné pomoci školních koordinátorů zhostili výborně. První čtenářské kluby se sešly v dubnu 2012. A podařilo se je naplnit dětmi z cílové skupiny okamžitě, což jsme nečekali. Nábor dětí a jejich získávání pro klub jsme považovali za jedno z hlavních rizik projektu, a hned zpočátku nás překvapil velký zájem.

Práce v týmu – ladění

Manažery klubů čekalo několik „novinek“, s nimiž se ve své práci doposud nesetkali. Partnerská spolupráce (až souhra) manažerů klubu byla jednou ze základních podmínek dobrého fungování čtenářského klubu.

Tandemovou dvojici tvořily nejčastěji učitelka a knihovnice, učitelky-kolegyně z jedné školy, někde byla dvojice učitelka-vychovatelka školní družiny. Jedním z manažerů byl téměř všude nepedagog. Chtěli jsme tak zdůraznit, že kluby jsou volnočasovou aktivitou, bez běžných školních postupů (v tom horším slova smyslu). Velký důraz jsme kladli na to, aby klub vedli dva lidé. Co mohlo vypadat jako „přehnaný luxus“ (malých čtenářů v klubu se scházívало průměrně 12), se záhy ukázalo jako nutnost. Děti v klubu potřebovaly pomoc. Pomoc někoho, kdo má na ně čas, pomoc při konkrétních klubových činnostech. Krom toho, i vedoucí klubu potřebovali pomoc – s uspořádáním nových nápadů, neznámých

postupů, s neznalostí dětských knih, s kázeňskými problémy ve skupině po obědě unavených druháků, třetáků... předškoláků.

Dvojice manažerů klubu se učila mnohem rychleji, než by se učil jednotlivec – vzájemně si poskytovali konzultace, ale současně se i korigovali a v nejlepší slova smyslu hlídali.

Jedinečnost tandemu učitel-knihovník

Naším ideálem bylo propojit dvě čtenářství velmi blízké profese: pedagoga a knihovníka.

Tato myšlenka nás lákala od začátku, navíc knihovny byly první institucí, která o účast na čtenářských klubech projevila zájem.

Obě skupiny odborníků vnesly do práce jedinečné zkušenosti: Učitel s dětmi pracuje pravidelně, zná jejich reakce. Knihovník denně pracuje s knihami a v každém dítěti vidí potenciálního čtenáře. Po počátečním boji o „prostor“ došlo v klubech k přirozenému rozdělení kompetencí – učitel zajišťoval (krom jiného) učební prostředí v klubu, knihovník představoval nové tituly, doporučoval vhodnou četbu. Nejednou se stalo, že právě knihovník prorazil hradbu učitelovy nedůvěry v rozečtení dítěte. Často jsme se v klubech setkali s dětmi, které patřily ve třídě mezi „ty slabé a mlčící“, v bezpečném prostředí klubu se ale rozmluvily a nakonec i rozečetly (a často se zlepšily i jejich školní výkony).

Těší mě spolupráce mezi manažery klubu v Plzeňském kraji. Podařil se jak výběr dvojic, jejich vzájemná souhra, rovnoměrné rozložení práce a kolegiální podpora, tak i uchování počátečního nadšení a chuti stále hledat cesty pro rozvoj každého dítěte, které do klubu chodí. Jedinečný byl i mimoklubový přesah. Vedoucí klubů se informovaly o některých věcech a událostech „samovolně“ (např. díky blízkosti mrákovského a staňkovského klubu se domlouvaly na společných cestách, vzájemně si doporučovaly akce, sdílely zážitky z klubů apod.). Knihovnice Jana z Městské knihovny v Rokycanech zase průběžně rozesílala nejrůznější tipy na zajímavé nové knihy (jak pro děti, tak dospělé), informovala o akcích knihoven, vytvářela pro ostatní kolegyně přehledy nových knih (okopírované titulní strany s krátkou anotací) apod. → Mirka, regionální koordinátorka pro Plzeňský kraj

Pozitiva práce ve dvojici, zvláště dvojici knihovník – učitel, jsme už nastínili, ale cesta k nim nebyla jednoduchá. „Zápasilo se“ o ledasco (viz následující řádky), a ne vždy úspěšně. Někde se sice navenek spolupráci

navázat podařilo, ale vnitřní nesoulad byl přítomen po celou dobu klubové práce. Ale takových dvojic mnoho nebylo, jednoznačně převažovaly ty, kde prospěch ze spolupráce byl zjevný i členům tandemu.

Boj o prostor

Od začátku se ledaskde bojovalo o „prostor“ – učitelky uvyklé „vést“ zpočátku těžce přijímaly tandemovou práci a raději si všechno „odřídily“ samy. Jinde svou živelností naopak knihovnické nezapadly do pečlivě naplánované schůzky... Kombinací bychom mohli uvést celou řadu.

Sladění osobností manažerů bylo ale podmínkou úspěšného vedení čtenářských klubů.

První setkání někdy vypadala jako dvě oddělené schůzky, z nichž první vedla učitelka, druhou knihovnice či knihovnické. Došlo i na situace, kdy si oba manažeré připravili na dané téma téměř shodné aktivity. Nabídka „druhé činnosti“ pak děti pochopitelně nudila.

Ze zápisu regionálního koordinátora

Podrobné plánování klubové práce většinou provádějí každá zvlášť – resp. každá si připraví svou část. Paní učitelka se snaží používat běžné učitelké postupy typu „teď mluvím já“, „děti, sedněte“...nejraději by dětem jen předčítala a nechala je sedět.

Její kolegyně se snaží zařadit aktivizující činnosti. Často ale nedostane prostor. To, co se jí moc nezdá, se snaží změnit spíše příkladem – nějakým způsobem se chová vůči dětem, aby paní učitelka viděla, že funguje i „neučitelké“, respektující chování vůči dětem. Květen 2012.

Navození respektující spolupráce mohl být účinně nápomocen právě regionální koordinátor. Předpokládalo to otevřenost obou manažerů, verbalizování problémů a hlavně dobrou vůli hledat cestu, jak kooperace dvou mnohdy velmi rozdílných osobností dosáhnout. Někde šlo jen o to, domluvit se na čase a prostoru, jinde cesta vzájemného respektování trvala déle. V některých klubech na této cestě setrvávají stále a svou formu ideální spolupráce dosud hledají.

Již během prvních měsíců se ukázalo, že fungující spolupráce učitele a knihovnické je pro klub výhodou. Mnohem snáze se pak podařilo vytvořit příjemné „neškolní“ prostředí klubů. Dařilo se přenášet na děti knihovnické nadšení, učitelé se postupně oprostili od navyklého

opravování chyb a poskytování návodů řešení. Práce se odvíjela více ve stylu známého hesla pedagogiky Montessori „pomoz mi, abych to dokázal sám“.

2. KOUČOVACÍ ROZHOVORY ANEB PROČ NÁS POŘÁD KONTROLUJETE?

Ocenila jsem metodickou podporu: úvodní metodiku, webový portál, podporu regionální koordinátorky. Na druhou stranu počáteční každoměsíční návštěvy koordinátorky v klubu považuji za zbytečné... → Ivana S., Rokycany

Regionální koordinátor navštěvoval celé klubové setkání každý měsíc⁵⁵. Následně s manažery klubu rozmlouval o tom, co se v klubu dělo, poskytoval popisnou zpětnou vazbu a pomoc při formulování cílů dalšího

⁵⁵ S postupujícím projektem se frekvence návštěv v případě některých klubů snížila na přibližně jednu návštěvu regionálního koordinátora za dva až tři měsíce. V části klubů však mělo smysl zachovat vyšší frekvenci.

profesního rozvoje. Posléze poslal zápis ze setkání, jenž obsahoval popis toho, co se v klubu dělo, záznam rozhovorů, vyzdvižení pozitiv klubové práce i výzvy k řešení popsanych situací.

Na tak těsnou formu spolupráce nebyl nikdo zvyklý: „Návštěva ano, ale proč tak často? Copak nám nevěříte?“

To byla nejčastější námitka proti četnosti návštěv. Opakovaně jsme vysvětlovali, že nejde o kontrolu, ale o nabídku pomoci. Určitého napětí jsme se však v některých klubech nezbavili do konce projektu.

Profesní růst manažerů klubu podporovaný návštěvami byl však tak očividný, že bylo jasné, že pravidelné návštěvy v klubu, následné rozhovory a čtvrtletní regionální setkání mají zásadní význam v klubové praxi a promítají se i do běžné pedagogické práce ve vyučování. Došli jsme k závěru, že je to především individuální konzultace a podpora při zavedení konkrétních pracovních postupů a metod do praxe, které mohou rozvinout a obohatit práci pedagogů.

Kontrol (návštěv) v klubech by nemuselo být tolik. I když musím konstatovat, že naše regionální koordinátorka je skvělá, snaží se nám nabídnout nové knihy, s čtenářskými kostkami⁵⁶ nás seznámila již před rokem a neustále nás dobře motivuje i chválí, což je milé. Ani naše speciální pedagožka není o nic horší a jsme s ní také velmi spokojení. Je to jen o lidech ☺. Dokonce jsme si na ně zvykli nejenom my, ale i děti a neberou je jako rušivý element, spíše jako pomoc i podporu při práci ve skupinkách nebo dvojicích.“ → Libuše H., Mrákov

Tvrdí oříšek pro nás představovaly i tzv. koučovací rozhovory. „Probrat, co se v klubu dělo, dobrá, to ještě ano, ale formulovat si nějaký cíl? Jaký cíl? Jako pro práci s dětmi? Proč? Já raději pracuji s okamžitým nápadem...“. Opakovaně jsme vysvětlovali základy koučování, k čemu má rozhovor vedený v tomto duchu vést. Primárně se jedná o profesní seberozvoj a v případě čtenářských klubů i o experiment: pomůže nějak pravidelné sezení s regionálním koordinátorem a rozmluva s prvky koučování ke zdokonalení klubové práce a k subjektivnímu pocitu radosti z ní?

⁵⁶ Čtenářské kostky sloužily jako pomůcka pro realizaci aktivity před četbou, při četbě a po četbě. Před četbou si děti hodily kostkou a zodpověděly evokační otázku, v průběhu četby si hodily kostkou jiné barvy a na závěr kostkou, na niž byly otázka vztahující se k reflexi. Viz popis na webu <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ctenarske-kluby/metody-a-postupy>.

Na konci projektu jednoznačně odpovídáme: ANO, pomůže, a to naprosto zásadně.

Ale protože se jednalo o aktivitu v českém vzdělávacím systému ne-
zvyklou, probírali jsme při regionálních setkáních nejméně rok a půl,
jak „koučovací hovory“ vést, co si z nich odnést, jaký mají smysl ... Učili
se nejen manažeři klubů, v tomto specifickém typu rozhovoru se zdo-
konalovali i regionální koordinátoři.

Pro stanovování vlastních (profesních) cílů využíváme zpravidla chvíle po mých návštěvách v klubu a regionální setkávání. Tato rovina už je celkem náročná, neboť není jednoduché oddělit cíle, které stanovujeme dětem, a cíle, které si klademe v rámci svého profesního rozvoje my sami. Ze začátku jsem vyzývala k jejich formulaci dopředu dopisem (spolu s pozvánkou), ale ukázalo se, že je přínosnější se o těchto cílech a klubových směřováních bavit společně (tyto cíle jsou pak méně formální a obecné).

Při rozhovorech směřujících k pojmenování cíle učitele (nejtěžší fáze ☺) jsem někdy využívala otázek GROW modelu, zejména těch, které pomáhají zmapovat tzv. fázi zkoumání reality: např. jak je to nyní, co se daří, jaká je současná situace, jaké jsou překážky na cestě kupředu, co chcete změnit, koho se problém týká apod. Zaměřovali jsme se pomocí otázek též na hledání možností, které by mohly vést ke stanovenému cíli: např. Jaké možnosti vidíte? Jaká rizika vnímáte? Jak by to mohlo vypadat v ideálním případě? Co si myslíte, že se stane, pokud to uděláte/neuděláte apod.

Musela jsem napřít všechny své síly a mentorské zkušenosti, aby byl rozhovor podpurný, přirozený, reflektoval potřeby učitele (a ne vždy to vyšlo).

Sama za sebe cítím, že se mi nedaří vždy držet linii koučovacího rozhovoru. V okamžiku, kdy postřehnu drobné napětí - že se učitelé odpovídat nechce, že vlastně úplně tak nemá promyšlené své cíle a já ho někam tlačím či někde nachytávám → „prchám“. Odcházím od otázky (jako, že se vlastně nic neděje, zlehčím situaci... hlavně, aby se ten dotčený cítil dobře apod.). To je nyní oblast („zakázka“), na které se já sama snažím pracovat se svojí koučkou ☺.

Na posledním regionálním setkání se osvědčily projektivní karty. Pomocí těchto karet jsme se zamýšleli nad otázkou „Kam jsme se posunuli za poslední půlrok? Kde se teď nacházíme?“ Každý si vybral jeden

obrázek, který nejlépe charakterizoval jeho odpověď na otázku. Obrázek zároveň sloužil jako metafora situace, v níž se v dané chvíli ten který člověk nacházel. V podstatě stejný postup jsme zvolili i v závěru, kdy si každý měl vybrat kartu, která nejlépe vystihuje to, kam se chce v dalším pololetí dostat, jakou vidí svoji další cestu. Tato aktivita velmi dobře umožnila zastavit se, zrekapitulovat si, co bylo, jak nám v tom bylo, a hlavně se podívat dopředu - co dál?

Mirka Škardová, regionální koordinátorka pro Plzeňský kraj

Každý z regionálních koordinátorů postupoval jinak, ačkoliv struktura hovoru byla sdílená a zápis obdobný. Někde začínali od toho, co se daří a co by bylo naopak dobré změnit, jinde byla samotná představa určit si cíl sám pro sebe tak nepřijatelná, že bylo třeba začít „od dětí“.

Navzdory všem v této podkapitole zmíněným i nezmíněným těžkostem se totiž „něco“ jednoznačně osvědčilo. A to pravidelné návštěvy klubů ze strany regionálních koordinátorů, koučovací hovory, čtvrtletní setkání, na nichž jsme sdíleli nově nabyté zkušenosti... tj. všechny činnosti, které vedly k předávání zkušeností, verbalizování cílů, reflexi vlastní práce a následně k plánování dalších kroků... *non progredi, est regredi*. Nekráčet vpřed znamená kráčet dozadu.

Neubráním se stesku ze srovnání takovéto podpory klubové činnosti a té běžné školní. Už jen spolupráce dvou lidí odlišných povah, názorů a zde i profesí je velmi přínosná nejen pro děti, ale i pro nás učitele, vedoucí, nutí nás k neustálé sebereflexi. A pokud někdo pojme hospitační činnost jako snahu směřovat vše k vytyčenému cíli důsledným pozorováním, nestranným rozbohem, smysluplnou radou či konstruktivní kritikou, jistě se dočká požadovaných výsledků. → Tereza N., Hlavečník

3. FORMY METODICKÉ PODPORY

Regionální koordinátor byl především nápomocen tím, že mluvil s manažery klubu o jejich potřebách, dával jim zpětnou vazbu, předával své zkušenosti, ukazoval osvědčené aktivity a lekce.

a) Poskytnutí zpětné vazby a podpora osobního růstu probíhala zejména prostřednictvím pravidelných měsíčních návštěv regionálního koordinátora v klubech. Ten se účastnil klubového setkání a následně

spolu s manažery klubu hovořil o jeho průběhu, o tom, co se jim daří, co je nejvíce tíží, v čem je potřeba pomoci apod. Jeho rolí bylo též hledat oblast, na kterou by bylo dobré se zaměřit do příštího setkání (či v určitém časovém horizontu). Prostřednictvím koučovacích technik kladl koordinátor manažerům klubu otázky, které pomáhaly analyzovat současný stav, důvody profesního jednání, zdroje jejich (ne) spokojenosti a zároveň umožňovaly navrhovat a promýšlet další postupy, které povedou ke zkvalitnění jejich práce. Tyto postupy si následně manažeři klubu zformulovali do konkrétních cílů pro další období. Vedoucí klubu také vždy po každé návštěvě regionálního koordinátora obdrželi písemnou zprávu, která shrnula nejen průběh setkání, ale zejména další kroky, které směřovaly k naplňování stanovených cílů.

b) Síťování, regionální setkání

Důležitým prostorem pro výměnu zkušeností byla čtvrtletní regionální setkání, kde si kromě shrnutí klubové práce a sdílení zkušeností jednotliví vedoucí představovali aktivity, které se v klubu osvědčily. Na těchto setkáních se scházeli vždy kluboví manažeři z regionálně blízkých klubů a vedl je příslušný regionální koordinátor. Uskutečňovala se střídavě přímo v jednotlivých klubech, takže se účastníci mohli inspirovat prostředím a činnostmi hostitelského klubu, vidět výstupy jednotlivých lekcí, knihy a materiály, s kterými v klubu pracují apod. Na tato setkání si jejich regionální koordinátor připravoval ukázkové lekce, např. k nové klubové knize, nové metody, prakticky předvedl práci s určitými pomůckami apod. Zároveň společně znovu probírali cíle osobního rozvoje a hledali cesty k jejich naplnění.

Podpora speciálních pedagogů

Každý z klubů měl svého speciálního pedagoga, na něhož se mohl v případě potřeby obrátit a promluvit s ním o dětech a řešení jejich speciálních vzdělávacích potřeb. Speciální pedagogové sami během pravidelných návštěv v klubech⁵⁷ aktivně vyhledávali děti, kterým je možno pomoci v učení, případně v sociální situaci rodiny. Nebylo výjimkou, že doporučili vyšetření dítěte v pedagogicko-psychologické poradně,

⁵⁷ V počátečních měsících projektu klub navštěvovali přibližně jednou měsíčně, po 3–4 měsících se frekvence snížila na přibližně jednu návštěvu za 2–3 měsíce, resp. dle konkrétní situace dětí.

propojili sociálně slabou rodinu s charitativní organizací, která dětem zajišťuje školní obědy, či přispěli k řešení manažery klubu objeveného zanedbání péče o dítě. Speciální pedagogové pomáhali ale i tam, kde našli „jen“ obvyklé těžkosti dětí se SPU, vytvářeli upravené lekce pro děti se SPU, připravovali podpůrné teoretické/metodické materiály. Ve své práci v klubu se tedy zaměřovali převážně na děti, na jejich chování i projevy učení, následně navrhovali konkrétní doporučení.⁵⁸ Oproti tomu regionální koordinátor si více všiml práce manažerů klubu.

Externí konzultanti

V průběhu projektu jsme se několikrát dostali do situace, kdy bylo potřeba požádat o pomoc externí konzultanty. Manažery klubu jsme vedli k tomu, aby si říkali o pomoc. Úkolem regionálního koordinátora, pokud si nevěděl rady sám, bylo zprostředkovat setkání s odborníkem. Manažeri klubu si s nabídkou konzultací dlouho nevěděli rady, teprve v posledním roce a půl ji začali hojně využívat. Odborníci navštěvovali

⁵⁸ Více o práci speciálních pedagogů v kapitole *Pomoc speciálních pedagogů*.

kluby a ukazovali na místě svá řešení, následně vytvořili zápis⁵⁹. Tato písemná doporučení, případně související lekce či pracovní materiály, jsme zveřejňovali na projektovém webu, aby se jimi mohli inspirovat i vedoucí ostatních klubů.⁶⁰

Dopisy v lahvi

Přibližně třikrát do roka dostali manažeři klubů tzv. Dopis v lahvi, který aktuálně reagoval na to, co se v klubech řeší. Metodicka projektu v něm s využitím materiálů od kolegů představovala nové lekce, upozorňovala na zajímavé knihy, prezentovala výzkumy, zprostředkovávala zkušenosti manažerů čtenářských klubů. Vždy je přece zajímavé číst si o konkrétních zkušenostech lidí, kteří jsou v podobné situaci jako my.

Čtenářské lekce

Na webu projektu pravidelně zveřejňujeme čtenářské lekce s popsáním cílem aktivit, pracovními listy a někde i s reflexí realizované lekce⁶¹. Krom toho, že lekce představují určitý model, jak s knihami pracovat, prezentují i nové dětské knihy na českém knižním trhu.

Anotace knih

Anotace většiny knih z klubové knihovničky (a nejen jich) jsou k dispozici také na projektovém webu.⁶² Anotace jsou trojího druhu – pro manažery klubu, s uvedením i možného využití knihy při klubové práci, dále mnohem stručnější anotace pro děti psané jednoduchým jazykem, které manažeři klubu mohou doporučit těm čtenářům, již nevědí, po jaké knížce sáhnout. Třetí, specifický druh anotací, mohou manažeři klubu použít pro rodiče a pomoci jim tak při výběru knih k předčítání či při koupi dárku dítěti.

⁵⁹ Zápisy z konzultací jsou zveřejněny na www.ctenarskekluby.cz.

⁶⁰ Nebylo výjimkou, že přečtený materiál inspiroval vedoucí klubu k tomu, aby svého regionálního koordinátora požádali o konzultaci s externistou. Chtělo to jen se trochu osmělit a zkusit si definovat, co chci řešit.

⁶¹ Lekce připravují jednak regionální koordinátoři, dále koordinátorka dětí a klubů nebo i odborně zdatní manažeři klubů.

⁶² Průběžně přibývají a snad dále budou i po skončení projektu ☺.

Odborné články

Na webu projektu se pravidelně objevují nové odborné články, zápisy externích konzultantů, překlady zahraničních inspirací či závěry zahraničních výzkumů. Texty teoreticky podporují klubovou činnost, případně rozšiřují přehled o možnostech rozvoje čtenářské gramotnosti.

Dopisy v lahvi, lekce i anotace najdete na www.ctenarskekluby.cz/co-nabizime.

4. PŘÍPRAVA KLUBOVÉ SCHŮZKY

Čas - náš počáteční nepřítel

Přípravy klubových schůzek zpočátku zabraly manažerům klubů dlouhou dobu, částečně i proto, že program sestavovali příliš detailně. Báli se „prostojů“ při klubovém setkání, aktivit raději připravili dvakrát tolik. Po uplynutí klubové hodinky a půl cítili frustraci, protože na řadu nápadů se nedostalo, měli dojem, že práce přišla vniveč. A do toho ještě byli regionálními koordinátory vyzýváni, aby dali dostatek času i dětem, tj. obrnili se trpělivostí a čekali a čekali, až dítě zformuluje svou odpověď na otázku či sdělí svůj názor. I to „ubíralo“ čas. Ale i tato zdánlivá nečinnost - ztráta času, který by se dal aktivně využít, do čtenářského klubu patřila. Děti nenavýklé přemýšlet a dělit se o své myšlenky „svůj“ čas potřebovaly.

Vítězství dětských knih

Časovou náročnost do velké míry způsobila i počáteční neznalost současných dětských knížek. Manažerům klubu trvalo relativně dlouho, než vybrali vhodnou knihu k četbě či čtenářské lekci. Současnou dětskou literaturu mnohem lépe znaly knihovnice, nicméně tandem zatím nebyl nijak sehraný, výměna informací tedy probíhala sporadicky. Poznání síly dětských knížek znamenalo zlom, prozření, velký krok k pochopení podstaty projektu. A také první významné a manažery klubů vnímané zjednodušení práce. Mnohem snáze se totiž propojoval svět současných dětí s obsahem současné knihy Kosprd a Telecí než s Honzíkovou cestou.

Jsem přesvědčená, že jsme ve čtenářských klubech udělali velký kus práce. Ale mám pocit, že největší část energie, která posunula děti na cestě čtenářství o velký kus vpřed, jsme nedali my, lidé, ale samotné knihy. Nepřestávám vycházet z údivu nad tím, jakou silou knihy působí. Jak jsou přitažlivé, jak vybízejí k vydání z poličky, k listování, čtení, povídání si. Jak je jejich přítomnost návyková, protože větší chuť se k nim vracet pozoruji na dětech, které s nimi sdílejí stejný prostor dennodenně, než na těch, které knihovnu vidají pouze jednou za týden, na klubové schůzce. Mám pocit, že spíše než pracovala, jsem s knihami spolupracovala, a to opravdu moc ráda. → Tereza N., Hlavečník

Struktura klubové schůzky

Důležité rozhovory mezi manažery klubu a regionálními koordinátory proběhly na téma struktury schůzky a pravidel setkávání. Někdy se totiž dařilo nadchnout děti pro četbu nebo prohlížení knih, ale nedařilo se vést je k systematické práci. Často to bylo dáno obavami ze stereotypu, nicméně stále více bylo zřejmé, že živelnost setkávání některých klubů spíše vyčerpávala. Vedoucí si ujasňovali, že každá část schůzky plní trochu jiný cíl, a hlavně, že „méně je někdy více“ a klub naplněný nej-různějšími hříčkami děti k četbě nepřitáhne, byť je zpočátku bude bavit.

Vstřícně potřebě vyjasnit pravidla setkávání vyšel i první *Dopis v lahvi* (vysvětlení pojmu viz výše), který zopakoval doporučení ke struktuře schůzky⁶³.

5. CÍLE ČTENÁŘSKÝCH AKTIVIT... CO CHCEME DĚTI NAUČIT?

Nekoncepčnost klubových schůzek

Nekoncepčnost se projevovala zvláště v čtenářských lekcích, které v klubové praxi nabízely dětem celou škálu aktivit, ale mnohdy bez společného jmenovatele. Zajímavých a jistě i zábavných činností totiž bylo možno připravit velké množství. Nechtěli jsme zahltit děti zábavou, i když jsme se samozřejmě snažili, aby je práce bavila. Ale to samo o sobě nestačilo. Usilovali jsme o to, aby klubové aktivity někam směřovaly – k cílům, které jsme si předem určili a seznámili se s nimi na vstupním třídním setkání.

⁶³ Strukturu klubové schůzky blíže popisujeme v kapitole *Klub v teorii a praxi*.

Při svých návštěvách upozorňovali regionální koordinátoři na nutnost zaměřit lekci a čtenářské aktivity na rozvoj čtenářské gramotnosti (a čtení jen tak pro radost k ní patří také).

Zpočátku bývali často svědkem čtenářské lekce, při níž se zpívalo, vytvářela ilustrace, pak hned zase podtrhávaly neznámé výrazy v textu, do toho si děti zaskákaly jako jedna z hlavních postav... Aktivita před četbou často nijak nesouvisela s tím, co se potom při společném čtení v rámci čtenářské lekce skutečně dělo. Pestré, ale zmatené, ve výsledku unavující pro všechny, hlavně pro manažery klubu.

Při rozhovorech po skončení klubu vycházelo najevo, že se každý vedoucí snaží připravit co nejlépe, ale současně mu dělá problém lekci zacílit. Nedovede si pod pojmem „cíl“ nic představit. Pokud se manažeři doplňovali při vedení čtenářské lekce, stávalo se, že se ani nedomluvili na záměru aktivity, jen si například řekli, že jeden z nich připraví aktivitu před četbou a druhý zase po ní. Tím, na jakou dovednost bude lekce zaměřená, se nezapývali. Leckdy došlo k tomu, že míra kreativity a zároveň improvizace jedné vedoucí během čtenářské lekce byla tak velká, že na ni kolegyně nebo kolega nedokázal/a se „svou“ polovinou programu navázat.

Reflexe klubové schůzky (ze zápisu manažerky klubu)

Dnes se měly děti zabývat pocity postavy, tentokrát pocity psa v knize Dobrý svět. Následně měly to, co vyčetly a vyvodily z četby, zakomponovat do vlastního převyprávění příběhu formou komiksu.

Podle plánu měla kolegyně bez komentáře nejdřív přečíst kapitolu Smutek, pak Štěstí. Tento postup měl sloužit k evokaci – děti by samy přišly na to, že o svých pocitech „mluví“ pes, nikoliv člověk. Pocity bychom s dětmi rozebrali a zdůraznili kontrast mezi smutkem a štěstím. Pak teprve bychom si připomněli, co jsme se dozvěděli minule – jak rodina našla psa. No a pak komiks – společně děj rozfázovat, uvědomit si zásadní momenty v životě psa mezi Smutkem a Štěstím.

Kolegyně... začala nejdřív mluvit o ději minulé kapitoly, pak přečetla kousek jiné kapitoly... Vzala dětem možnost přijít na věc samy. Smutek a Štěstí měla přečíst zcela bez komentáře a nechat děti reagovat... Naše ústní rozvržení úkolů asi nestačí. ...Kolegyně většinou „jede po svém“ – tj. dětem všechno řekne předem, tak, jak to vidí ona, ony pak nemají vůbec prostor pro iniciativu, vlastní názor atd.

Třeba by pomohlo, kdyby si kolegyně alespoň pro začátek s pomocí regionální koordinátorky stanovila své osobní rozvojové cíle: např. nebudu dětem podsouvat své názory, dám jim prostor, aby se vyjádřily, jejich názory nebudu komentovat ani hodnotit atd., atd., atd., atd.

Poté, co jsme alespoň částečně zvládli strukturu schůzky, se aktuální stala otázka: „Jaký cíl měla dnes splnit naše čtenářská lekce? Jaké cesty vedou či nevedou k vybranému cíli?“

Přestože si zkušební pedagogové formulují cíle svých vyučovacích hodin zcela přirozeně, někde tandem učitelka-knihovnice tápal. Nastalo období intenzivních rozhovorů s regionálními koordinátory a hledání cílů realizovaných čtenářských lekcí i jednotlivých používaných aktivit. I po několika měsících mnozí manažeři stáli před stejným problémem – jaké cíle si klást při společném čtení v klubu a jaké aktivity k tomu zvolit? Učitelé dělali mnoho věcí intuitivně. Pro úspěšnou spolupráci týmu bylo ale potřeba umět (a být ochoten) o cílech s kolegou mluvit, umět hodnotit společnou práci. Metodická pomoc přišla ve formě opětovného písemného zformulování čtenářských cílů pro manažery klubu.⁶⁴ Tentokrát jsme cíle sepsali na „zalamovaný papír“, aby se

⁶⁴ Blíže viz kapitola *Čtenářský klub v teorii a praxi*.

textu dodala důležitost a současně byl mezi ostatními papíry snadno k nalezení.

Manažeři společně docházeli k poznání, že cíle je třeba mít osobní i klubové – čtenářské. Do té doby docházelo často k záměně „osobního rozvojového cíle“, zformulovaného při koučovacím rozhovoru, a čtenářského cíle aktivit a lekcí.

A právě odlišení osobních rozvojových cílů od čtenářských, tedy těch, kterých měly dosáhnout s naší pomocí děti, se stalo jedním z klíčových manévřů na naší plavbě.

Co se v klubu dělo? (ze zápisu regionálního koordinátora)

(Vedoucí klubu) vypráví o bratřích Čapcích. Ptá se dětí, zda znají pohádku o tom, jak pejsek s kočičkou pekli dort. Některé děti reagují, jsou dotázány, zda jim psa nebylo líto. S otázkou si úplně nevědí rady, některé totiž text neznají. Děti jsou pak vyzvány k poslechu četby. V tichosti poslouchají. Po skončení dostanou děti namalovaný hrnec a mají za úkol napsat, co všechno dávali pejsek s kočičkou do dortu. Na závěr si kontrolují i své „hrnce“ podle tabule – co mají a co nemají správně.

Rozhovor po skončení klubu:

Po skončení klubu jsme společně probírali klubové cíle, které jsou zformulovány na „zalamínovaném papíře“. Dotkli jsme se čtenářských cílů lekce o Pejskovi a kočičce – Co se z hlediska čtenářských dovedností děti učily při vypisování součástí dortu?

Docházíme k tomu, že si rozvíjely paměť, což je jistě užitečné. Ale co dělaly z hlediska čtenářství? Jak jinak by šlo lekci pojmout, více rozvíjet, aby rozvíjela čtenářskou gramotnost dětí? Alespoň tak, že by své návrhy porovnávaly s kopií textu, tím by se učily vyhledat jednoduchou informaci.

Případně by se mohly věnovat nějakému problému, jehož řešení text otevírá. Např. otázce, kterou spíše předčasně dostaly před četbou: „Nebylo vám psa líto?“ Děti by mohly například psát do T grafu důvody, proč jim ho bylo líto a proč ne (mohly by např. dostat nakreslené velké T s okopírovaným obrázkem psa a psaly by, proč jim ho je a proč jim ho není líto, resp. proč si lítost zaslouží či nezaslouží).

(..)

Jedna z manažerek zmínila, že jí k porozumění toho, co má v klubu dělat, chybějí zkušenosti se zacílením. Mluvily jsme o tom, že je to otázka cviku. Kolegyně si jako svůj osobní cíl vytkla, že vytvoří několik

čtenářských lekcí, jejichž popis pošle regionální koordinátorce ještě před tím, než je zrealizuje. Regionální koordinátorka se vyjádří k tomu, zda je cíl realisticky zformulován a zda k němu nastíněné aktivity vedou.

Reflexe proběhlých aktivit

Velmi důležitou roli při učení se formulovat cíle sehrálo reflektování klubové schůzky. Reflexe by měla být pro učitele běžnou součástí výuky, ale v českých školách se s ní setkáváme velice vzácně. V našem případě šlo o reflexi společnou, tedy vytvořenou v tandemu, po skončení klubové schůzky.

Prvním úskalím, na které jsme narazili, bylo najít společný čas. Druhým úskalím, jehož překonávání se stalo dlouhodobým cílem mnohých klubů, byl zakořeněný názor „reflexe = administrativa navíc“.⁶⁵

Je zřejmé, že k naplnění reflexe nestačilo napsat „schůzka se dětem líbila“. Proces byl složitější - bylo třeba se znovu vrátit k předem zformulovanému cíli (a také ke „třem pilířům“ jako pravidelné součásti klubové práce), zhodnotit, zda se ho podařilo naplnit, případně si říct, co by bylo příště možné zlepšit. Často při reflexi vyšlo najevo, že cíl byl např. velmi obecný a není co zhodnocovat. Nutnost psát reflexi tedy nejen pomáhala zjistit, kde se například stala chyba, ale tvořila i prostor do budoucna - reflexe se stala v první řadě výborným učícím nástrojem. Ten pomohl manažerům klubů porozumět nosným myšlenkám klubové práce, následně díky reflexi mohli plánovat nové programy.

Reflexe tvořila součást „Plánu klubové schůzky“ - formuláře⁶⁶, do něhož si manažeři klubů zaznamenávali svou přípravu. Učební potenciál reflexe umocňovaly konzultace s regionálními koordinátory, kteří pravidelně plány schůzek i reflexe procházeli a případně mohli pomoci.

V průběhu trvání projektu dosahovaly reflexe různých hloubek i kvalit, ale jednoznačně lze říct, že snaha zamyslet se nad svou činností a zhodnotit ji vedla ke zkvalitnění klubové práce - konkrétně k přesnějšímu

⁶⁵ Nenechte se zmást optimistickým minulým časem - tento názor v některých klubech jistě ještě trvá.

⁶⁶ Formulář obsahoval kolonku pro vyplnění cílů čtenářské lekce, případně celého klubového setkání, aktivity před četbou, při četbě, po četbě. Kolonku pro záznam zvláštních potřeb, pomůcek, pracovních listů a následně prostor pro reflexi celé klubové schůzky, jak čtenářské lekce, tak pravidelně zařazovaných aktivit (tři pilířů).

Příklady některých otázek, k nimž byli manažeři klubu vedeni

- Jaký byl cíl lekce?
- Podařilo se mi ho naplnit?
- Odpovídal můj časový plán potřebám dětí? Nepotřebovaly některé aktivity více či méně času?
- Vedly zařazené aktivity k plnění cílů?
- Rozuměly děti vždy zadaným úkolům?
- Byly úkoly přiměřeně náročné?
- Jaké byly reakce dětí?
- Jak jsem přizpůsobil/a cíle individuální úrovni dětí? (Ve skupině mohou být děti různého věku i na různé intelektuální i sociální úrovni.)
- Nezdráhám se zbytečně používat nové metody aktivního učení z obavy před nezdarem?
- Jaké jsou důvody toho, že dnes něco neproběhlo podle plánu?
- Co mohu příště udělat jinak? Jaké jiné metody mohu použít?
- Jaký bude můj cíl pro příští setkání?

Poslední z uvedených otázek měla být „odrazovým můstkem“ pro tvorbu příští lekce, pro uzpůsobení struktury příštího setkání.

zamíření na cíl. Reflexe klubové schůzky patří k aktivitám s největším potenciálem profesního růstu. Současně ji manažeři klubu označovali jako jednu z nejnáročnějších činností.

Do tvorby reflexí na klubovou činnost se mi ze začátku nechtělo. Zdálo se mi, že je to jen jedna z nutných povinností, které je třeba plnit, aby se tzv. „vlk nažral a koza zůstala celá“. Když jsem ale začala zpracovávat svou první reflexi, musela jsem svůj skeptický pohled změnit. Nejen že mě práce pohltila a bavila, ale především jsem si celý klub krok za krokem zrekapitulovala a zhodnotila.

Krátké zhodnocení sice děláme s kolegyněmi průběžně během klubu a i po jeho skončení, já sama si pak ještě v duchu hodnotím, jak se nám ta která aktivita vydařila, ale nikdy nejdu do takové hloubky jako při psaní reflexe. Soustředím se postupně vždy na jednu činnost a jmenovitě

hodnotím, jak kdo pracoval, jak reagoval, co se mu dařilo nebo naopak nedařilo. Vybaví se mi přitom řada detailů, které bych jinak opomněla. Pomáhá mi to děti lépe poznávat nejen co se týče jejich čtenářských a dalších dovedností, ale i po osobní stránce. Někdy mne až při psaní napadá, jak bychom měli u dětí dále postupovat, např. kdo potřebuje víc individuální pozornosti, v čem konkrétně je třeba děti podpořit, kdo je čtenářsky celkem zdatný, a je proto třeba využít jeho potenciál tak, aby se na klubu nenudil atd.

Reflexe mi také pomáhá sledovat vývoj dětí, porovnávat, v čem se po určité době zlepšily, co se jim podařilo, v čem vynikly. Někdy si už během klubu píšu poznámky, abych si vše lépe pamatovala.

Tvorba reflexe je ale také zrcadlem naší práce. Bez reflexe bych velmi často zhodnotila klubovou činnost jako celkem dobrou, podařenou, že děti bavila a podobná neurčitá vyjádření. Až psaní reflexe mě nutí skutečně objektivně zhodnotit, jak se nám ta která aktivita vydařila, zda se nám podařilo splnit vytčený cíl, jak jsme aktivitu časově zvládli, kde bylo třeba aktivitu upravit tak, aby odpovídala schopnostem dětí v klubu, kde jsme byli nuceni improvizovat, aby se děti dokázaly dále soustředit.

Někdo by snad mohl v tomto bodě namítnout, že to si přeci musíme tak jako tak pamatovat. Také jsem o tom byla přesvědčená. Pravda je, že jsem jednou psaní reflexe o několik dní odložila. A už po těch pár dnech jsem pracně lovila z paměti, co přesně jsme v té které chvíli k aktivitě (čtení s předvídáním z obrázků knihy *Jako ty!*) přidali, aby si děti odpovědily a soustředily se na další práci. Poučena už nyní tvořím reflexe co nejdříve po klubu, dokud mám vše v čerstvé paměti.

Bohužel často jsem musela v reflexi konstatovat, že jsme něco nestihli. Někdy jsme proto aktivitu dokončili na dalším klubu, někdy jsme vynechali „jen“ závěrečnou aktivitu. Reflexe mě utvrzuje v tom, že má práce, resp. čtenářské kluby, jsou smysluplné.

Radka Vojáčková, manažerka čtenářských klubů Liberec, knihovnice

Na projektovém webu najdete příklad vyplněného formuláře Plánu klubové schůzky i s reflexí.⁶⁷ Problémy, s nimiž jsme se při psaní reflexí potýkali, přibližuje rozhovor mezi manažerkami čtenářského klubu v Hlavečnicku zveřejněný tamtéž.

⁶⁷ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/nase-inspirace/> (název souboru Plán klubové lekce)

6. TŘI PILÍŘE KLUBOVÉ PRÁCE

Dílna čtení

Jedním z pilířů klubových setkávání měla být dílna čtení. Ukázalo se, že představa o její podobě se liší, a to navzdory tomu, že její struktura je velmi jednoduchá. Dílnu čtení tak, jak ji popisuje program RWCT⁶⁸, znal z předchozí praxe málokterý manažer klubu. „Ochutnávka“ dílny čtení, kterou jsme nabídli na pražském úvodním semináři, byla pro většinu prvním setkáním s touto metodou. Mnohým ale podrobnosti „zapadly“ mezi množstvím dalších informací, konkrétní představu zastírala mlha. Velmi často bývala „dílnou čtení“ nazývána jakákoliv čtenářská lekce.

Navzdory jednoduchosti a osvědčenosti aktivity trvalo téměř rok, než k dílně čtení v řadě klubů vůbec přistoupili.

Jako AHA moment mě napadá zjištění, jak moc děti baví čtenářská dílna, která mně osobně zprvu přišla nezajímavá. Děti, naopak, pokud si mají vybrat mezi dílnou čtení a jiným programem, vždy volí dílnu čtení a až na výjimky opravdu pracují s knihou po vymezený čas. → Michaela Ch., Havířov

Manažeři klubu se pro nás nečekaně velmi dlouho zdráhali dílnu čtení zařadit, mnohým připadalo nemožné, že by děti (a především ty z naší cílové skupiny) mohlo bavit si... „číst“. Jen tak a samostatně číst. Velmi často argumentovali tím, že jejich děti nejsou běžné děti, primárně patří mezi nečtenáře, mají problém s udržením pozornosti, že dílna čtení ve správném smyslu slova určitě nepůjde.

Nicméně v čtenářských klubech je dílna čtení formulována jako jeden z pilířů práce a tvoří součást „experimentální části“ projektu – chtěli jsme tedy zjistit, zda je jako metoda použitelná i pro děti, které vztah ke čtení nemají, zda jim její zavedení umožní se začíst (a zamilovat ☺).

Následovalo období upřesňování pravidel dílny: je dílna čtení tichá četba společného textu? Co říci dětem, které nečtou, jen si prohlížejí obrázky? Které texty lze v dílně čtení číst – záleží na žánru? Co má dělat vedoucí během dílny čtení? Některé děti se baví nad společnou knihou,

⁶⁸ Např. Příručka VII: Dílna čtení. Vychováváme přemýšlivé čtenáře. O. s. Kritické myšlení, Praha 2007.

jiným se nepodaří vybrat si knihu, neustále knihy mění. Co když děti číst nechtějí, jak dlouho mají vydržet u jedné knihy?⁶⁹

Vedoucí klubů, kde převažovaly děti s nezvládnutou technikou čtení, si zpočátku byli jisti, že se tyto děti nevydrží věnovat samostatné četbě (do které zařazujeme i prohlížení knížky) ani tři minuty.

Po té, co to vyzkoušeli, následovalo u řady z nich jedno z největších překvapení projektu: Dílna čtení funguje!

V průběhu roku 2013 to vypadalo, že se dílna čtení s úspěchem v klubech zabydlila, děti začaly vnímat čtení jako „normální“ činnost, patřící ke klubovému (a někde i k třídnímu) životu.

V několika málo klubech se dílnu čtení nepodařilo zařadit téměř do konce projektu. Paradoxně to byly ty kluby, kde manažeři od počátku klubovou myšlenku chápali velmi dobře a měli řadu nápadů, jak ji rozvinout. Právě to, že stále věděli, co by mohli s dětmi dělat, pak bylo na

⁶⁹ Dílně čtení, coby jednomu z pilířů klubové práce, byl věnován samostatný Dopis v lahvi (ke stažení zde: <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ctenarske-kluby/dopisy-v-lahvi/>), který přinesl kromě opakovaného popisu dílny čtení i pozitivní zkušenosti s jejím zavedením.

překážku zařazení dílny čtení, která v jádru nekladla tak velké nároky na jejich aktivitu.

Konzultace s experty

Čím víc jsme se v klubech snažili zaměřit na konkrétní cíle z oblasti čtenářské gramotnosti, tím víc vycházelo najevo, co všechno ještě nevíme a neumíme. Nepříjemný pocit, který je ale běžný v jakékoliv oblasti lidské činnosti, přistupujeme-li k ní poctivě.

I v tomto případě mohl pomoci regionální koordinátor, který vhodně zvolenými otázkami přivedl manažery v klubu k příčině problému, jíž jistojistě nebylo „jsem neschopná, nejde mi to“. Vždy bylo potřeba odrazit se od něčeho, byť drobného, začít sám u sebe – dát si splnitelný úkol. Pokud docházela inspirace, mohl regionální koordinátor sám předvést lekci, přímo s dětmi některé postupy ukázat, případně i doporučit odbornou publikaci k dozdělení v literární teorii či v didaktice literatury.

Zvláštní kategorii metodické podpory tvořila nabídka konzultací s externisty. Zpočátku tuto možnost využil jen projektový management (nejčastěji jsme o odbornou pomoc žádali metodika Ondřeje Hausenblase z PedF UK), ale čím víc jsme se v klubech určitým tématem zabývali, tím víc se ukazovalo, co konkrétně manažerky potřebují, jaké metody a postupy si chtějí doplnit.

Setkání s Ninou Rutovou. Děti a vedoucí klubu ve Slaném na Hájích zažili koncem října setkání, po kterém zůstala sladká chuť na jazyku i na duši. Důvodem byla milá návštěva lektorky Niny Rutové. Díky ochutnávce čokolády jsme zjistili, že není čokoláda jako čokoláda a že navíc každému z nás chutná něco trochu jiného. Kdo dokáže sníst kilo čokolády každý měsíc? Odkud se u nás vůbec čokoláda bere a jak se vyrábí? Jak si vybrat v obchodě tu, která pro mě bude ta „nej“? Hodně odpovědí na otázky jsme mohli najít v časopise, který Nina přivezla. Jak to ale udělat, abychom nemuseli všichni číst celý dlouhý text? To by trvalo opravdu hodně dlouho. Nina nám ukázala, jak si můžeme text rozdělit do skupinek, jak najít a shrnout to podstatné, abychom si informace mohli navzájem předat. Víme, že drobný text na obalech potravin se vyplatí číst. Ale víme také, že o nákupu se nerozhodujeme jen podle přečteného textu. Myslím, že nákup čokolády budou mít mnozí z nás spojen nejen s tím, jaké důležité informace vyčteme z obalu a co již víme o původu čokolády, ale také s krásnou atmosférou, která díky Nině během čokoládového setkání na Hájích vznikla. Navíc jsme se pomocí metod kritického

myšlení učili hledat informace v textu, shrnovat text a přemýšlet o tom, co vlastně čtete. → Kateřina Z., čtenářský klub Slaný – Háje

V několika klubech požádali o lektora kritického myšlení, který by přímo na klubové schůzce ukázal některé metody a následně je s manažerkami rozebral. Květa Krüger a Kateřina Šafránková představily některé metody ze svého kurzu Čtete s nečtenáři. Nina Rutová v celkem pěti klubech předvedla několik lekcí a následně je (tak jako ostatní externí konzultanti) i popsala, aby byly na webu k dispozici ostatním. Pomohly i konzultace s psychologkou Jiřinou Majerovou, jež poučila manažery klubu o typologii osobnosti a o možnosti individuální práce s dětmi.

Kateřina Dejmlová, odbornice na dětskou literaturu, vypracovala seznam starších titulů, jež opatřila i anotacemi upozorňujícími na problém, kterým se kniha zabývá, spolu s informací, v jaké životní situaci můžeme dítěti knihu doporučit.

Monika Černošková, učitelka MŠ a absolventka DAMU, v několika klubech učila děti hlasitému výrazovému čtení s vizualizací.

Oblíbenou konzultantkou se stala také Helena Poláková, která pomocí postupů dramatické výchovy ukazovala, jak se učit porozumět struktuře

příběhu. Ke konci projektu se externí konzultace staly oblíbeným a využívaným nástrojem ke zkvalitnění klubové práce.

Helena (externí konzultantka) byla u nás již podruhé a vždy nás doslova vtáhla do příběhu. Museli jsme do něj totiž bytostně vstoupit – konkrétně vchodem pod lavici. Pak už jsme nejen slyšeli četbu, ale stali se její součástí. Děti brzy pochopily, a dokonce si do příště pamatovaly, jednotlivé techniky dramatizace četby – uličku rozhodování, živé obrazy, hlasité myšlenky... Závěrečné návrhy, které děti dávaly ústy hlavní postavy Jakuba (Jakub a dvě stě dědečků od Miloše Macourka) a které jsme zapisovaly, si dokonce chtěly odnést domů, a tak jsme jim pořídili kopie.

Za velmi přínosné také považuji, že i my vedoucí klubu jsme mohly prožít příběh spolu s dětmi (doporučuji pouze trochu vyšší lavici k podlézání:)). Najednou jsme byly na té druhé straně a děti si toho ani nevšimly, zcela přirozeně s námi tvořily živé obrazy, říkali jsme si názory ve dvojicích, pomáhali si – coby bělásci – přesunovat židle tak, aby to Helena neslyšela. Pro mne osobně velmi cenná zkušenost a radost.

Vidím, že asi nezvládnou vystavět podobnou lekci, ale několik postupů bych ráda s dětmi ovládla natolik, aby se staly jejich pomyslnou čtenářskou výbavou. Není snad k zahzení identifikovat rozpory a pokušení, která na hrdinu doléhají při každém rozhodování. A co dokázat si představit scénu z knihy jako na fotografii? Nebo jsou snad k zahzení správně vydedukované myšlenky postav knihy, co čtu?

A hlavně zjišťuji, že děti velmi baví hrát, ale ne divadlo pro ostatní, ale dramatizovat si představy, jen tak pro sebe a pro ty, se kterými hrají, komunikují. Přínos Heleny tedy není jen v oblasti čtenářské, ale též sociální, a to má pro naše klubové děti také velký význam.

Tereza Nakládalová, manažerka čtenářského klubu Hlavečník, učitelka

Záznamy konzultací, konkrétní rady a doporučení najdete na webu projektu.⁷⁰

Napůl cesty

Do konce projektu zbýval necelý rok. Téměř ve všech klubech fungovaly „tři pilíře“ – prostor pro samostatné čtení přímo v klubu, doporučování

⁷⁰ <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ctenarske-kluby/metody-a-postupy/>

si knih mezi vrstevníky, možnost odejít z klubu s knihou. Jejich zavedení s sebou přineslo úlevu, protože konečně část práce manažerů převzaly knihy. Čím více jsme se ale nořili do dětského čtenářství, tím jasnější bylo, co ještě nevíme, neumíme, nevyzkoušeli jsme si... Navíc se u leckoho dostavil pocit únavy či bezradnost: už žádné nové lekce nevymyslím, buď končím, nebo vyměníme děti.

V takové situaci zafungovala práce v týmu: krize nezasáhla všechny současně. Regionální setkání obvykle představila hned několik různých přístupů ke klubové práci a postojů k roli manažera klubu. Každý přítomný byl tedy nucen se přinejmenším konfrontovat s ostatními a současně se mohl nechat inspirovat k činnostem, které dosud nevyzkoušel.

Nové nápady a radu v náročných situacích přinesly konzultace s externími odborníky. Ale i to mohlo zafungovat jen dočasně, pokud se manažeři klubů nenechali vést především zájmem dětí. V případě, že vnášeli do klubu vyzkoušené lekce bez toho, že by při jejich přípravě zohledňovali, čím děti žijí, nepomohla ani školení a osobní konzultace externistů se staly jen drobným zpestřením.

Na konci projektu bylo očividné, že i po všech obrovských krocích dopředu a při zřejmém zkvalitnění klubové práce má činnost regionálního koordinátora stále své opodstatnění a je pro zdárné fungování klubů důležitá, ne-li nezbytná. I zkušení manažeři čtenářských klubů potřebovali nové impulzy. Společné učení totiž probíhalo ve spirále, chvílemi jako by stagnovalo a napříč všemi kluby potřebovalo podnět k dalšímu zákrutu. Na konci projektu jsme řešili nejružnější problémy - od těch zásadních, kdy manažeři s obtížemi vymýšleli činnosti pro své (v klubu) dospívající děti a požadovali jejich obměnu, přes zpovrchnění reflexí či pomoc s konkrétními dětmi, po „prostou“ nedůvěru v sebe sama (onu zmíněnou krizi, která v každém zaměstnání cyklicky přichází). I v těchto případech bylo úlevné mít se s kým poradit.

V závěrečné části projektu vzešla přímo z řad manažerů klubů opakovaná prosba o meziklubové setkání, které by přineslo možnost inspirace a sdílení zkušeností.

Tato „událost“ patřila z hlediska metodického vedení klubových manažerů k nejkrásnějším - protože přišla přímo z terénu a dávala naději, že se kluby v budoucnu, bez přímé projektové podpory, přeci jen nerozplynou v záplavě jiných kroužků.

7. MANAŽEŘI KLUBU VE SVÝCH PROFESÍCH

Učitelky

Od počátku projektu jsme doufali, že aktivity spojené s čtenářským klubem ovlivní i běžnou výuku klubových učitelek. A stalo se tak někde více, někde méně.

Učitelky začaly používat nové dětské knihy, a pokud je už znaly „před kluby“, rozšířily si o nich díky klubu povědomí. Navíc, knihy byly dostupné přímo ve škole.

Dobré zkušenosti s reakcemi dětí na čtenářské kluby leckde podpořily názor klubových pedagožek i vedení školy, že by bylo dobré cíleně rozvíjet čtenářství na celé škole. Například v několika třetích třídách v ZŠ Mnichovická v Kolíně vznikly díky posilující se čtenářské kultuře tzv. čtenářské plachty, na které děti ze tříd, kde učily klubové učitelky, psaly pořadník ke knihám, které si chtějí přečíst, resp. zapisovaly si, co si kdo od koho půjčil apod. Stejně tak zde na některé akce čtenářského klubu zvali všechny děti ze třídy. Kolínské kluby, díky tomu, že dva z nich sestávaly z dětí z jedné třídy a byly vedeny třídní učitelkou, nám umožnily vidět, že kluby jako volnočasová aktivita mají opodstatnění i tam, kde učitel rozvíjí čtenářství i v běžných hodinách.

Můj další poznatek je, že i když dílny čtení probíhají každý týden v rámci celé třídy, přesto daleko „uvolněněji“ a bez ostychu pracují děti, které navštěvují čtenářské kluby... Dalším mým poznatkem z dílny čtení je důležitost mé vlastní činnosti. Chci tím říci, že i já při tichém čtení čtu a pak plním úkol zadaný před četbou. Přiznávám, že mě zpočátku ani nenapadlo, jak mě to bude bavit. → Šárka F., Kolín

Několik klubových učitelek zavedlo dílnu čtení i ve svých třídách, využívaly klubové knihy, zkoušely se všemi svými žáky čtenářské lekce zveřejněné na webu – zkrátka podnikaly drobné kroky, jimiž klub pronikal do běžné výuky, o což nám mimo jiné šlo.⁷¹

Jsem učitelka na 1. stupni ZŠ, zároveň vedoucí čtenářského klubu. Všechny děti, které jsem v předchozích dvou letech učila či v současnosti

⁷¹ Téměř 80 % učitelů uvádí, že postupy a metody, které realizují v klubu, využívá ve své běžné výuce.

uším, měly možnost čtenářský klub pravidelně navštěvovat. Přestože v počátcích fungování klubu nebyly patrné žádné změny postoje žáků k literární výchově v hodinách českého jazyka, postupně se zvyšoval počet dětí, které i v hodinách mají potřebu sdílet, co četly, chtějí číst druhému a rády si poslechnou spolužáka při předčítání. Při volném čtení sahají po knihách. Nechtějí vybrané části textů v čítance, objevily kouzlo držet knihu. Knihy si navzájem doporučují nejen při klubových setkání, kde je na to vyhrazen čas. Takovou příhodnou situací je například odepisování vypůjčené knihy, kdy se někdo sám od sebe zeptá, jestli byla kniha pěkná. Mnoho knih mezi dětmi koluje a jsou přepisovány z jednoho na druhého (Malá baletka, Horseland, Deník malého pose-routky, Modrý potouch...).

Kdokoli má na konci hodiny českého jazyka hotovou zadanou práci, sáhne po knize. Podle svých schopností v ní buď listuje, nebo se opravdu začte. Žáci mají dovoleno mít jednu knihu ze školní knihovny v lavici. Podle svého rozhodnutí mohou knihu celou přečíst, nebo kterýkoli den svůj výběr změnit. Od třetího ročníku pravidelně zařazujeme chvílky pro psaní recenzí knih, abychom zvýšili možnost vypůjčení dané knihy.

Tomáš je usměvavý chlapec. Od září 2013 žije pouze s otcem, matka se odstěhovala s mladším bratrem. U Tomáše se projevují specifické poruchy učení (dyslexie, dysgrafie).

První rok v klubu

Zpočátku se Tomáš stále usmíval, do činnosti se nezapojoval, dával přednost kontaktu s kamarádem. Postupně se osměloval, zejména mezi dětmi. Na otázku nebo výzvu k činnosti reagoval mlčením nebo sebelibostí „já to neumím“, ve smyslu „nezvládnou to“. Nahlas četl velice špatně, poslouchat, co čtou ostatní, nedokázal. Byl rozptýlený a nedokázal se soustředit na četbu potichu při dílně čtení.

Postupně si v klubu zvykal. Několikrát se mu podařilo velice dobře splnit úkol, na ocenění reagoval s upřímnou radostí. Na začátku si nedokázal vybrat knihu, byl nejistý. Pokud si nějakou knihu odnesl domů, zjevně ji ani neprolistoval, určitě ji nečetl. Až při povídání o přečtených knížkách v kroužku ostatních dětí se snažil také zapojit a bylo vidět, že stránku či dvě doma přečetl. Žádnou celou knihu dosud nepřečetl, čte s obtížemi. Hledáme pro něj něco jednoduchého a přitom zábavného.

V druhém pololetí si Tomáš začal více půjčovat knihy. Vybíral si ale celkem náročné knihy, které nepřečte. Např. Letopisy Narnie si postupně půjčil čtyřikrát, ani jednu nedočel. Na dotaz, proč knihu nedočel, odpovídal, že je dlouhá. Na otázku, proč si ji vybral, prohlásil, že se mu líbila. I když knihu vybírá s dopomocí, Tomáš volí knihy pro zdatnějšího čtenáře - málo obrázků, hodně textu. Na „naléhání“ manažerek klubu si půjčil méně náročnou knihu „Školní strašidlo“, ale tu také nepřečetl. Tomáš by chtěl číst, ale potřeboval by pravidelnou podporu, a té se mu doma nedostává. Od jedné z manažerek klubu - knihovnice - dostal nabídku, aby za ní chodil do knihovny. Kvůli dojíždění ji nevyužil. V klubu při dílně čtení čte samostatně, soustředí se a je ochoten číst i delší časový úsek. O tom, co přečetl, dokáže srozumitelně mluvit.

Druhý rok v klubu

V druhém klubovém roce se manažerky klubu u Tomáše zaměřily na výběr knih. Usilovaly o to, aby si domů odnášel knihy, které při svých čtenářských dovednostech zvládne. V září do klubových aktivit přidaly čtenářské deníky. Tomáš si svůj deník spolu s ostatními dětmi vyrobil a vymaloval postavami z komiksu, Asterixem a Obelixem. První zápis a úkol pro rodiče dopadl výborně. Tomáš si vybral velmi jednoduchou knihu *Nový domek pro myšku*. Kniha je nenáročná, ale Tomáš měl obrovskou radost, že ji přečetl celou ještě na dílně čtení, a pak si vytvořil zápis do deníku a odnesl domů, aby s otcem vypracovali úkol pro rodiče. Tomášovi se podařilo s otcem mluvit o knize, kterou přečetl. Otec si vybral obrázek z knihy a řekl, proč se mu líbí (myška s barevnými ponožkami). Tomáš měl z povídání s otcem velikou radost a pochlubil se nejen na klubu, ale i ve třídě. Zřejmě jej otec pochválil.

Při společných aktivitách v klubu je nadále velmi pasivní a vyžaduje individuální přístup a podporu. Při dílně čtení čte soustředěně a má radost z každé přečtené stránky. Stále jej přitahují knihy náročné na čtenářské dovednosti, ale na doma si vybírá komiksy. Na jedné dílně přečetl dvě stránky plného textu bez obrázků, dovedl je převyprávět a pochlubil se ostatním. Knihu si však domů neodnesl. Důvod - nemá doma na čtení čas.

V listopadu domluvil otec Tomášovi doučování v angličtině. Bohužel v době čtenářského klubu. Bližší informace, zda bude do klubu chodit, se u třídní učitelky nepodařilo zjistit, s Tomášovým otcem není v kontaktu. O přesunu Tomáše do druhého klubu jsme zatím nehovořili. Třídní učitelka zařadila Tomáše mezi „zlobivé“ děti, např. nedostal ve třídě nic od Mikuláše, protože zlobil. O to víc se manažerky klubu snažily, aby se Tomáš vrátil zpět do klubu.

V druhém pololetí navštívil den otevřeného klubu, kdy uvedl, že by se rád vrátil. ■

Děti klubem dotčené mají velký přehled, co se týče současné literatury pro děti a mládež. Při práci s ilustrací dost často dokážou zhodnotit, zda již podobnou ilustraci viděly v jiné knize. K autorům, kterým jsme věnovali více pozornosti, zvládnou nejen vyjmenovat pár knih, ale také vědí, o čem knihy, na které byla čtenářská lekce, vyprávějí. To potom potěší nejen kantora, ale i případného spisovatele či ilustrátora, jako tomu bylo při besedě s Milošem Kratochvílem a setkání s Galinou Miklínovou.

Martina Břeňová, manažerka čtenářského klubu Hlavečnick, učitelka

Knihovnice, knihovníci

Struktura klubové schůzky má blíže k vyučovací hodině než k obvyklé náplni knihovnickovy práce. Nicméně i knihovníci uváděli, že pro jejich profesi byla klubová zkušenost přínosem.

Někteří pozměnili své pojetí besed, jiní začali pracovat v knihovně s dětmi v příležitostných kroužcích, zařazovali klubové činnosti do programů knihoven pro školy. A někomu z nich se možná splnil i sen, jako jedné z našich kolegyň-knihovnic, která nazvala čtenářské kluby „snem každého knihovníka“.

Když jsem začala pracovat ve čtenářském klubu, netušila jsem, jak mě tato práce osobně ovlivní a zasáhne do činnosti knihovny. Vždy jsem si myslela, že v dětském oddělení je knih dost. Chyba. Postupně zjišťuji, že knížek zase tolik není. Tím, že pracuji v klubu s předškoláky a dětmi z první třídy, uvědomuji si, že i tento věkový rozdíl hraje důležitou roli při výběru knih. Daleko více do knihovny kupuji dětské knihy a do dětského oddělení knihy s krátkým textem, velkými písmeny a bohatou ilustrací. A musím dodat, že právě některé klubové knihy mě vedly k jejich nákupu. V klubu jsem se prvně setkala s prací s dětmi ve čtenářské dílně. Pokud budu mít možnost, něco na tento způsob zkusím s dětmi v Týdnu knihoven. Dobře si uvědomuji, že děti, a tím nemyslím jen ze čtenářských klubů, jsou našimi budoucími klienty.

Helena Holanová, manažerka čtenářského klubu Hlavečnick, knihovnice

Kromě výše uvedeného spatřujeme zásadní pozitivní dopad klubové práce i v nově vzniklém či utuženém návyku plánovat svou práci (i písemně), reflektovat ji, klást si konkrétní vzdělávací cíle a hovořit o nich

s kolegy, nezapomenout při tom i na sebe a přemýšlet o tom, co potřebuji já v jakékoliv své pozici k tomu, aby se má činnost dařila.

A navíc, všichni v klubech jsme začali více číst. Oblíbenou otázkou regionálních koordinátorů totiž bylo: Jaká kniha Vás poslední dobou zaujala?

8. CESTA MANAŽERKY A MANAŽERA ČTENÁŘSKÝCH KLUBŮ

- 1 Myslím, že je důležité, aby děti četly.
- 2 Zjišťuji, že toho o výuce čtenářské gramotnosti moc nevím, neabsolvoval jsem žádné zvláštní semináře ani školení, jsem ale učitel, jsem ale knihovník.
- 3 Setkávám se s novým týmem, seznamuji se s ideou projektu a základními doporučenými aktivitami. Příliš mnoho nových věcí najednou.
- 4 Sladuji se se svým kolegou - je třeba držet směr, nepřetahovat se.
- 5 Rozmlouvám s regionálním koordinátorem a stále si kladu otázku: chce mě kontrolovat? Opakovaně mi nabízí pomoc.

- ⑥ Rozmotáváám klubko přemíry činností, které si na klub připravujeme. Schůzka musí mít řád, jinak narazíme na útesy chaosu. Stanovujeme si pevnou strukturu setkávání.
- ⑦ Mohu požádat o pomoc - regionální koordinátor mě skutečně nepřijždí kontrolovat.
- ⑧ Proč působí naše čtenářské lekce zmateně? Zvolili jsme správný cíl? Pravidelná reflexe klubové schůzky se vyplácí.
- ⑨ Objevují dílnu čtení. Je to tak jednoduché a účinné. Knihovna má nepřetržitě otevřeno - čteme, čteme, čteme, sdílíme četbu. Tři pilíře klubové práce v praxi.
- ⑩ Stojím na místě. I to se stává. Žádám o konkrétní pomoc externího konzultanta.
- ⑪ Zažívám radost z práce... (a až přijde krize, vrátím se na předchozí schod)
- ⑫ A čtu si... knihy, které mě zajímají, baví a mám z nich radost.

Nezapomeňme schody opatřit měkkým kobercem

Po měkkém se kráčí příjemněji, zdoláme více schodů. Nezapomínejme totiž, že žádné dítě ani dospělý se neobejdou bez pozitivní odezvy na svoji práci. Ocenění drobných krůčků potěší jak děti, tak pracovníky klubů. Všimějme si úspěchů druhých a mluvejme o nich.

8

Klub ve škole i za školou – školní čtenářské kluby se šíří i za klubové zdi

V kapitole popisujeme, jakými prostředky se čtenářské kluby snažily posílit čtenářskou kulturu ve škole i v místní komunitě.

Čtení má i svůj společenský rozměr. Rozhovory o knihách lidé vedli od nepaměti a stále je vedou. Knihy spojují i rozdělují.

Ačkoliv byl projekt primárně zaměřen na děti se speciálními vzdělávacími potřebami, od počátku jsme doufali, že se aktivitami čtenářských klubů podaří ovlivnit i nejbližší okolí klubových dětí, jejich spolužáky a učitele, ale i rodiče. S myšlenkou čtenářských klubů jsme chtěli seznámit širší obec, místo, kde děti žijí, a v neposlední řadě i odbornou veřejnost.

V následující kapitole uvádíme takové příklady aktivit, které měly i mimoklubový přesah, zapojily či ovlivnily bližší i vzdálenější okolí (školu, knihovnu i širší komunitu), umožňovaly spolupráci s dalšími organizacemi či institucemi apod.

Dětem ze školních čtenářských klubů i jejich manažerům se dostávalo v českém školním prostředí nadstandardní péče – malý počet dětí vedli dva dospělí, kteří měli placený prostor na přípravu, častou možnost supervize, následných rozborů, koučovacích rozhovorů i nabídku externího konzultanta. Doufali jsme, že tato péče bude tím nejlepším vkladem, který se zúročí nejen v lepších šancích dětí na vzdělání, ve spokojenosti klubových vedoucích, ale i v kvalitnější pedagogické práci klubových učitelů, kteří následně budou šířit čtenářskou kulturu ve škole, u dětí i svých kolegů.

1. SPOLUŽÁCI „V KLUBU“

Klubová knihovnička

Velkým, troufáme si dokonce říct, že největším, přínosem pro školu byla klubová knihovna umístěná přímo ve třídě nebo v klubové místnosti, kterou navštěvovaly i neklubové děti. Ty tak měly přirozený přístup ke knihám, mohly si je prohlížet o přestávkách, v době před odpoledním vyučováním, kdykoli měly chuť si číst. Učitelé, a to nejen kluboví, pracovali s knihami v běžné výuce apod. Leckde umožňovali i neklubovým dětem půjčovat si knihy domů a děti toho hojně využívaly. Knihovna tak tvořila vstupní podmínku pro rozvoj čtenářské gramotnosti dětí. Velmi podstatná ale byla skutečností, že žáci, kteří klub nenavštěvovali, viděli své klubové spolužáky půjčovat si knihy. To bylo zřejmě rozhodující i pro kolegy učitele, kteří si doposud neuměli představit, že „jen“ knihy by mohly zaujmout.

Snad ani učitelkám nemusím sdělovat, že nejvíce knihovnu využívají žáci z mé kmenové třídy, vždyť ji mají přímo u nosu. Je úžasné, když máme možnost při vyučování odběhnout a zalistovat, dohledat informace z encyklopedií, najít ukázkou ilustrací známých ilustrátorů či si přečíst ukázkou z tvorby autora, na kterého právě narazíme. A to vůbec nemluvíme o pravidelných čtenářských dílnách, kdy se může, ale nemusí kniha z knihovny stát zvolenou knihou. A představte si ty klidné přestávkové dozory, kdy se žáci povalují po polštářcích a koberečcích a listují knihou. Samozřejmě dětem rozečtené knihy půjčím domů, aby se dlouho netrápily očekáváním toho, jak bude příběh pokračovat. → Jana Pluhařová, manažerka čtenářského klubu Staňkov, učitelka

Snídaně s knihou a ranní čtenářský klub

V průběhu projektu došlo v Rokycanech k rozšíření klubových aktivit o *Snídaně s knihou* a *Ranní čtenářský klub*. Smyslem akcí bylo dát příležitost i dětem, které klub nenavštěvují, začít den v příjemném prostředí, a v případě „snídaně s knihou“ i s dobrým jídlem, a hlavně se zajímavou knihou.

O *Snídaně s knihou* byl obrovský zájem, takže vedoucí klubu sepsali „pořadník“. Děti se střídaly po ročnících. Kromě tiché četby knih i společného předčítání na ně čekala snídaně (bábovka, koláče, čaj...). V průběhu školního roku se dostalo na každou třídu přibližně dvakrát.

Ranní čtenářský klub byl otevřen zejména pro děti, které dojížděly do školy z větší dálky a byly ve škole už po sedmé hodině ráno. Ty mohly využít čas, který by jinak strávily před školou, ke čtení knížek, poslechu audioknih apod.

Pravidelné čtenářské akce pro děti ze školní družiny

Ve Staňkově se nabídka klubových aktivit rozšířila i o *pravidelná čtenářská setkání pro děti ze školní družiny*. Jednou za 14 dní měly děti s vychovatelkami ŠD příležitost strávit odpoledne ve čtenářském klubu. Děti měly k dispozici klubovou knihovničku, mohly si půjčit knihy, učitelka (manažerka klubu) připravila čtenářskou lekci. Vychovatelky se zde mohly inspirovat způsoby práce, mohly vidět, které knihy děti baví a navázat na tento zájem i dalšími aktivitami v družině, společně si s dětmi číst knihu, kterou si vyberou apod. Pokud byl někdy v plánovaném termínu státní svátek či jiná akce školy, děti vyžadovaly náhradní termín, kdy by se mohly setkat, společně si číst, povídat si o knihách apod.

V Kolíně probíhalo tzv. Barevné čtení, pravidelný kroužek pro družinové děti, který ve volném čase vedly manažerky klubu.

Barevné čtení vzniklo na základě velkého zájmu o čtenářský klub. Takže jsme se rozhodly pro kroužek, kam mohou chodit děti od 1. do 5. třídy.

Od začátku vidíme, že je to problém. Děti, které nechodí k nám do tříd ani do klubu, stále moc nechápou, že „barevné čtení“ je o čtení. Někdy se i ptají, zda budeme něco vyrábět. Naším cílem je vzbudit v nich zájem o čtení. Mezi dětmi je velký rozdíl. Zatímco pro naše děti jsou metody RWCT a postupy rozvíjející čtenářskou gramotnost naprosto přirozené, děti z jiných tříd je moc neznají. Aby rychleji pochopily metody, velmi často pracují ve dvojici nebo ve skupinách. Více je to baví, nestydí se. Už vidíme první úspěchy při tvoření otázek a při společném sdílení. Máme radost, když se usmívají, že se jim podařila nějaká činnost. Na začátku byl problém, aby vydržely chvilku číst, teď čtou 15 až 20 minut. Velmi často předčítáme, to děti milují, je fajn, když slyší mluvené slovo, protože jim rodiče moc nečtou.

Tento týden jsem řešila problém, kdy holčička neměla ve škole úkol a žádné pracovní sešity, ale měla v tašce tři knihy. Jednu, kterou dočetla, druhou, kterou bude číst, a třetí pro kamarádku, které slíbila, že jí knihu půjčí. No není to skvělé? Tři knihy, ale žádné učení!!! To bohužel ale nevidíme moc u ostatních dětí. Ty si ani nepřinesou knihu na barevné čtení. Tady máme ještě co zlepšovat.

I když je to někdy velmi náročné, má to smysl, protože díky tomuto kroužku víme, že další část dětí z naší školy vidí knihu minimálně hodinu týdně. To je skvělé. → Eva Nováková, manažerka čtenářského klubu Kolín, učitelka

Čtenářský klub ve sborovně

Od začátku jsme usilovali o to, vtáhnout i ostatní učitele školy do klubové práce. Informovali jsme o klubu na pedagogických radách, zvali učitele na Den otevřeného klubu. Nekluboví kolegové klub v ideálním případě⁷² vnímali jako dobrou příležitost pro žáky s čtenářskými, ale i logopedickými/vyjadřovacími potížemi i sociálními hendikepy. Vedoucím klubů doporučovali/vytipovávali děti, pro které by mohl být klub dobrou příležitostí. Alespoň zpočátku se však mnozí nekluboví kolegové domnívali, že jde o doučování, kde se děti mají zdokonalovat v technice

⁷² Nebylo tomu tak vždy, někde naopak klub zpočátku (a leckde i později) ostentativně odmítali jako něco nového, neznámého.

čtení. Nicméně později často manažerům poskytovali pozitivní zpětnou vazbu. Zmiňovali zejména pokroky jednotlivých dětí právě v oblasti čtenářské gramotnosti a sociálních a komunikačních dovedností (mj. uvádějí, že se děti více osmělují, získávají větší jistotu ve čtení či vyprávění, mají bohatší slovní zásobu, zlepšily se nejen v samotné technice čtení, ale i v kvalitě odpovědí, v přemýšlení o textu, vysuzování informací z textu apod.).

Ne vždy se nám směrem k pedagogickému sboru dařilo vytěžit didaktický a metodický potenciál projektu. Ale tam, kde se to povedlo, jako například ve Staňkově, se mohou i na druhém stupni těšit všichni školáci z pravidelné dílny čtení, v Rokycanech pak na celém prvním stupni.

Co ale učitelé, a to leckde navzdory vyjadřované skepsi k projektu, využívali, byla klubová knihovna. Ač to zní až nepravděpodobně, není výjimkou, že ve školách bývá považován za vhodnou literaturu pro začínající čtenáře Pejsek a kočička – dílo čtenářsky spíše náročnější. Klubová knihovna se tak stala v některých případech novou branou do světa současné dětské četby, jinde rozšířila nabídku.

A kdyby se Vám zdála knihovna stále málo využitá, přikládám k dobru ještě dva texty od učitelek naší školy, které byly napsány v den, kdy jsme je pozvali na Den otevřeného klubu. Paní učitelka ze 4. B – „Krásné knížky využijí ve výuce! Díky, že ses tak angažovala pro naši školu! Super!“ – A opravdu si knihy půjčovala nejen pro své žáky, ale i unoučata.

Paní učitelka z druhé třídy: „Děkuji za knižní klub na škole. Pravidelně si pro třídu zapůjčuji knížky. Děti mají možnost se seznámit s novými tituly a autory. Výběr knih je aktuální a přizpůsoben věku i době, ve které žijeme. Počkám a těším se na spolupráci v dalším školním roce.“ – A mohu-li prozradit, tato paní učitelka chodí nahlížet do knihovny i před Vánoci či svátky a narozeninami svých dětí školou povinných. → Jana P., Staňkov

2. ČTENÁŘSKÉ KLUBY ZA HRADBAMI – SPOLUPRÁCE S INSTITUCEMI V BLÍZKÉM OKOLÍ

Knihovny – naši nejbližší spojenci

Díky projektovému propojení učitelů s knihovníky docházelo přirozeným způsobem k vzájemnému obohacování nejen obou aktérů, ale mělo

to pozitivní dopad i na činnosti klubu a především na samotné děti. Knihovníci mohli od pedagogů načerpat inspiraci pro další způsoby práce s dětmi, seznámit se s novými výukovými metodami, mohli také vidět, že je reálné, aby četly i děti z nečtenářského prostředí. Někteří upravili podobu knihovnických besed pro děti.

Knihovnice a knihovník zase přinášeli knihy do klubu, čímž významným způsobem rozšiřovali nabídku klubových knih⁷³, informovali o knižních novinkách či připravovali pro děti akce v knihovně. Některé kluby se např. scházely jednou za měsíc přímo v prostorách knihovny. Děti tak měly příležitost zorientovat se v nabídce a řazení knih, zařídit si vlastní průkaz a navštěvovat pak knihovnu samy či se svými rodiči apod.

Projekt si navíc získal vážnost jak u vedení samotné školy, která jeho chod podporuje, tak u vedení naší knihovny, která jeho práci strašně oceňuje. Navíc jako knihovnice musím přiznat, že v tom mám i osobní záměr. Klub nám do knihovny přivedl spoustu čtenářů. Děti, které ve čtení skutečně našly zálibu, pak našly cestu i do knihovny. → Tereza J., Havířov

Další zaměstnanci knihovny připravovali ve spolupráci se zkušeným „klubovým knihovníkem“ na tato setkání pro děti různé čtenářské lekce, které nabízeli i neklubovým dětem. Spolupracovali s učiteli při přípravě nejrozličnějších (nejen čtenářských) akcí (Noc s Andersenem, autorská čtení, besedy s autory dětských knih apod.). Např. v rokycanském klubu si děti společně s vedoucími naplánovaly návštěvu záchranné ornitologické stanice, kde pracoval jeden z rodičů. Klub před návštěvou tedy společně věnovali tomu, že se přímo v knihovně seznamovali s naučnými texty, četli si o přírodě a ptácích, vyhledávali důležité informace v různých encyklopediích apod.

V několika místech se podařilo neplánovaně představit klubovou práci i knihovníkům blízké profesi – knihkupcům. Velmi vydařenou akcí bylo nakupování knih podle vlastního výběru dětí přímo v knihkupectví.

⁷³ Nečekaně brzy, ani ne po roce fungování klubu, se totiž ukázalo, že děti se klubovými knížkami probraly a bylo potřeba nabídku rozšířit. Knihovníci v tomto směru zafungovali skvěle. Abychom se vyhnuli zopakování této komplikace, další nákup knih si školy rozdělily na části, které do klubové knihovny vkládaly postupně a děti tak „udržovaly“ natěšené na další dávku neznámých knížek.

Zapojili se i místní knihkupec, poskytli dětem dostatek času pro výběr, případně jim knihu doporučili.

Těsně před začátkem se děti dozvěděly, že dnes bude schůzka ČK probíhat jinak, půjdeme si do knihkupectví koupit knihu, každý takovou, která se mu bude líbit.

Celou cestu, a pak i v knihkupectví samém, se děti chovaly naprosto skvěle a vzorně, některé jakoby posvátně. V klidu a s laskavým svolením paní prodavačky, která užasle přihlížela, si nejen prohlížely a vybíraly knihy pro sebe, ale zároveň stačily doporučovat ostatním, když objevily knihu, která by, podle jejich názoru, mohla zaujmout některého z kamarádů. Zážitkem bylo také pozorovat dva chlapce, kteří si vybírali knihu ze stejné edice a domluvili se na tom, že si každý koupí jiný titul, aby si po přečtení knihy navzájem půjčili (půjčování i soukromých knih funguje v rámci našeho ČK i celé třídy bez problémů). Byl to prostě „čtenářský koncert“.

Úžas paní prodavačky nad neobvyklou situací dokazují její slova zákazníkům, kteří zavítali do knihkupectví v době naší návštěvy: „Nezlobte se, ale já se na vás vůbec nemohu soustředit, mé srdce plesá, mám knihkupectví plné dětí, které milují a znají knihy, to už nejspíš zase dlouho nezažiju...“ Zákazníci se vlastně vůbec nezlobili a také žasli nad „ojedinělým úkazem“. Odjížděla jsem ze školy a můj povznášejší pocit ještě umocnilo to, co jsem postupně viděla – nejprve Vojta, na dalším rohu Martin a nakonec Bára stojí na chodníku s rodiči jiných dětí naší třídy, ukazují novou knížku a zaujatě vyprávějí... nejspíš o tom, co dnes zažili!

Šárka Fantová, manažerka čtenářského klubu Kolín, učitelka

Spolupráce s mateřskými školami

Některé kluby navázaly užší spolupráci s MŠ ve svém okolí. Děti z klubů chodily příležitostně dětem ze školky číst, někdy přišly na oplátku děti z MŠ do třídy, kde se klub scházel. Společně s klubovými dětmi si četly a prohlížely knihy. Paní učitelky z MŠ mohly získat přehled o aktuálních novinkách ze světa dětské literatury, o knihách vhodných pro počáteční čtení. Díky připraveným čtenářským dílnám se seznámily i s nejrůznějšími způsoby zapojení dětí (nečtenářů) do čtení knih (či jejich předčítání a prohlížení) apod.

Dominik navštěvuje 3. třídu. Jeho maminka je narkomanka, vychovává ho babička, která také dohlíží na plnění jeho školních povinností. Rodina bydlí na vesnici, v domácnosti žije babička, matka, Dominik a jeho tříletá sestra. Babička umožňuje vnukovi dlouhé sledování televize i používání počítače.

Dle třídní učitelky patří Dominik k nejhorším žákům, je pomalý a nezvládá tempo většiny spolužáků. Třídní učitelka by ho dokonce chtěla nechat opakovat druhý ročník.

Při čtení má Dominik drobné obtíže, které mu můžou bránit v porozumění textu. Nahlas čte pomalu a rozvážně, nepozorují u něj tzv. dvojí čtení. Na svůj věk má Dominik neobvykle rozsáhlé vědomosti z různých oborů, zejména z přírodních věd a historie. Informace nasává zřejmě hlavně z televize a internetu, ale půjčuje si od babičky např. časopis *Epocha*, který pak podrobně zkoumá. Své znalosti však neumí použít ve správném kontextu, většinou sděluje různá fakta zcela bez souvislostí. Často ale překvapí přesnou odpovědí na nějakou doplňující otázku (např. kdo bydlí v Bílém domě? – prezident, co je slepýš? – ještěrka bez nožiček).

První rok v klubu

Dominik chodil do čtenářského klubu už od jeho založení. Z klubové knihovničky si zpočátku vybíral dobrodružné příběhy, encyklopedie a komiksy. O své domácí četbě ale nebyl schopen nic říct, neuměl pojmenovat hlavní hrdiny ani popsat prostředí, v ději se neorientoval, nereagoval ani na otázky, většinou mlčel. Knihy si zřejmě pouze prohlížel a do žádné se nezačetl. Postupně pochopil, že je nutné, aby se od prohlížení posunul dál, k opravdovému čtení. Nechal si poradit s výběrem knih – akceptoval kratší, jednodušší příběhy s velkými písmeny, např. z edice *První čtení*.

Později se do zvolené knihy začetl ještě na schůzce. Čte si nahlas. Doma čte prý nahlas i potichu. Po šesti měsících členství v klubu dokázal již souvisleji představit svou knihu, s dopomocí hovořil o hrdinech a prostředí, většinou vystihl i zápletku, na doplňující otázky odpovídal, ale k vyjádření svých myšlenek potřeboval více času. Pokud ho kniha zaujala, dával najevo nadšení, které chtěl sdílet s ostatními. Některé knihy vracel nedočtené, ale *Sedmilháře Josífka*, *Jak se Vojta ztratil* a *Medvídko Lupa*

přečetl celé. Nejvíce ho však zaujala encyklopedie Rytíři, kterou si vypůjčil už třikrát. Podrobně zkoumal zejména mučicí nástroje a s úsměvem popisoval jejich funkci.

Ve druhém pololetí 2012/13 Dominik opět navštěvoval čtenářský klub, i když z důvodu nemoci častěji chyběl. Jeho zájem o historii a přírodní vědy stále trval, na výběru knih z klubové knihovny se však překvapivě neprojevoval. Nejvíce ho zajímaly dobrodružné nebo strašidelné příběhy, které jsou ale určené pro pokročilejší čtenáře (Narnie, Oživlá mumie atd.). Při výběru knih, které bude schopen přečíst, bylo třeba Dominikovi pomoci. Vyžadovalo to značnou trpělivost, protože Dominik přesně věděl, kterou knihu nechce.

V průběhu dílny čtení se Dominik soustředil, uměl si pak např. vybrat úryvek, který ho zaujal a svůj výběr zdůvodnit. Pozorně také poslouchal ostatní čtenáře. Na otázky o své četbě již odpovídal souvisleji, i když samostatně ještě nehovořil, potřeboval dopomoc. Pokud začal hovořit z vlastní iniciativy, hovor se většinou týkal jeho zájmů, nikoli četby knížek.

Největší úspěch zaznamenal s knihou Prevítovi, kterou skutečně celou přečetl, čtení ho bavilo a o knize pěkně vyprávěl. Charakterizoval hlavní postavy a uváděl některé detaily příběhu. Privil, že by si rád půjčil něco dalšího od R. Dahla, nejraději Jakuba a obří broskev.

V tomto pololetí Dominik zaznamenal pokrok - zřejmě se naučil používat některé čtenářské strategie a začal číst s porozuměním. Na jeho čtenářský úspěch má velký vliv správný výběr knihy. Doma sice nadále dával přednost televizi před knížkou, ale je možné, že se podařilo přesvědčit ho (častými motivačními rozhovory), aby si každý den přečetl z půjčené knihy aspoň kousek.

Druhý rok v klubu

Dominik byl v průběhu září veden jako člen klubu, ale postupně se k manažerkám klubu dostávaly zvěsti o tom, že z různých důvodů nebude chodit (počítačový kroužek, nesouhlas babičky). V říjnu za Dominikem manažerka klubu zašla a pokusila se ho přemluvit k návratu (rozhovor mezi čtyřma očima), ale pravil, že chodit už nechce, protože se na klub nudil. Nezlákala ho ani nabídka nových knih, z nichž mnoho vyhovuje jeho zájmům. Bylo mu nabídnuto, aby se kdykoli přišel na nové knihy nezávazně podívat, ale zatím nedorazil... ■

V případě čtenářského klubu v Hlavečnicku, kde byla téměř celá jedna klubová skupina složená z předškolních dětí, dokonce došlo k tomu, že rodiče návštěvu dítěte v klubu považují za běžnou součást předškolní výchovy a se členstvím svého dítěte již předem počítají.

Spolupráce s obcemi

Čtenářské kluby cíleně navazovaly spolupráci i s obcemi, v nichž působily. Chtěli jsme tak najít dalšího spolupracovníka v rozvíjení čtenářské gramotnosti u dětí a současně ukázat i na to, co se na místních školách děje, v neposlední řadě využít i možnosti, které obec či město pro rozvoj dětské vzdělanosti obecně nabízí.

Ojedinelý způsob spolupráce navázaly čtenářské kluby v Kolíně. Díky knihovnici Mirce Jouzové kluby často navštěvovaly kolínskou synagogu, účastnily se výstav i různých vzdělávacích akcí. Mimo jiné se také nechaly provést starostou po radnici a představily mu, jak jsou zvyklé ve čtenářských klubech pracovat.

Mezi akce, které mají potenciál významně ovlivnit život obce, patří i otevření nové školní knihovny v Hlavečnicku. Manažerky klubu ji zřídily díky grantu projektu „One World, Many Voices“, vyhlášenému Americkou obchodní komorou. Přímoú inspirací k projektu „Pojďme si číst“ byly školní čtenářské kluby.

Jsme velmi malá škola ve velmi malé vesnici. V podstatě takový ne přírodní, ale společenský úkaz. Míváme přibližně 50-80 žáků, ale provozujeme oba stupně základní školy. Když jsme se dozvěděli o vypsaném výběrovém řízení AOK, napadlo nás, že zkušenost předávání čtenářství v rámci čtenářských klubů chceme rozšířit i za jejich hranice: mezi ostatní žáky školy, školky, mezi učitele, rodiče a obyvatele naší obce.

Sepsali jsme žádost a obdrželi grant. Nebyl sice v té výši, o jakou jsme žádali, ale projektová manažerka pro nás mimo plán uspořádala sbírku knih, kterých se k nám ve dvou vlnách dostalo asi 500. V první fázi bylo potřeba zjistit vkus a zájem potenciálních čtenářů, aby knihovna byla naplněna tituly, které bude někdo opravdu číst. Děti vytvořily dva druhy dotazníků, jeden pro dospělé, druhý pro děti. Dotazníky pak distribuovaly do všech tříd včetně mateřské školy. Všude zvládly krátce vysvětlit, o co nám v projektu jde. Dotazník s průvodním dopisem dostali i všichni rodiče dětí a zaměstnanci školy.

Pro distribuci do obce jsme potřebovali spolupráci obecního úřadu. Navázat tuto spolupráci bylo vlastně jedním z dílčích cílů projektu. Pan starosta nám ochotně vyšel vstříc, daroval nám obálky, které mu zbyly z voleb, sepsal pro nás počty osob v jednotlivých domech – zvláště děti a dospělí – a slíbil, že si pro nás najde volnou chvíli a přijde do školy na besedu.

Děti a jejich rodiče spolupracovali skvěle. Sice se nám občas objevil dotazník, kde bylo napsáno, nečtu nic apod., ale stáli jsme přeci o vyjádření vlastního názoru. Největší zklamání přišlo v podobě prázdných sběrných boxů pro obec. Majitel obchodu a rodič jedné naší žákyně ale díky tomu vymyslel další projekt, a to nechat schránku v obchodě s nabídkou všem občanům do ní vkládat nápady, připomínky, přání i kritiku naší školy. Akci tedy považujeme za úspěšnou, i když s nulovým výsledkem.

Vyhodnocování dotazníků se ujala třídní učitelka Martina a já (mimo jiné obě vedeme čtenářský klub v naší škole). Těm, kdo si přáli konkrétní titul, jsme se snažily vyjít vstříc, a pokud byl k mání, tak jsme ho objednaly, ostatním jsme vybraly my v rámci jejich oblíbených žánrů. Knihy jsme se snažily objednat pro všechny věkové kategorie, které jsme pracovníčně rozdělily na čtyři – předškoláci, první stupeň, mládež, dospělí. Nakonec jsme nakoupily téměř 200 knih.

Místní pan truhlář nám na zakázku vyrobil knihovnu a děti uspořádaly konkurz na logo projektu. Vyhrála jedenáctiletá Adéla a její logo se objeví v každé knize jako ex libris naší knihovny. Knihy dorazily v mnoha krabicích. Naštěstí se blížil konec roku, a tak jsme spolu s dětmi měly čas rozbalovat, třídit, barevně označovat na hřbetu podle kategorií, lepit loga a čísla knih, evidovat, kontrolovat. Práce bylo hodně a slavnostní zahájení se blížilo...

Hotová knihovna už stála nějaký ten čas ve vestibulu školy a zela prázdnotou. Lepší reklamu jsme ale nemohly vymyslet, každou chvíli se někdo ptal, na co to tam je, a ač při pravidelných shromážděních školy jsme to již několikrát řekly, rády jsme znova vysvětlovaly a snažily se předat trochu nadšení pro projekt. ... Knihovnu jsme před koncem roku slavnostně otevřeli. Aby cesta ke čtenářství byla co nejméně komplikovaná, mohou si všichni půjčovat knihy bez ptaní, ale pouze pokud kniha neopustí budovu školy. V případě, že si ji kdokoliv chce půjčit domů, musí si ji nechat zapsat u kohokoliv z projektové třídy.

Tereza Nakládalová, manažerka čtenářského klubu, Hlavečník, učitelka

Akreditovaný kurz k založení čtenářského klubu

V průběhu projektu jsme zájemcům o dění v klubech rozesílali newsletter Palubní deník⁷⁴. Několikrát nás také kontaktovali lidé, kteří na své škole či v knihovně chtěli klub založit. Pro ně jsme připravili dvou-
stupňový akreditovaný kurz, v němž představujeme „tři pilíře“ klubové práce a metody, které jsme v klubech používali. Akreditovaný kurz pro čtenářské metodiky/manažery čtenářských klubů má dvě na sobě nezávislé části. Základní seminář seznamuje učitele, knihovníky a další zájemce se základními pilíři a cíli klubové práce a zejména s konkrétními kroky, jak mohou klub ve své škole/knihovně založit. Následný cyklus vzdělávání zaměřujeme na představení metodiky práce čtenářských klubů, konkrétních metod a čtenářských strategií, které vedou k podpoře čtenářství u dětí.

⁷⁴ Palubní deníky jsou ke stažení na <http://ctenarskekluby.cz/co-nabizime/pro-ucitele-a-knihovniky/newsletter/>.

9

Jak čtenářský klub vidí ředitele

Tato kapitola je určena hlavně zástupcům vedení škol, je v ní popsáno, jak projekt hodnotili jejich kolegové z projektových škol.

1. JAK JSME VYBÍRALI PARTNERSKÉ ŠKOLY

Zkušenosti se zapojením vedení partnerských škol do projektu jsou různorodé, od přímé podpory, zájmu a osobní angažovanosti v hledání dalších cest pro fungování klubu, přes toleranci a respektování této „nadstandardní aktivity“, ale bez většího zájmu, až po nezájem ze strany vedení o dění v klubu a pohled na tuto činnost jako na osobní iniciativu paní učitelky, kterou nemá vedení školy plně pod kontrolou, tudíž si o ní vytváří vlastní představu, která pak neodpovídá realitě a ani nepodporuje dobré vztahy na škole.

Podpora vedení je při realizaci jakéhokoliv projektu nezbytná. Plně si vědomi této skutečnosti jsme s oslovováním ředitelů a ředitelk možných partnerských škol započali dlouho před faktickým psaním žádosti. Při výběru škol jsme měli na paměti několik hledisek. Nejpodstatnější pro nás byl pozitivní vztah k dětskému čtenářství a předpokládaný aktivní zájem o jeho rozvoj na straně alespoň vybraných členů pedagogického sboru.⁷⁵ Toto hledisko jsme kombinovali s dalším stejně důležitým, a to pravděpodobností, že do školy docházejí ve významnějším počtu děti se speciálními vzdělávacími potřebami.⁷⁶ Svůj význam mělo i hledisko geografické, tedy rozprostření základních škol do různých krajů České republiky a zároveň zajištění možnosti „sdružování“ vybraných škol v rámci regionu tak, aby fungovala jejich užší spolupráce pod metodickým vedením regionálního koordinátora. V neposlední řadě jsme brali v úvahu dostupnost městské knihovny, protože ustavení tandemu „učitel – knihovník“ jsme považovali za důležité.⁷⁷

Následovala intenzivní komunikace a osobní návštěvy škol. Naší snahou bylo partnerství vyjednat a základní parametry projektu připravit

⁷⁵ Vycházeli jsme ze svých vlastních kontaktů z minulosti, k oslovení jsme využili i různé kontaktní databáze, např. partnerské organizace Kritické myšlení či Pedagogické fakulty UK. Oslovovali jsme jak vedení škol, tak přímo i učitelky, o nichž se dalo předpokládat, že pro záměr vedení školy spolu s námi získají.

⁷⁶ Zde jsme vycházeli především ze znalosti situace v terénu získané v rámci realizace rozsáhlého celorepublikového výzkumu „Analýza sociálně vyloučených a sociálně vyloučením ohrožených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v této oblasti“, GAC spol. s r. o., 2007.

⁷⁷ Ne všude se podařilo toto kritérium naplnit, v některých malých městech či venkovských obcích knihovna dostupná nebyla, v jiných se naopak podařilo domluvit, že knihovnice dojíždí. Pro zapojení knihoven jsme tehdy udělali možné maximum.

Partneři projektu

ZŠ U Soudu, Liberec
ZŠ M. Šolleho, Kouřim
5. ZŠ Kolín, Mnichovická
ZŠ Chlumeck nad Cidlinou
ZŠ a MŠ TGM Hlavečnick, okres Pardubice
ZŠ Mrákov
ZŠ Staňkov
ZŠ Školní, Orlová
ZŠ Pujmanové, Havířov
ZŠ Slaný, Politických vězňů
ZŠ Slaný, Rabasova
ZŠ Jižní Předměstí, Rokycany
ZŠ a MŠ Sázava
Kritické myšlení, o. s.

dříve, než ministerstvo školství vyhlásí výzvu, v rámci níž jsme projekt hodlali předložit. Vedení škol ještě před začátkem projektu alespoň tušilo, do čeho škola jde. Dobu hodnocení žádosti ředitelé a ředitelky využívali k tomu, aby o možnosti pracovat v čtenářských klubech informovali vhodné pedagogy. My jsme si drželi palce, aby to celé vyšlo.

2. ŠKOLA - PARTNER PROJEKTU

A vyšlo... ☺ Otevřela se tak další fáze spolupráce s vedením škol - po té úvodní, poznávací, přišlo na řadu její formální zakotvení v podobě podpisu partnerské smlouvy a přesného definování podoby zapojení učitelek do projektu.

Přestože jsme od počátku hráli s otevřenými kartami, ve většině škol jsme narazili na pevnou hráz obav, někde dokonce nechuti čtenářské kluby spustit. Pevnost této hráze živily vesměs špatné zkušenosti škol s projekty v rámci tzv. „šablon“. Obava učitelek z nárůstu administrativy, vědomí ředitelů, že pedagogický sbor je často přetížen - to všechno byly bariéry, které jsme překonávali dalším vysvětlováním, přesným

definováním pravomocí a povinností jednotlivých členů týmu. Snažili jsme se ukázat, že „evropský projekt“ může být pro školu skvělou příležitostí.

Pak už se rozeběhly kroky, které vedly až k příchodu dětí na první klubové setkání. Zároveň nastalo období, kdy jsme se snažili od vedení škol nic nepotřebovat, abychom dodrželi slib, že je realizace projektu nijak nezatíží.

Je to dobré – co více dodat? O realizaci projektu v podstatě nevím, vše běží hladce i díky výbornému nasazení a spolehlivosti kolegyně, které mají projekt na starosti. Takový stav mi velmi vyhovuje a děkuji za něj. → Vladimír Duffek, ředitel ZŠ, Mrákov

I přesto jsme se ale polehoučku snažili ovlivnit klima ve škole. Vyzývali jsme klubové vedoucí, aby na klubová setkání zvali své kolegyně a kolegy z pedagogického sboru. Přesvědčovali jsme je, ať nechají ostatní paní učitelky listovat nakoupenými „klubovými“ knížkami, ať si je vezmou do výuky, zkusí s nimi s dětmi pracovat. Radovali jsme se, když tu a tam některá ředitelka nebo ředitel přišel do klubu číst svou oblíbenou dětskou knížku nebo jen tak nahlédnout, co se tam zrovna děje. Záleželo nám na tom, aby i ostatním bylo jasné, že v klubu nejde o doučování techniky čtení, ale o radost z knížek. Věřte nebo ne, přijetí této myšlenky a její plné pochopení trvalo přinejmenším celý první rok projektu.

V řadě škol jsme bohužel narazili na neobvyklý jev, obyčejnou závist... Co to asi ta kolegyně dělá navíc? Proč to dělá? Kolik za to má, že jí stojí za to zůstat tu odpoledne a vyplňovat výkaz práce? Vstup do projektu byl samozřejmě dobrovolný. Ředitelkám i ředitelům jsme zdůrazňovali, ať zapojení do projektu nabídnou otevřeně všem členům pedagogického sboru. Kdo se přihlásí, dostane příležitost za předpokladu, že akceptuje základní pravidla spolupráce, tedy na jednu stranu v podmínkách českého školství relativně vysokou odměnu za odvedenou práci, podmíněnou ale vysokými nároky na výkon, osobní rozvoj a dodržování termínů. Díky podpoře projektu ze strukturálních fondů jsme mohli manažery klubu platit adekvátně k odvedené práci, a to jak za přímou práci s dětmi, tak za přípravu a reflexe jejich činnosti. To, co na začátku mnozí učitelé odmítli, protože „nechtěli práci navíc“, se v průběhu let sice ukázalo jako práce navíc, ale práce příjemná, přinášející profesní růst a prestiž.

3. JAK VEDENÍ ŠKOL PROJEKT HODNOTÍ?

Začátkem poslední třetiny realizace projektu a současně při shromažďování podkladů pro přípravu této knihy jsme se zajímali o to, jak ředitelky a ředitelé vidí naši společnou práci v projektu, jak hodnotí jeho přínosy, co by udělali jinak. Níže uvedená zjištění vyplynula z rozhovorů s vedením škol, jež proběhly převážně v období května až června 2014.

Jako jednoznačné pozitivum zástupci vedení škol hodnotí zprostředkování nových knih.

Projekt má pro školu obrovský přínos. Na prvním místě musím vyzdvihnout knížky, ale vedle toho samozřejmě skutečný posun dětí s problémy – děti jsou podchyceny, rozmluví se, reagují lépe v běžné výuce. Škoda, že děti v klubu nemůže být více... Z klubů benefitují přímo třídní kolektivy. Jinak slabší děti jsou díky projektu samostatnější, čtou, jejich spolužáci je lépe berou. → Jitka Suchá⁷⁸, ředitelka ZŠ, Staňkov

Dále zmiňují zlepšení dětí v oblasti čtenářské gramotnosti i při školní práci, které bylo patrné i bez hlubšího průzkumu.

Děti se opravdu učí, dělají viditelné pokroky, vliv klubu je znát – na tom se shodujeme napříč sborem. → Zuzana Benešová, zástupkyně ředitele ZŠ U Soudu, Liberec

U dětí jsem zaznamenal velký čtenářský pokrok, což potvrzují i ostatní kolegyně, děti mají chuť číst, rodiče to kvitují a toho si jako škola ceníme. → Vladimír Duffek, ředitel ZŠ Mrákov

Děti z klubu znají knížky, dozvídají se informace, kterých by se jim doma nikdy nedostalo. Zlepšila se slovní zásoba, děti umí s knihou správně nakládat. Vedle toho, a snad možná i především, se zdokonalily v navazování vztahů, učí se komunikovat s dospělými, ptát se, povídat si mezi sebou. Klubové děti v běžné výuce jednoznačně reagují lépe než dříve. → Zdeňka Kotzotová, ředitelka ZŠ Sázava

Někteří oceňovali i to, že se klubové učitelky podílely na změnách výuky a zvýšení prestiže celé školy.

⁷⁸ Jitka Suchá pracuje zároveň jako manažerka staňkovského čtenářského klubu. Příležitost k ředitelování dostala v průběhu projektu a my jsme moc ocenili, že i tak si na klub našla čas.

Pavel se stal členem klubu hned při jeho založení. V té době chodil do první třídy a členství v klubu doporučila třídní učitelka vzhledem k Pavlovým velkým problémům při čtení a psaní. Pavel je velmi klidný, kamarádský, rád spolupracuje s ostatními čtenáři. Žije v úplné rodině s mladším bratrem, rodiče jsou vyučení.

První rok v klubu

Zpočátku Pavel téměř nevnímal, co se kolem něj děje. Na otázky nereagoval, do práce byl schopen se zapojit pouze s pomocí vedoucích či spolužáků. Zadání nechápal, do rozhovorů se nezapojoval. Jeho verbální projev byl velmi neobratný, těžce hledal vhodná slova, nedokázal vyjádřit myšlenku. Živě se ale zajímal o knihovnu. V knihách se však neorientoval a měl tendenci vybírat si tituly nevhodné pro jeho věk a čtenářskou úroveň.

Nabízenou pomoc s výběrem knih přijal. Začal si půjčovat knihy s kratším textem a více obrázky, ani o nich ale nedokázal hovořit, ačkoli vždy tvrdil, že knihu dočetl. Většinou nereagoval ani na návodné otázky, ke své četbě se zkrátka nevyjadřoval. Vypadalo to, že Pavel se doma čtení nevěnuje, a pokud ano, pak čte zcela bez porozumění. Při pokusu vedoucích o rozhovor v rámci aktivit v klubu měl Pavel zřetelné zábrany, při neformálním hovoru nebo v komunikaci se spolužáky se choval spontánněji a vyjadřoval se snáze.

Nahlas Pavel četl s velkými obtížemi, které mu znemožňovaly porozumění textu. Při čtení se všelijak kroutil a kýval, velmi špatně artikuloval, jeho projev byl téměř nesrozumitelný.

Pavel se postupně začal ochotněji zapojovat do čtenářských aktivit. Uvítal zejména úkoly spojené s výtvarnou činností, neboť velmi rád a výjimečně dobře kreslí. Na radu speciálního pedagoga jsme mu tyto aktivity cíleně umožňovaly.

Pavlovi jsme na každé schůzce věnovaly zvýšenou pozornost a pracovaly s ním individuálně. Postupně se mu dařilo udržet pozornost a začal chápat zadání úkolů. Při činnostech spojených s psaním jsme zjistily, že Pavel si obtížně z paměti vybavuje tvary písmen, a má tudíž problém přenést myšlenku na papír, slova jsou zkomolená, nerozlišuje délku slabik, vynechává písmena – písmo bývá nečitelné. Pomoc ale odmítá,

chce psát sám. Své názory písemně vyjadřuje stručně, ale výstižně. Při přepisu nebo opisu textu je ale rukopis náhle velmi úhledný.

V lednu 2013 byl Pavel vyšetřen v PPP. Nebyla mu diagnostikována SPU, ale zjištěno oslabení krátkodobé sluchové paměti a vizuomotorické koordinace, nesprávná technika čtení a psaní, úroveň kognitivních schopností odpovídající hraničnímu pásmu pod širší normou.

Druhý rok v klubu

Pavel má dosud obtíže při hlasitém čtení a při psaní. Verbální projev se mírně zlepšil, ale Pavel stále špatně artikuluje. Je nutné poskytnout mu dostatek času, aby dokázal vyjádřit svoji myšlenku, nepřerušovat ho, vydržet a zbytečně nenapovídat. Často se tímto způsobem dobereme dobrých výsledků při rozhovorech o domácí četbě i v rámci dalších klubových aktivit. Dobrý efekt má snaha co nejvíce propojit Pavlovu četbu s jeho skutečnými zážitky.

Pavel rád spolupracuje ve skupinách, kde vyniknou jeho schopnosti výtvarně se vyjádřit, zatímco písařem je zvolen někdo jiný. Zadání úkolů chápe. Při dílně čtení je schopen číst samostatně po stanovenou dobu, úroveň porozumění textu bývá různá, spíše malá, proto Pavlovi téměř vždy poskytujeme konzultaci.

S dopomocí je schopen příběhu porozumět a následně jej interpretovat. Z knihovny si častěji vybírá tituly, které se nezdají být vhodné pro jeho čtenářské schopnosti, vždy ale tvrdí, že je dočetl. Při výběru nebývá bezradný, většinou ví, co chce, často se inspiruje tituly, které prezentovaly ostatní děti nebo vedoucí, občas požádá o radu.

Dnes již víme (na základě dlouhého rozhovoru s matkou), že Pavel doma skutečně čte a že ho matka ve čtení podporuje, Pavel ale stále neovládá na potřebné úrovni dovednosti nutné pro porozumění textu. Nicméně o některých knihách už dokáže s dopomocí pohovořit, orientuje se v nich, zmiňuje některé detaily, většinou uvede postavy a vyjádří, co se mu líbilo nebo nelíbilo.

Na konci školního roku mu hrozilo opakování ročníku, k němuž ale nakonec nedošlo. Na radu speciálního pedagoga se Pavlovi snažíme zajistit i běžné reedukační hodiny v oblasti čtení a psaní, které škola nabízí. ■

Projekt hodnotím opravdu výborně. Dokonce jej ocenila i inspekce, když u nás byla na kontrole v prosinci 2013. Paní inspektorka to velmi chválila, popisovala jasný posun ve výuce u obou učitelek zapojených do projektu, viděla konkrétní změny klimatu ve škole, kvitovala knížky přístupné na chodbách, vyvěšené výstupy z klubové práce. To jsem jako ředitelka velmi ocenila, od inspekce člověk taková slova nečeká... Jsme malá vesnická škola, držíme se zuby nehty. Když jsem ale svým devátákům dala pro práci v češtině různé články z Učitelství novin a Rodiny a školy, děti narazily na článek o čtenářských klubech. Byly nadšené, do práce se pustily s vervou, a byť do klubů nechodí, byly na svou školu velmi pyšné. → Bohumila Kalinová, ředitelka MŠ a ZŠ Hlavečnick

Díky projektu čtenářských klubů se na celém prvním stupni rozjela dílna čtení jako pravidelná součást výuky. Možná není metodologicky stoprocentně správně vedená, ale je jí věnována jednou týdně celá jedna hodina v rozvrhu... → Ivana Sixtová⁷⁹, zástupkyně ředitele ZŠ Jižní Předměstí Rokycany

Téma čtenářských klubů probíráme na pedagogických radách pravidelně, ostatní učitelky se do klubů chodí dívat, klub se představuje i v družině. Kolegyně

⁷⁹ Ivana Sixtová pracuje jako manažerka jednoho ze dvou čtenářských klubů v rokycanské ZŠ.

metody zkouší. Jsme domluveni, že v přípravném týdnu v srpnu 2014 věnujeme jeden den čerpání inspirace od nás dvou vedoucích klubů – budeme předvádět metody, jimiž s dětmi pracujeme. Klubová práce nás inspirovala k akci „Sto knih ke stému výročí školy“. Školní děti, návštěvy, učitelé, ti všichni mohli škole darovat dětskou knížku, kterou již nečtou. → Jitka Suchá, ředitelka ZŠ Staňkov

Ředitelky i ředitelé také navrhovali, jak by šlo kluby vylepšit. Nejčastěji se objevovalo přání otevřít je všem dětem, nejen těm se speciálními vzdělávacími potřebami.

Otázkou je, zda je vhodné otvírat takový klub pouze pro děti se SVP. Je mi jasné, že tento faktor nemůžete ovlivnit, ale vzhledem k tomu, že chceme, aby u nás ve škole kluby pokračovaly i po skončení projektu, je nám jasné, že je budeme chtít otevřít i běžným dětem. Zájem je už teď veliký... → Bohuslav Nosek, ředitel ZŠ Jižní Předměstí Rokycany

Nenapadá mě nic negativního, snad s výjimkou širěji definované cílové skupiny dětí. Co se nám velmi osvědčilo, je fakt, že ve škole se scházejí tři kluby – kolegyně mohou okamžitě sdílet, co se daří, co nikoliv. Osvědčilo se nám mít knížky přímo ve třídě. Máme opravdu velmi dobře vybavenou školní knihovnu, ale knížky při ruce jsou něco jiného... → Eva Lokajová, zástupkyně ředitelky, ZŠ Mnichovická Kolín

Vedení školy upozorňovalo i na to, že práce pro klub byla pro některé pedagožky náročná, ve snaze připravit se na klub co nejlépe jim pak zbývalo méně času na výuku.

Projekt hodnotím samozřejmě pozitivně, ale zároveň vím, že paní učitelky se možná cítí být nervózní, chtějí uspět, přípravě na klub dávají mnohem více času a energie než běžné výuce. Možná tu nervozitu způsobuje vaše účast na projektu, „kontrola“ ze strany regionální koordinátorky. Klub prožívají více, než svou práci... → Zdeňka Kotzotová, ředitelka ZŠ Sázava

Na většině míst chtějí pokračovat. Problém ale spatřují ve financích. Právě možnost učitele adekvátně finančně ohodnotit vidíme jako jeden z důvodů úspěšnosti projektu.

Myslím, že budeme chtít s klubem pokračovat formou kroužku. Otevřeme jej ale širší skupině dětí. Toto úzké zaměření nepovažuji za úplně vhodné. → Hana Borová, ředitelka ZŠ Kouřim

Projekt nám perfektně sedl, má nesporný velký smysl pro děti i kolegyně. Velmi rád bych, aby to pokračovalo v jakékoli podobě, jsem ochoten to i zafinancovat. Jen kolegyně musí říct, že chtějí pokračovat. → Vladimír Duffek, ředitel ZŠ Mrákov

Přínos klubu je jasný – děti vezmou do ruky knížku, zajímají se o ni. I přesto si nejsem jistá, zda čtenářský klub bude moci pokračovat formou kroužku, protože vedoucí musím z něčeho zaplatit. U nás ve škole máme kroužky pouze s finanční spoluúčastí rodičů – rodiče této cílové skupiny to nikdy nezaplatí. → Jana Bernardová, ZŠ Chlumeč nad Cidlinou

Někteří zástupci vedení škol ocenili i metodickou podporu, díky níž se klubové učitelky naučily nové dovednosti, což se škole v budoucnu, i v případě, že čtenářské kluby nebudou realizovány, může zúročit.

Velmi jsme ocenili metodickou podporu. Vše bylo dokonale navázáno na praxi, což bohužel není běžné u různých kurzů, jejichž nabídka se do škol dostává. Za naprosto nejefektivnější považuji, když sleduji, jak s dětmi pracuje někdo jiný. To je skvělé a běžný život školy mi to nikdy neumožní. Přes obrovskou počáteční nedůvěru v to, co děláme, pár kolegyně již přišlo na snídani s knihou, i původní velké odpůrkyně si půjčují knížky pro práci ve výuce, samozřejmě že půjčujeme knížky všem dětem. → Ivana Sixtová, zástupkyně ředitele ZŠ Jižní Předměstí, Rokycany

V metodické podpoře je nejlepší, když má učitel šanci vidět práci někoho jiného s dětmi. Určitě bych do projektu zahrnula ještě návštěvy v jiných klubech. Učitelé potřebují vykročit mimo brány své školy.⁸⁰ → Eva Lokajová, zástupkyně ředitelky ZŠ Mnichovická Kolín

⁸⁰ Tento prvek metodické podpory si dáváme jako drobný cíl pro závěrečný půlrok projektu. O výsledcích našeho snažení se v této knize již nedočtete, protože „učitelské výměny“ hodláme zrealizovat během podzimu, kdy se metodika bude tisknout. Za pokus to ale stojí.

10

Klub očima manažerů čtenářských klubů

Kapitola je složena primárně z autentických citací manažerek a manažera čtenářských klubů. Přečtete si v ní, jak se s klubovou prací potýkali, která ze svých zjištění pokládají za zásadní i jak lze kluby obohatit v budoucnu.

Projekt Školní čtenářské kluby měl svou „novoškolskou“ centrálu v Praze, ale ti, kdo předstupovali každý týden před děti a nesli „svou kůži na trh“, byli manažerky a manažer klubů. Následující kapitola pojednává o tom, jak vnímali svou práci právě oni. Jejich zkušenosti jsou důležité pro ně samé, ale dobře přiblíží praxi čtenářských klubů i čtenářům této metodiky. A hlavně, prostřednictvím jejich autentických výroků poznáte, jaké nástrahy museli překonávat, co se dařilo, co nikoliv, co jim dělalo radost. Kapitulu strukturujeme od příprav k otevření klubu po nikdy nekončící rozvíjení spolupráce v něm.⁸¹

Projekt vyžadoval od začátku od svých zaměstnanců práci na dvou úrovních: přímou práci s dětmi, do níž bylo třeba zařadit tři pilíře klubové práce, čtenářské lekce a přečtení hromady nových dětských knih, a řadu metakognitivních činností, jako je psaní reflexí, vyhodnocování pokroků dětí a v neposlední řadě i seberozvojový plán, to vše v co nejužší spolupráci s klubovou kolegyní/kolegou.

Specifika cílové skupiny

Přímá práce s dětmi zaměřená explicitně na četbu mnohé překvapila. Málokdo tušil, kolik dětí nezná české národní pohádky a kolika z nich nikdy nikdo nepředčítal. V počátku nás zarazila specifika naší cílové skupiny.

Všichni si to představují hrozně jednoduše („s dětmi číst“), ale v momentě, kdy vám žák druhé třídy řekne, že v životě neslyšel pohádku a nezná ani Červenou Karkulku... v tu chvíli si řeknete: Aha..., tak jednoduché to nebude. ... Šlo to velmi těžko, ale zároveň nám také trvalo pochopit, že vše nemůže jít po měsíci setkání, ale třeba po roce. Což se nakonec i potvrdilo. Honzík, kterého jsem při prvním setkání považovala za němého, a sama sebe se ptala, jak jej mohu naučit smysluplnému čtení, mi vhání slzy radosti do očí. Čte skoro plynule, vypůjčené knihy dočítá a je schopen odpovídat na otázky ke knize. Kdyby mi to před dvěma lety, kdy jsme začínali, někdo tvrdil, nevěřila bych mu. Šlo jen o čas a trpělivost najít si

⁸¹ Citace jsou přepisem sdělení, které manažerky klubů uvedly do velmi obsáhlého evaluačního dotazníku, který vyplňovaly začátkem třetího roku projektu. V některých případech jsme se o tématech bavili i osobně, případně jsme si o některých zajímavých postřezích psali e-mailem. Evaluační dotazník obsahoval i některé číselné údaje o vývoji klubové práce, které se touto metodikou v malé míře prolínají.

při každém setkání chvilku, aby se mu člověk věnoval a vysvětlil i ty nejbanálnější věci. → Tereza J.

Projekt čtenářských klubů jsem z počátku brala jako zajímavou zkušenost, jako doplněk a zpestření své práce. Musela jsem se ale prokousat určitou skepsí, která se mě před zahájením klubů zmocnila. Nebyla jsem si jistá, jak budou děti reagovat, jak s nimi budeme pracovat, co s nimi budeme po celé tři roky vlastně dělat. Postupně se mé obavy rozplynuly a práce na projektu mě pohltila. Podařilo se nám v klubech zavést pravidelné dílny čtení, které se staly nedílnou součástí každého klubu a děti se na ně i těší. → Radka V.

AHA, děti nemají doma knihy, nikdy nebyly v knihkupectví. Bojí se půjčovat si knihy, aby je nezničily. → Naďa R.

Kluby jsou kroužek

Zásadní bylo zjištění, že kluby jsou volnočasovým kroužkem, kam děti chodí dobrovolně, bylo třeba tomu podřídit nejen činnosti, ale někde i přístup k dětem.

Je skvělé, že na 10–11 dětí jsme dvě a ta druhá není kantorčka. Děti nám můžou tykat a v klubu je příjemná rodinná atmosféra. → Kateřina Z.

Ano, i mimo kluby jsme „kapitánky“, občas se chodbou rozlehne: „kapitánko, ahoj“ – když se děti chtějí pochlubit, že můžou tykat učitelce, lodní hymna je nedílnou součástí schůzek. Na začátku projektu jsem musela bojovat především s nedůvěrou dětí, že se nebudou muset „učit“. → Táňa K.

Můj AHA moment? Když dítě, které nemluví a moc nepracuje při hodině, najednou při práci v klubu mluví, má plno nápadů a je plné energie. → Ivana P.

Já jako manažerka/manažer klubu

Nových činností bylo skutečně hodně a mnozí si v pozici (dočasně) nebyli jistí. Reflektovali svou práci a hledali, jak problém vyřešit.

Zvládnú to? Mám na to, takto pracovat nad rámec vyučování? Někdy to bylo opravdu náročné. Komunikovat, vyplňovat a odesílat tabulky, přípravy a výkazy práce jen prostřednictvím mailů? Zpočátku jsem si to vůbec neuměla představit. Obávala jsem se, zda bude má práce dost dobrá... → Líba H.

AHA, tak takhle rozhodně NE. Něco jiného je totiž napsat program (teoreticky na papír) a něco jiného pak podle něj vést hodinu (prakticky). → Martina B.

*Od počátku bojuji s časem, někdy dětem nedávám dost času na odpověď. Ně-
kdy se snažím do lekce nacpat příliš aktivit, které vlastně ani stihnout nemohu.
Vím přitom, že méně znamená více. → Halina B.*

Cíle projektu

Počítali jsme s tím, že po náročných začátcích přijdou krátké chvílky radosti a po nich zase ještě těžší pokračování. Asi jako když stoupáte do schodů – prudké stoupání, krátké spočinutí, prudké stoupání – nicméně výš a výš, možná ke hvězdám. Průběžná metodická podpora měla pomoci při namáhavém stoupání. Zvláště náročné bylo formulování cílů, reflexe, ideální rozvržení času klubové schůzky.

Práce v klubech je velmi časově náročná, přípravu dělám velmi poctivě, přesto se mi stane, že s výsledkem nejsem spokojená. Někdy jsem frustrovaná, ačkoliv vím, že jsem měla nejlepší úmysly. → Halina B.

Naše původní cíle byly megalomanské – uchopit celé obsáhlé téma a nabídnout co nejvíce (např. vše důležité o Japonsku – strava, kultura, japonská nej, karate, písmo, symboly Japonska, oblékání, bydlení...). Nyní vybíráme jednotlivé knihy, děláme lekce s aktivitami cíleně k jednomu hrdinovi, k situaci. → Martina B.

Nabídka konzultací a vzdělávání byla velkým přínosem. Díky čtenářským klubům jsem toho hodně absolvovala a stráveného času nelituji. Škole to hodně přináší a ušetřila jsem jí hodně peněz. Velkou výzvou mi bylo vymýšlení vlastních lekcí s novou knihou „po svém“, aby současně rozvíjely čtenářské strategie a plnily stanovené cíle. Stanovení cílů předem se mi zdálo velmi obtížné a někdy mám pocit, že to nedokážu, jak bych chtěla. Zlom nastal u naplánování předvídání, které se dětem velmi líbilo, zaujalo je a snad se i hodně dařilo. Postupně jsem získala pocit, že to s tím stanovením cílů nebude snad tak zlé. → Líba H.

Naše děti neznaly základní pohádky, texty, na kterých jsme stavěly – uvědomila jsem si, AHA, nemají základy – musíme od začátku, po malých krůčcích..., dát možnost si vybrat (většinou si vyberou těžší variantu), jak úkol splním... Základním předpokladem úspěchu bylo, že jsme přestaly předpokládat, že „naše“ děti mají nějaké čtenářské dovednosti. Začaly jsme s jednoduchými metodami, s texty, které vedou k čtenářským dovednostem. Nejprve jsme spíše mluvily, kreslily... Nyní si stanovujeme cíle, které vedou k porovnání textu se životem dětí nebo aktuální životní situací... Už to docela jde... Velkým přínosem bylo konzultační setkání s Květou Krüger, která nás inspirovala a utvrdila ve smysluplnosti naší práce. → Ivana B.

Dílna čtení

Jak jsme několikrát uvedli v předchozích kapitolách, popasování se třemi pilíři klubové práce trvalo relativně dlouho. Např. dílna čtení ale své plody přinesla velmi brzy. Není tedy bez zajímavosti, že přes původní skepsi v celkové evaluaci více než polovina klubových manažerek považovala dílnu čtení za nejúspěšnější klubovou aktivitu a jednoznačně tak potvrdila její výsadní postavení.

Uřčitě jsem zpočátku jako výzvu cítila čtenářské dílničky. Ale brzy jsem pochopila, že není dílna jako dílnička. I ve zjednodušené formě mohu o čtenářské dílně hovořit. Potěšila mě podpora speciální pedagožky a regionální koordinátorky, celého realizačního týmu. Užila jsem si konzultace i vzdělávání – vždy jsem si dobila baterky. Vše, co se za dobu projektu realizovalo, beru za přínos – vždyť chybami se člověk učí. Je pro mě těžké zaměřit se na jeden specifický cíl, většinou zaměřuji práci na více dílčích cílů. Formulace pak není vůbec lehká. Zlomovým bodem práce s cíli byl vstup všech dětí do školního věku. Klubová práce získala jiná specifika. Pracujeme i v hodinách metodami programu RWCT, snad proto si trousem říci, že děti udělaly obrovský pokrok v práci s textem (musely 😊). → Jana P.

Hlavní AHA moment? Dílna čtení – od nechuti ji zavádět po moji roli velkého propagátora. → Tereza N.

Jako další AHA moment mě napadá zjištění, jak moc děti baví čtenářská dílna, která mně osobně zprvu přišla nezajímavá. Děti, naopak, pokud si mají vybrat mezi dílnou čtení a jiným programem, vždy volí dílnu čtení a až na výjimky opravdu pracují s knihou po vymezený čas. → Michaela Ch.

Knihy vedou klub

Projekt vlastně jen využil potenciál, který se trvale nabízí v kvalitní dětské literatuře. Ve chvíli, kdy vedoucí klubu přijali tuto myšlenkou za svou, práce je méně unavovala.

AHA, moderní literatura, po které bych dříve nesáhla, je zajímavá, vtipná, aktuální, odráží život dětí, baví je. → Halina B.

Dětské knihy jsem k práci využívala i před kluby, ale nyní na ně pohlížím jiným způsobem – vymýšlím otázky, hledám místa k předvídání, nacházím nové činnosti, které s textem lze propojit. Střídám výtvarné, dramatické, písemné aktivity. → Martina B.

Finis coronat opus

Zhruba po roce i zarytí nečtenáři začali akceptovat program schůzek, ale přáli si k tomu ještě doprovodnou aktivitu – např. výtvarnou činnost. V současné době jim stačí už „jen“ čtení, výtvarnem už kvůli čtení nepotřebují ztrácet čas. → Mirka J.

Velkou odměnou jsou mi děti, které, ač už do klubů nechodí, stále se ke mně hlásí. Klubové děti se ptají, co bude příště, některé se přihlásily i do knihovny do dětského oddělení. → Petra Ř.

Ať navštívím, učím či supluji čtení v kterékoliv třídě na 1. stupni, poznám děti, které pracují v klubu, nebo je vyučuje paní učitelka z klubu – nepopsatelný rozdíl. Zkušenosti z klubu překlápím do běžné výuky neustále. Všechny hodiny čtení u nás ve třídě vypadají jako klubové setkání. Děti hodiny čtení milují. → Monika D.

Za úspěch považují, že se děti do klubu těší a chodí tam rády. Že si rády půjčují knížky, nebo mě požádají, abych jim další díly donesla z knihovny. → Ivana V.

Nečekala jsem, jak velký úspěch to u dětí bude mít. → Mirka J.

Sobotní ráno, konec března 2014...

Vykládáme dobroty od Ethnocateringu, pracovní materiály, dětské knížky, evropskou vlajku, prezenční listiny, foťák, novotou vonící dřevěné kostky pro debatování nad textem – vše nás provede původně neplánovaným společným setkáním manažerů klubů, regionálních koordinátorů a celého realizačního týmu.

Ti všichni se chtějí podělit o své zkušenosti z práce v klubech, sdělit ostatním, kam se ve své klubové, školní či knihovnické práci posunuli, co v projektu považují za přínosné pro sebe i své děti, co nikoliv, s čím měli největší těžkosti, co ještě do konce naší společné práce chtějí vyzkoušet, jak se vyvíjejí čtenářské dovednosti jejich klubových svěřenců a svěřenkyň.

Už samo toto společné „inspirační“ setkání představuje příjemný klubový zážitek. Považte... asi 25 učitelek a knihovnic si řeklo o osobní výměnu zkušeností na setkání v Praze a shodlo se na termínu! To se nestává příliš často, takže být jsme s akcí v projektu nepočítali a neměli na ni tudíž přímo určené peníze, saháme do zdrojů v nepřímých nákladech a volných zdrojů Nové školy. Objednáváme prostory v Domě národnostních menšin a padá rozhodnutí nešetřit na jídle, neboť je to v podstatě jediný způsob, jak zájem a snahu našich mimopražských spolupracovnic ocenit.

Program je nabitý, ale čas plyne bez stresu. Do dopolední části setkání se zapojuje i zástupkyně MŠMT, která má v gesci přípravu čerpání v dalším programovacím období. Pozoruje klubové dění, nasává atmosféru, protože se společně pokoušíme zajistit šíření klubů do dalších škol i v budoucnu.

Odpoledne je rozděleno do tematických bloků. Manažerky si v jednotlivých pracovních skupinách navzájem předvádějí vydařené čtenářské lekce, představují s nimi spojené dětské knížky. Při pauze za mnou přicházejí paní učitelky z liberecké školy U Soudu. Chtějí prohodit pár slov. Docela napjatá čekám, co z toho bude...

Velmi zřetelně se mi vybavuje návštěva této školy v roce 2011, kdy jsme s Irenou Polákovou připravovaly koncept celého projektu a přetavovaly jej do žádosti. Školu jsme znaly z našeho předchozího působení. Věděly jsme, že se řadí spíše mezi ty aktivnější, byť nemá nenáročné žáky. Myšlenka klubů se pozdává vedení školy i oběma prizvaným učitelkám, jimž je nabídnuto kluby vést... Ve vyjednávání však musím překonávat obrovskou dávku jejich nedůvěry k projektové práci. Paní učitelky v tu dobu hasí nesrovnalosti spojené s působením školy v „šablonách“, jiný projekt, administrovaný krajem, jim mzdu posílá s několikaměsíčním zpožděním, paní učitelky jsou znechuceny. Zároveň je vidět, že čím více se o pojetí projektu čtenářských klubů bavíme, tím více je to láká. Chytám se jiskry zájmu, přesně popisují, jak minimální administrativa bude na nich, vysvětlují, že téměř vše z této nenáviděné oblasti bude mít na starosti Nová škola. Jednání je velmi náročné, snad jedno z nejnáročnějších, které jsem kdy ve školách vedla. Rozcházíme se se souhlasem školy vstoupit do projektu a poskytnout podklady pro žádost, paní učitelkám to ale nedá, aby na závěr při rozloučení nepřipomněly, že jakmile spolupráce nebude fungovat, okamžitě z projektu vystoupí. Na ulici před školou se s chutí nadechnu svěžího libereckého vzduchu...

Nyní jsem zpět v březnové Praze, uplynuly skoro 3 roky a paní Příbylová i Veselá mi velmi upřímně děkují za příležitost v projektu působit. Samy od sebe vzpomínají na výše popsané první setkání, na nedůvěru a pochybnosti, kterými mě zavalily. Oceňují vedení projektu, ale především efekt práce směrem k dětem. Podáváme si ruce, držíme si palce, aby myšlenka klubů žila ve správném pojetí dál.

Eva Bělinová, projektová manažerka Školních čtenářských klubů

Natálce je 9 let. Ve školním roce 2012/13 opakovala 1. ročník. Natálčini rodiče jsou závislí na drogách a o dceru se nestarali. Vyrůstala pouze s dědečkem v domě bez vody a elektřiny. Do školy chodila špinavá a hladová, školní povinnosti zanedbávala. Na začátku minulého školního roku se jí ujala teta (sestra otce). Natálka nyní žije v její rodině spolu se dvěma dětmi předškolního věku. Teta (velmi mladá žena) se o Natálku stará, zajímá se o její školní výsledky a dohlíží na plnění školních povinností.

První rok v klubu

Natálka začala chodit do čtenářského klubu až od ledna 2013, kdy ji přivedla kamarádka ze třídy Ilonka. Zpočátku byla plachá, téměř nemluvila, do společných aktivit se nezapojovala. Neuměla vyjádřit svůj názor a vždy zopakovala to, co řeklo jiné dítě, často si vymýšlela. S hlasitým čtením měla velké obtíže. Při rozhovorech a lekcích se projevila její slabá slovní zásoba a neznalost významu slov. Natálka uvítala pomoc s výběrem knížky z knihovny a z první klubové schůzky odcházela s titulem „O čem si kočky povídají“. Ten však měla půjčený déle než 2 měsíce, aniž by byla schopna být jediný příběh souvisle představit. Doma prý (dle tety) četla, ale bez porozumění.

Natálka se postupem času v klubu více osmělila a začala se zapojovat do čtenářských aktivit. Rozhovory o domácí četbě stále vážly, ale při čtenářských lekcích začala spolupracovat a její verbální projev byl čím dál lepší. Přestala se bát říci něco jen sama za sebe, přestala napodobovat ostatní děti. Dobře se např. zhostila úkolu vytvořit ilustraci k básni J. Skácela, báseň se také naučila a přednesla. Z vlastní iniciativy přinesla na schůzku z domova svou knihu pohádek.

V dubnu si vypůjčila knihu Jakub a Jáchym, kterou prý celou přečetla a moc se jí líbila. V knize se orientovala a s dopomocí byla schopna představit hrdiny, i když často během rozhovoru uváděla, že „si to už nepamatuje“. Jakuba a Jáchyma zřejmě skutečně přečetla, ale obtíže, které má s technikou čtení, jí bránily v porozumění. Lze se domnívat, že členství v klubu má pozitivní vliv nejen na Natálčiny čtenářské dovednosti (lepší technika čtení, větší porozumění čtenému, soustředěné naslouchání), ale i na celkový rozvoj její osobnosti. Zanedbání výchovy v raném dětství a nedostatečná socializace se u ní projevíly zaostáváním

psychického vývoje. Její technika čtení se v průběhu pololetí mírně zlepšila. V rámci dílny čtení ve čtenářském klubu by jí měla častěji být umožněna konzultace čteného textu s manažerkou.

Druhý rok v klubu

V dalším školním roce Natálka na schůzkách často chybí – z 12 schůzek uskutečněných od září nebyla přítomna 7×. Teta ji většinou předem omluví. Při prvním rozhovoru o domácí četbě vyšlo najevo, že Natálka svůj prázdninový dárek, knihu Příběhy malé elfky, zřejmě nečetla, neboť nám o ní vůbec nic neřekla. Na první schůzku si ale přinesla z domova vlastní knížku s pohádkou o Sněhurce (Disney), kterou prý četla. Při výběru z knihovny občas nedbá doporučení a má tendenci vybírat si knihy pro zdatnější čtenáře, např. Pirátská princezna nebo Čtyři myši v černé džungli. Půjčila si i knihy pro ni vhodnější (Chci být víla, Kreslené pohádky brí Grimmů), ale ani ty nebyla schopna představit, nereagovala ani na otázky. Je možné, že si knihy doma pročítá, ale čte bez porozumění, což u ní může být důsledkem nejen horší techniky čtení, ale také nedostatečné slovní zásoby a neznalosti významu slov. Natálka chodí do klubu ráda, do čtenářských aktivit se již zapojuje bez problémů, spolupracuje. Činnosti v klubu ji zřejmě baví, i když některé úkoly jsou pro ni obtížné. Při čtenářských lekcích je pro ni pravděpodobně těžké vydržet pozorně naslouchat delšímu čtenému textu. Nezvádne text rekapitulovat, většinou jí uniknou zásadní momenty příběhu. Na položené otázky pak často odpovídá nesmyslně.

Natálka zatím nečte plynule, ale její hlasité čtení se hodně zlepšilo, čte srozumitelně a výrazně.

Členství v klubu Natálce prospívá – obohatila se její slovní zásoba, zlepšily vyjadřovací schopnosti, je samostatnější a aktivnější. Nadále je nutné pomáhat jí s výběrem knih z knihovny a stále ji motivovat k domácí četbě. Je nezbytné věnovat jí individuální péči. Pro Natálku by bylo velkým přínosem, kdyby se do povzbuzování k domácímu čtení zapojila i její zákonná zástupkyně – teta, která se jednou zúčastnila i klubové schůzky, kde měla možnost sledovat, jak se Natálka zapojuje do různých čtenářských aktivit. Pokusíme se tetu více zapojit. ■

SLOVO MANAŽERKY PROJEKTU

Děkujeme Vám, že jste si přečetli naši knížku. Promítli jsme do ní zkušenosti a zážitky z práce v projektu „*Brána ke vzdělávání: školní čtenářské kluby posilující rovné příležitosti dětí a žáků se SVP*“. Jeho nositelem byla Nová škola, o. p. s., v partnerství se třinácti základními školami a Kritickým myšlením, o. s. Od února 2012 do ledna 2015 jsme se pokoušeli najít způsoby, jak prvostupňovým i předškolním dětem se speciálními vzdělávacími potřebami ukázat čtení a čas strávený s knížkou jako příjemnou, zábavnou, a dokonce i poučnou činnost.

Celkové náklady projektu jsme stanovili na přibližně 20 600 000 Kč, což nejsou malé peníze. Čeho jsme jimi chtěli dosáhnout? Chtěli jsme dětem zprostředkovat radost z četby knížek, dát jim příležitost, aby poznaly, že kniha může být kamarádem do nepohody. Pro tuto cestu potřebovaly čas, příjemné prostředí a především dobrého průvodce - to vše poskytlo 21 čtenářských klubů v průběhu téměř tří let.

Předpokládali jsme, že tito průvodci (manažeři klubů) budou potřebovat oporu a inspiraci, neboť vstupní úroveň jejich znalostí a dovedností v oblasti rozvoje dětského čtenářství byla velmi různá. Naším náročným cílem proto bylo i to, aby i oni uvěřili v sílu a atraktivitu současné dětské literatury, aby pochopili, že v programu klubů méně znamená více. Že návštěva regionálního koordinátora nebo speciální pedagožky v klubu není kontrolou jejich práce, ale příležitostí říci si o podporu, pomoc a inspiraci.

Na relativně hladkém průběhu realizace projektu se podílela jeho manažerka ve velmi úzké spolupráci s hlavní metodičkou. Ta spolu se šesti dalšími tzv. regionálními koordinátory a třemi speciálními pedagogy podporovala práci v klubech po odborné stránce. Regionální koordinátoři pravidelně kontaktovali manažery klubů (každý klub vedli dva lidé) a společně hledali nové možnosti práce s dětmi.

Práci napříč kluby a ve spolupráci s metodičkou a regionálními koordinátory zajišťovala koordinátorka dětí a klubů. Drobné administrativní a organizační záležitosti týkající se dané školy řešily koordinátorky ZŠ z řad učitelek v každé partnerské škole. Celý tým podporovala odborná asistentka. V případě potřeby řešit nějaký konkrétní odborný problém nebo v reakci na zájem některého z manažerů jsme na klubové setkání zvali externí konzultanty. Ve druhé polovině projektu jsme přistoupili i ke skupinovým konzultacím, protože některá témata rezonovala napříč kluby. Takové společné setkání bylo zároveň příležitostí sdílet zkušenosti.

Vedle odpovídající finanční odměny za vedení klubů a přípravu programu se 39 manažerkám klubů a 1 manažerovi dostalo úvodního vzdělávání na společném tří denním setkání v pražském hotelu Olšanka. Odtud jsme se chtěli rozjet po České republice a alespoň tušit, s kým v projektu spolupracujeme a naladit se na společnou notu.

Představa, že tři dny sedíte v nevládném konferenčním sále a někdo do vás vkládá svoje moudra, není zrovna příjemná. Všechno ale bylo jinak. Hned na začátku jsem byla příjemně překvapena vřelostí organizátorů, ale ještě více tím, že probíraná témata byla převážně směřována do praxe. Čas tak příjemně a rychle ubíhal. Bylo vidět, že v projektu nejsou lidé zapojeni z povinnosti, ale z přesvědčení udělat něco pro věc a přiblížit dětem knížky příjemnou a nenásilnou formou. → Martina Drtinová, koordinátorka ZŠ, Chlumec nad Cidlinou

Vše výše uvedené by samo o sobě nestačilo. Svou zásadní roli zde hrály knihy - základní stavební kámen klubové práce, které jsme díky projektu mohli nakoupit. Do každé školy se tak dostalo zhruba 300 nových titulů dětské literatury. Z toho přibližně 60 knižních darů, které děti motivovaly k samostatné četbě. Děti si je nemusely nijak zasloužit, ani o ně soutěžit. Měly je prostě chtít číst. Kluby tak dětem daly příležitost půjčovat si knížky k vlastnímu čtení domů (z klubové knihovny) a zhruba jednou za poletetí si i některou nechat. Přibližně pro 450 dětí tak vznikl důvod určit si „doma“ prostor, kam budou knížky dávat, většina z nich svou knihovničku neměla. Ono „doma“ nebylo pro všechny děti místo, kde žijí s rodiči a sourozenci, ale často dětský domov, postel u příbuzných...

Motivací k četbě - pro řadu dětí podobně atraktivní jako knižní dárky - byli i lidé, kteří přišli na návštěvu během dnů otevřeného klubu. Děti dostaly příležitost potkat se s autory, ilustrátory nebo divadelníky, o knížkách si díky projektu povídaly i se současnými hvězdami českého

literárního nebo dětských knih, jako je Miloš Kratochvíl, Ivona Březinová nebo Klára Smolíková. Jinde si děti užily scénického čtení v podání herců z Listování. Úvodní slovo známého herce Lukáše Hejlíka, když se orlovským a havířovským dětem chystal představit Lichožrouty, provázel velmi hlasitý šepot: „Jééé, holky, to je fakt on...“

Důležité byly rovněž knižní dary od nakladatelů Baobab, Fortuna Libri, Artur, Portál, Zoner Press, Host. Díky nim jsme měli dostatek knižních dáreků, byť do klubů docházelo více dětí, než jsme původně plánovali, a knížky jsme jim tudíž v rámci rozpočtu projektu nemohli koupit. Drobní finanční dárci Nové školy, o. p. s., umožnili dětem také zažít výběr vlastní knihy v praxi – vyrazit s ostatními do knihkupectví (což často představovalo jejich vůbec první návštěvu v takovém obchodě i výlet do většího města), ponořit se do sekce s dětskými knihami a vybírat a vybírat.

Dne 10. června 2014 jsme s klubem jeli na menší výlet do Ostravy. Počasí nám krásně vyšlo. Šli jsme přes Sýkorův most, dále jsme šli přes Masarykovo náměstí. Nakupovali jsme ve velkém knihkupectví. Bylo těžké se rozhodnout, jakou knihu si vyberu. Všechny určitě byly dobrodružné nebo tajemné. A proto jsem si vybrala knížku Monster High, je to úžasné. Knihu už jsem začala číst a myslím, že se s ní NUDIT NEBUDU! → Klauďie, Orlová

Nezbývá tedy než děkovat. A to je milý úkol, i když na druhou stranu hrozí nebezpečí, že na někoho zapomeneme. Je těžké se rozhodnout, zda nejdříve vyjádřit vděčnost zapojeným školám, učitelkám, dětem, knihovnicím a knihovnám i jejich vedení, nebo Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Volím ministerstvo, protože to bývá ve spojitosti se strukturálními fondy častěji spíš kritizováno. Přes pár vlastně docela vážných problémů se projekt nesl ve velmi klidném duchu a náš ministerský projektový manažer Pavel Čihák i finanční manažerka Jana Benkoczi byli odborníky na svém místě. Vždy chápali náš pohled a uměli vysvětlit ten ministerský. Nevyplnily se mé obavy o zbytečných komplikacích administrování projektu ze strany MŠMT ČR. Naopak oba ministerští spolupracovníci hledali oboustranně schůdné, z hlediska pravidel správné a přitom co nejjednodušší řešení. Za hladký průběh projektu a radost, s níž jsme v něm pracovali, jim patří dík.

Poděkování školám stavím na druhé místo. Uvěřily záměru, který byl sice propracovaný, ale přesto to byl pouze záměr, a mohl se nezdařit. Teď už víme, že nelitovaly a někteří ředitelé a ředitelky označují Školní čtenářské kluby za zatím pro ně nejsmysluplnější projekt z evropských zdrojů, jaký v praxi zažili. Za toto ocenění a podporu děkujeme

a doufáme, že kluby alespoň v některých školách budou dále pokračovat i bez evropského financování, třebaže nás k tomu nezavazují pravidla udržitelnosti.

Úspěch projektu se rodil z práce manažerek klubů a našeho jediného manažera. Děkujeme, že se odvážili vyzkoušet naše doporučení a že do praxe uváděli naše náměty. Že z veřejných knihoven nosili na sebe vypůjčené knížky, aby rozšířili, alespoň dočasně, klubovou nabídku. Prvky z klubové práce po čase zkoušeli i ve výuce a tím ověřovali jejich přenositelnost do běžného vyučování. Věnovali svůj čas a energii osobní přípravě a sebevzdělávání, protože bez toho by nevykročili ze svých ve škole a knihovně zajetých kolejí... Ačkoli byli v žádosti označeni za sekundární cílovou skupinu, jejich vliv je klíčový, protože mohou v projektu získané zkušenosti reprodukovat u dalších dětí, které se do klubů už třeba nedostanou.

Klubovým dětem děkujeme, že do klubů docházely rády, snažily se číst doma, zvaly své příbuzné a kamarády, aby se přišli na setkání podívat. Neklubovým dětem děkujeme, že svým spolužákům z klubů „záviděly“, že mohou chodit. Pomáhaly tak posilovat naši snahu o vytvoření akčního kroužku, kde se sice „jen“ čte, ale kde to každého vesměs baví.

Eva Bělinová, manažerka projektu

Jsem ráda, že se uvolnilo místo. O klubu mi řkala kamarádka. Můžu si číst, co si sama vyberu, a nenutíte mě číst nahlas. → Barbora, Staňkov

LIDÉ V PROJEKTU

Pavla Alscherová učí na 1. stupni ZŠ Rabasova ve Slaném. Od dětství má ráda knihy o zvířatech a samozřejmě i zvířata samotná. Proto má doma 8 psů, 6 koček, 1 morče a 2 africké šneky. Čtení je v životě opravdu důležité, a tak se snaží nejdříve zjistit, co děti v životě baví, a pak je nasměrovat ke knihám, které jim jsou blízké obsahem. V projektu působí jako manažerka v klubu „Rabas“. Věří, že i v době elektroniky mohou děti získat vztah ke knize. Díky knihám se lépe vyjadřují, mají lepší slovní zásobu i představivost. Některým dětem kniha umožní vplout do světa fantazie a dovolí jim prožít to, co nikdy v realitě neprožijí.

Ivana Banasinská je učitelka na 1. stupni ZŠ v Kolíně. Má ráda děti i svou práci, která ji baví, a snaží se, aby bavila, poučila a zanechala nějaké stopy i na žáčcích ve škole. Jednou z jejích priorit je probudit v jejich svěřencích lásku ke čtení. Působí jako manažerka jednoho z kolínských klubů. Díky kladení důrazu na čtenářství v klubu i ve škole se staly knížky nedílnou součástí nočních stolků dětí a pomalu se vracejí i na noční stolky jejich rodičů... — „Naše plavba začala v bezvětří nebo nám do plachet vál slabý vánek. Nyní to kolem naší lodě duje a bouří, plavba je mnohem dobrodružnější a velmi nás baví, protože víme, že kým lodě je stavěn pevně a nezradí.“

Dáša Belancová je učitelkou na 1. stupni ZŠ v Chlumci nad Cidlinou. Práce je pro ni i koníčkem. Má ráda dobrý vkus, hezké knížky a sport. V projektu působí jako manažerka klubu. Seznámila se s činností čtenářského klubu teprve v říjnu 2013. Před tím se mylně domnívala, že náplní činnosti klubu je tak trochu suplování školy a doučování techniky čtení. Byla velmi překvapena, že činnost se liší od výuky a náplní je hlavně seznamování s knížkami, výpůjčky a doporučování ostatním.

P. Alscherová

I. Banasinská

D. Belancová

E. Bělinová

H. Brošová

M. Břeňová

J. Bubeníková

M. Dordová

Když se **Eva Bělinová**, manažerka projektu, tehdy v roce 2011 dozvěděla, že žádost získala podporu a hodnotitelé z rozpočtu neseškrtili ani korunu, tušila, že by se při troše štěstí a pořádné dávce úsilí mohlo podařit něco přínosného. Po absolvování Fakulty sociálních věd UK a se zkušenostmi s průvodcováním a prací pro The British Council dostala příležitost pracovat pro konzultační a analytickou společnost GAC. Zde zakotvila na deset let. Věnovala se výzkumným zakázkám ve sféře regionálního rozvoje, sociální oblasti a inkluzivního vzdělávání. Zároveň pronikala do tajů přípravy a vedení projektů ze strukturálních fondů. Při jednom z nich, asi před devíti lety, potkala Irenu Polákovou. Tak se zrodila překvapivě výkonná pracovní (a i kamarádká) dvojice.

Halina Brošová učí na 1. stupni ZŠ v Sázavě. Původním povoláním byla učitelkou v MŠ, později vystudovala PedF UK. Kromě svého povolání, které má velmi ráda, se věnuje bezmála 30 let ochotnickému divadlu a zpěvu. V projektu působí jako manažerka jednoho ze sázavských klubů. Práce ve čtenářském klubu jí přinesla mnoho dobrého pro vlastní pedagogickou činnost. Objevila mnoho krásných současných knih pro děti a zbavila se předsudků o jejich kvalitě, poznala řadu zajímavých českých i zahraničních autorů, které stojí za to číst. V práci s knihou získala cenné dovednosti, které dnes již aplikuje ve vyučování.

Martina Břeňová učí na 1. stupni ZŠ Hlavečnick, kde také vede kroužek anglického jazyka a dovedných rukou. Volný čas vyplňuje rozličnými sportovními aktivitami a četbou. Při čtení relaxuje nebo se po večerech sebezvdělává. Snaží se svěřeným žákům zprostředkovat poznání, přimět je, aby si kladli správné otázky a zajímali se o své okolí. V projektu působí jako manažerka jednoho z klubů při ZŠ Hlavečnick. Díky působení čtenářských klubů získala nový pohled na literaturu pro děti. Čtení se stává přitažlivější, je-li proloženo otázkami, rozličnými úkoly, cítí-li dítě zájem druhého a může-li sdílet.

Jana Bubeníková pracuje v sázavské městské knihovně jako knihovnice. Od mládí má vřelý vztah ke knihám. Při své práci se ho snaží předávat dál. Začátek projektu čtenářských klubů pro ni představoval ztracený záliv, práce v něm pak vyplutí na širé moře plné ostrůvků, které představují různé čtenářské aktivity, a právě ty dopomáhají přivést děti ke čtenářství.

Martina Dordová pracuje jako knihovnice v dětském oddělení Městské knihovny v Havířově. V projektu působí jako

manažerka jednoho z havířovských klubů. Od práce knihovnice se díky čtenářským klubům posunula i mezi učitele. Seznámila se se zajímavými a velmi tvůrčími lidmi, jejichž práce má veliký potenciál a smysluplný cíl.

Monika Dudová učí na 1. stupni základní školy. Od dětství ráda čte, listuje knížkami a i svým žákům se snaží pomoci najít cestu ke knížkám a vzbudit v nich lásku ke čtení. V projektu pracuje jako manažerka jednoho z klubů v Rokycanech. Projekt byl pro ni obrovským poznáním a přínosem. Otevřel jí nové cesty, nové obzory a umožnil jí poznat mnoho zajímavých a zapálených lidí. Sleduje, že tato plavba má smysl, probouzí v žácích zájem o knihy, o komunikaci.

Alena Duffková je učitelka na 1. stupni základní školy, moc ráda čte, snaží se naučit děti číst a porozumět textu pomocí nových metod. V projektu působí jako manažerka klubu v Mrákově. Těší ji zjištění, že přestože jsou děti obklopeny počítači, podařilo se jí společně s kolegy pomocí jim najít cestičku ke knížkám.

Šárka Fantová učí na 1. stupni základní školy, její doménou je výtvarná výchova, posledních pár let se mimo to snaží své žáky vést zejména k rozvoji čtenářství a čtenářské gramotnosti. V projektu působí jako manažerka jednoho z klubů v Kolíně. Došla ke zjištění, že *naprosto* jednoduchými metodami lze téměř každé dítě dovést k *naprosto* nevídaným... např. těší se na čtení, kniha je dárek, který si přejí, umí ústně i písemně vyjádřit své myšlenky a názory, jsou schopny formulovat smysluplné otázky, na něž se jim daří i odpovědět, dokonce zvládnou obhájit svůj negativní postoj. Doplula též k názoru, že učit děti jinak než v nich probouzet tyto projevy, by pro ni ztrácelo jakýkoliv smysl.

Jana Frühaufová, knihovnice v dětském oddělení knihovny v Rokycanech, zde připravuje besedy, kulturní pořady a akce pro všechny návštěvníky - od batolat až po seniory. Najdete ji všude tam, kde jsou knihy, děti a folklor. V projektu působí jako manažerka čtenářského klubu v Rokycanech. Poznala, že existují tvořivé, nápadité, pohodové, energické, inspirativní a flexibilní kantorky, které ji nabíjejí pozitivní energií. Dále zjistila, že když se děti, které doma nemají téměř žádné knihy, správně namotivují, těší se na další setkání s knihami a rády po nich samy sahají. A jelikož si v knihovně vše připravuje sama, potěšila ji souhra s „klubovou“ kolegyňi.

M. Dudová

A. Duffková

Š. Fantová

J. Frühaufová

E. Fundová

H. Hájková

S. Havlíčková

H. Hegerová

L. Hlávková

H. Holanová

Eva Fundová pracuje jako knihovnice v Přelouči. Práce je pro ni koníčkem a kniha každodenní a přitom vzácnou součástí života. V projektu působí jako manažerka jednoho z klubů v Hlavečnicku. Jejím posláním je šířit lásku ke knihám. Čtenářské kluby jsou skvělou příležitostí, jak tuto lásku v dětech vzbuzovat a v přátelské atmosféře ji dále rozvíjet.

Hana Hájková učí na 1. stupni základní školy. V projektu působí jako školní koordinátorka a manažerka čtenářského klubu při ZŠ M. Šolleho v Kouřimi. Při klubových setkáních se pomocí pohádek a příběhů ráda vracela do vzpomínek na krásné dětství. Jak vidí knížky? „Dobrá kniha má v sobě velkou moc – neopustí tě, pobaví, dává zapomenout na stinné stránky života, a pokud chceš, poučí tě, zkrátka je tvým přítelem.“

Stanislava Havlíčková pracuje v knihovně Václava Štecha ve Slaném, v oddělení pro dospělé, a od dětství má ráda knihy. V projektu působí jako manažerka jednoho ze slánských klubů. Práce s dětmi pro ni byla výzvou zkusit něco nového. Uvědomila si, že ji děti naplňují novým elánem.

Hana Antonínová Hegerová lektoruje v programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení a učí český jazyk a literaturu na Podještědském gymnáziu v Liberci. V projektu působí jako regionální koordinátorka libereckých čtenářských klubů. V praxi mohla pozorovat rozečítání nečtenářů a rozvíjení jejich nadšení pro současné knížky; zásadní byl význam čtenářské dílny.

Lucie Hlávková je speciální pedagožkou pomáhající zlepšit podmínky pro vzdělávání zdravotně postižených a jinak znevýhodněných žáků v mateřských a základních školách. V projektu čtenářských klubů jako speciální pedagožka Plzeňského kraje prožila celou svou mateřskou i rodičovskou dovolenou, a dostala tak šanci vidět na vlastní oči skvělou práci nadšených především mladých lidí a pedagogů, kterým není lhostejné, jakým způsobem tráví děti svůj volný čas.

Helena Holanová pracuje jako vedoucí městské knihovny v Chlumci nad Cidlinou. Myslí si, že knihy jsou nepřekonatelný vynález. Užívat ho – číst – je schopnost, která se dá naučit. A tak se jí snaží naučit klubové děti. V projektu působí jako manažerka klubu v Hlavečnicku. Těší ji, když může plout v nekonečném moři knih. Pěkná kniha je jako malý ostrůvek, na chvilku zakotvíme, prohlédneme a plujeme dál. Máme

s sebou posádku malých námořníků, které učíme poznávat moře a nezabloudit mezi útesy.

Jana Hořovská působí v projektu jako odborná asistentka a koordinátorka dětí a klubů. V turistické sezoně navíc seznamuje zahraniční návštěvníky s krásami Prahy a s českou historií. V rámci projektu se posunula z rodičovské dovolené do pracovního procesu, seznámila se s řadou zajímavých a milých lidí a hlavně s nepřeberným množstvím krásných knih pro děti.

Libuše Hrušková učí na 1. stupni malé základní školy v Mrákově na Domažlicku. Od dětství má ráda čtení i knihy a snaží se své žáky k této zálibě vést již od první třídy. V projektu působí jako školní koordinátorka a manažerka klubu v Mrákově. Svým žákům se snaží za pomoci knih ukazovat minulost, odhalovat přítomnost a možná pomáhá tvořit i jejich budoucnost. Představuje jim, že knihy mohou být nejenom pomocníkem, ale i velkým kamarádem a rádcem na celý život.

Michaela Chlebounová pracuje jako školní psycholog a práce s mládeží jí odjakživa baví. Momentálně pečuje o své dvě malé děti, od kterých a mnohdy i s kterými do klubu přichází relaxovat nad knihou se snahou přivést k četbě bez předsudků a pro radost co nejvíc žáků. V projektu je zapojena jako manažerka klubu v Havířově. Doplula k poznání, že kdo chce, zvládne cokoli.

Alžběta Ingrová se poněkud vzdálila od své původní profese zemědělské inženýrky, když přes výuku angličtiny v kurzech pro veřejnost a kratší epizodu na dvou základních školách, kde jí bylo mimo jiné svěřeno i vzdělávání deváťáků v českém jazyce a dějepise a během níž si doplnila pedagogické vzdělání, zakotvila v Nové škole, o. p. s., jako manažerka čtenářských klubů v Kouřimi a Sázavě a posléze na pozici koordinátorky dětí a klubů. Čtenářské kluby jí otevřely nečekané obzory nejen v moři současné dětské literatury. Poznala díky nim děti, které neměly to štěstí jako ona - vyrůstat obklopené knihami. Těší ji, že těmto dětem mohla být průvodkyní na cestě ke čtenářství.

Tereza Jačmeníková pracuje v Městské knihovně Havířov v oddělení pro děti a mládež. Svou lásku ke knihám a literatuře se snaží předávat dětem s cílem probudit v nich pocit, že trávit čas s knihou může být nejen prospěšné, ale i zábavné. V projektu je zapojena jako manažerka jednoho z havířovských klubů. — Život dnes není jednoduchý a mnohé děti se musí leckdy potýkat

J. Hořovská

L. Hrušková

M. Chlebounová

A. Ingrová

T. Jačmeníková

R. Janč

M. Jouzová

T. Koleszár

K. Minarovičová

M. Najmanová

s velmi těžkým osudem. Utěšující je pro ni zjištění, že když už jim nemůže pomoci vyřešit jejich osud, může jejich život obohatit alespoň o porozumění a o čas, který spolu stráví nad knihou vyprávějící o jiném světě, kde neexistuje jejich trápení.

Robert Janč působí jako učitel v lesní školce, hraje divadlo a pomáhá dětem v nemocnici jako zdravotní klaun. V projektu působí jako regionální koordinátor v Kolíně, kde poznal děti, které, ač je to původně nelákalo, odcházely každý týden s knížkou.

Miroslava Jouzová je knihovnice Městské knihovny Kolín. Čtení je jejím koníčkem a snaží se najít každému čtenáři jeho knihu, která by v něm podnítila lásku k četbě na celý život. Miluje historii a jako historička mimo jiné seznamuje děti při nejrůznějších akcích s dějinami jejich rodného města. V projektu působí jako manažerka klubu v Kolíně. Při práci na projektu zjistila, že pro některé děti je četba práce, ale že díky jednoduchým metodám lze tuto práci převést do oblasti zálib a činností, bez kterých si už děti další život nebudou umět představit.

Tomáš Koleszár je kulturní pracovník Městské knihovny v Kolíně a správce synagogy. Čte rád od dětství, knihy vždy vnímal jako zábavu i zdroj informací. Pracuje s dětmi v jednom z kolínských klubů jako kolega skvělé učitelky Evy Novákové. — Čtení je důležitou součástí života, proto je důležité děti navést a správně motivovat již v útlém věku, aby nejen našly tu správnou cestu, ale zároveň aby samotné čtení nevnímaly jako něco nudného, nepotřebného či složitého. Realnost svého postojů si ověřil právě v průběhu projektu čtenářských klubů, kdy spolu s kolegy „své“ děti dovedli k opravdovému nadšení ze čtení.

Táňa Kučerová pracuje jako asistentka pedagoga. Knížkám propadla už v útlém věku díky svému tatínkovi. Svůj svět si bez četby vůbec neumí představit, bez knížky by neusnula. V projektu působí jako manažerka jednoho z rokycanských klubů. Projekt čtenářských klubů ji doslova nadchl, říká, že kdyby i jen jednoho žáčka - plavčíka - dovedla ke čtenářství a k lásce ke knihám, považovala by to za svůj veliký úspěch. Děti, těšící se na každou další schůzku, jsou pro ni tou největší odměnou.

Kateřina Minarovičová učí na 1. stupni havířovské ZŠ, v projektu působí jako školní koordinátorka a manažerka klubu. Od dětství má ráda sport a knihy, proto na škole vede kroužek

basketbalu a školní knihovnu. S knihami v klubech doplula zpět do dětství a seznámila se s bezvadnými dětmi a inspiračními lidmi.

Miloslava Najmanová pracuje ve slánské knihovně. Od dětství ráda čte a svoji vášeň pro knihy se snaží přenést na své děti a děti ve čtenářském klubu. V projektu působí jako manažerka v klubu Slaný Rabas. — Knihy rozvíjejí dětskou představivost a slovní zásobu. Ordinovala by je všem vystresovaným rodičům, aby měli více času na to, co je důležité – na své děti.

Tereza Nakládalová je školní koordinátorkou a manažerkou čtenářského klubu v ZŠ a MŠ T. G. Masaryka Hlavečnick na Pardubicku, kde zároveň učí i anglický jazyk a výtvarnou výchovu. Ač pochází ze silně čtenářského prostředí, dlouho váhala stát se čtenářkou. Teprve setkání s její knihou knih – Pipi Dlouhou punočou – ji přivedlo na cestu „čtenářského fundamentalismu“. Poznala, že naučit něco děti nemusí nutně znamenat hrát si na školu. Je vděčná za možnost děti knihami zcela obklopit. Věřící, že knihy samy pak mají moc hledat si své čtenáře, pokud dostanou takovou šanci.

Zbyněk Němec, jeden z mála mužů realizačního týmu, je speciální pedagog a na chleba si vydělává zejména tím, že učí budoucí speciální pedagogy. Jako hlavní speciální pedagog projektu s radostí pozoroval práci celé řady kolegyně, učitelek a knihovnic, jejichž přístup k dětem a kniham je inspirativní (a v projektu jich takových byla většina). Taky dostal několik tipů na moc pěkné knížky, které pak mohl po večerech číst dětem vlastním.

Eva Nováková učí na 1. stupni ZŠ, je matkou dvou synů. Snaží se o to, aby škola nebyla jen místem, kde se musí děti vzdělávat, ale aby se do ní těšily. Metoda, která jí k tomu často pomáhá, je dílna čtení. Dílna čtení výborně vtáhne čtenáře do procesu učení. Moc ráda pozoruje spokojené čtenáře. V projektu působí jako vedoucí klubu v Kolíně. — Kam doplula? Neví, zda to s tím rozvojem čtenářství nepřehnal... Po několika letech používání metod RWCT musí udělovat v hodinách kázeňská opatření. Třeba když pravidelně nachytává žáka při hodině, jak si čte Poseroutku a nemá ani čárku v sešitě.

Jana Pluhařová učí na 1. stupni základní školy v západočeském Staňkově. Ráda vymýšlí zajímavé činnosti, které dětem ukazují cestu ke knize. V projektu působí jako školní koordinátorka

T. Nakládalová

Z. Němec

E. Nováková

J. Pluhařová

I. Poláková

I. Příbylová

N. Rollová

P. Řehouňková

J. Sedláčková

I. Sixtová

a manažerka klubu ve Staňkově. Objevuje své děti v knihách. Přesto jí něco scházelo, a tak se odhodlala ke psaní. Jak to asi dopadne?

Irena Poláková učí český jazyk a dějepis na gymnáziu. Od dětství ráda čte a při svém učení se snaží přivést ke knihám i své žáky a studenty. V projektu působí jako hlavní metodička a regionální koordinátorka pro Chlumec nad Cidlinou a Hlavenčík. V průběhu posledních tří let ji stále víc udivuje moc psaného slova a to, jak knihy kouzlí a okouzlují.

Ivana Příbylová učí na 1. stupni základní školy děti s poruchami učení. Od dětství ráda čte a ke čtení vede vlastní děti i děti ve škole. V projektu působí jako manažerka klubu v Liberci. Díky projektu se znovu alespoň trochu zorientovala v literatuře pro děti, objevila spoustu nových a zajímavých autorů a ilustrátorů. Nové možnosti práce s knihami jí ukázala kolegyně knihovnice. Zjistila, že děti se společným handicapem se před sebou nestydí a mají zajímavé nápady. Je ráda, že se je podařilo alespoň trochu „zaháčkovat“ pro vlastní četbu.

Nada Rollová je knihovnice. Za třicet let praxe prošla všemi typy veřejných knihoven. V poslední době hledá způsoby, jak přivést k četbě děti, které chodí do knihoven „jen“ na počítač. V projektu působí jako manažerka školního čtenářského klubu ZŠ Slaný-Háje. Při práci v klubech zjistila, že existují metody, jak dětem četbu přiblížit tak, aby je bavila. Být jim průvodcem. Nestáčí dětem knihy ukázat, je třeba si s nimi o nich povídat a dát jim prostor, aby si o knihách povídaly mezi sebou.

Petra Řehouňková je zaměstnána jako knihovnice v dětském oddělení městské knihovny, dříve působila ve školství. V projektu pracuje jako manažerka klubu v Chlumci nad Cidlinou. Ve čtenářských klubech se jí znovu otevřel svět dětských knížek, jejich tajemství, dobrodružství a spontánnost dětí. Práce v klubu je pro ni i obohacením po profesní stránce, má možnost doporučovat více dětské literatury, kterou nyní důvěrně zná.

Jana Sedláčková pracuje jako speciální pedagožka pro Moravskoslezský kraj, pomáhá dětem překonat počáteční i přetrvávající potíže ve čtení. V rámci projektu se setkala s neobvyklým způsobem prezentace knih dětem, který ji nadchl. Způsob, metody práce a atmosféra, která provází jednotlivá setkávání klubů při sdílení knih, je nejen pro děti velmi inspirující.

Ivana Sixtová je učitelka 1. stupně základní školy, současně vykonává funkci zástupkyně ředitele v rokycanské ZŠ Jižní Předměstí, miluje knihy i práci s dětmi, a proto se v čtenářských klubech našla. Díky projektu, v němž je zapojena jako školní koordinátorka a manažerka jednoho z klubů, poznala mnoho bezvadných lidí, přečetla spoustu krásných dětských knih a zažila, jak děti, které ve třídách většinou patří k outsiderům, vyrostly v osobnosti, jež si věří a nebojí se říci svůj názor.

J. Suchá

Jitka Suchá učí češtinu na 2. stupni ZŠ Staňkov i jako tamější ředitelka. Ráda používá metody kritického myšlení, chce se stále učit nové věci. V projektu je zapojena jako manažerka klubu ve Staňkově. Díky čtenářským klubům poznala úžasnou práci s menšími dětmi a má možnost věnovat se v klubu smysluplné činnosti, která děti moc baví a pomáhá jim.

L. Svitáková

Libuše Pecková Svitáková pracuje jako odborný poradenský pracovník – speciální pedagog Střediska výchovné péče. Jako další speciální pedagožka pro oblast Moravskoslezského kraje se seznámila s mnoha skvělými lidmi a pedagogy v klubech. Posunula se od práce s dětmi s výchovnými problémy k dětem s výukovými problémy. Poznala úžasné děti v čtenářských klubech, které svou pílí mohou být příkladem pro dospělé.

H. Svobodová

Hana Svobodová učí na základní škole s rozšířenou výukou jazyků. V projektu působí jako regionální koordinátorka a na starosti má slánské kluby. Díky práci v projektu byl její návrat z rodičovské dovolené zpět mezi žáky plynulý – podpořený novými projektovými zkušenostmi a inspiracemi. Navíc v rodinné knihovně přibýlo mnoho krásných dětských knih.

I. Šimečková

Ivana Šimečková učí na 1. stupni ZŠ ve Slaném-Hájích, kde zároveň vede jeden ze čtenářských klubů. Miluje český jazyk a literaturu a tuto lásku se snaží dětem předávat dál. Má radost, že činnost dětí v klubu přinesla kýžené ovoce – děti začaly číst a mají z četby radost!

Mirka Škardová stála u zrodu vzdělávacího programu Začít spolu v ČR a dodnes pracuje jako jeho národní metodička a lektorka, v rámci projektu pracuje jako regionální koordinátorka čtenářských klubů pro Plzeňský kraj. Projekt pro ni znamená víru, že má smysl hledat cestu ke každému čtenáři, radost z objevování nových knih a sdílení zážitků z četby a v neposlední řadě přátelství a vzájemnou inspiraci.

M. Škardová

M. Škodová

Marie Škodová učí děti na 1. stupni základní školy v Orlové. Zvládnutí schopnosti čtení považuje za jeden ze základních pilířů. V projektu působí jako manažerka klubu v Orlové. — „Při rozjždění klubu jsme se pouštěli do neznámých vod. Dnes jsme již některé ostrovy probádali, ale stále jich ještě hodně zbývá.“

D. Štědrová

Dana Štědrová je učitelka v přípravné třídě ZŠ v Sázavě. Jejími celoživotními koníčky jsou ochotnické divadlo, hra na akordeon a kytaru, zpěv. V projektu vede čtenářskou skupinu nečtenářů a začínajících čtenářů, která tvoří jeden ze sázavských klubů. Slovo ve všech jeho podobách ji provází celý život. Stalo se její profesí i zálibou. Těší ji zasévat semínka mluveného, čteného, recitovaného i zpívaného slova do panenské půdy v dětských srdcích a doufat, že někdy, s něčí pomocí, vzejdou a porostou...

H. Tichá

Hana Tichá je původní profesí učitelka, kromě toho, že pracuje s dětmi v rámci dvou projektů, se také stará o další vzdělávání pedagogů. V týmu působí jako regionální koordinátorka moravskoslezských klubů. Projekt ji mile překvapil svým velkým přesahem do školní úspěšnosti dětí a umožnil mnoho příjemných, ale také poučných setkání s nadšenými kolegy, zvědavými dětmi a krásnými knihami.

A. Veselá

Alena Veselá je speciální pedagožka a učitelka na základní škole v Liberci, kde také působí na pozici manažerky jednoho ze čtenářských klubů. Bez knih a čtení si nedokáže představit svůj život a nejráději má, když otvírá stránky nové knihy a ještě neví, co ji čeká. Je ráda, že stejné pocity se jí podařilo vzbudit i u jejích dětí a doufá, že v rámci čtenářského klubu se jí to alespoň maličko podaří i s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.

I. Vicherková

Ivana Vicherková pracuje jako knihovnice v oddělení pro děti a mládež v Městské knihovně Orlová. V projektu působí jako manažerka čtenářského klubu v tamější ZŠ. Práce ve čtenářském klubu jí přinesla bližší pochopení dětí ze sociálně slabších rodin a překvapivě i hlubší proniknutí do dětské literatury.

Radka Vojáčková je knihovnice dětského oddělení Krajské vědecké knihovny Liberec a publicistka. Snaží se přivést děti ke knihám a pomáhá jim orientovat se v záplavě knih, textů a informací. V projektu působí jako manažerka obou libereckých klubů. Doplnila z rozbouřených vln hledání, otázek, pochyb a úzkostí do klidnějšího moře se jménem JDE TO – jde to

naučit děti (nedotčené knihami) číst příběhy, ba i celé knihy; jde to – změnit pohled učitelů na současnou literaturu pro děti i na práci s knihami, jde to – vést klub, kam děti chodí rády.

Marie Vrzáčková učila od roku 1969 na různých typech škol, včetně škol alternativních. Působila jako národní koordinátorka programu Začít spolu / Step by Step pro základní školy ČR a podílela se na zavádění nových metod a forem práce do škol. V současné době spolupracuje s brněnskou školou, kde společně s vedením usiluje o implementaci programu Začít spolu na celý I. stupeň i s přípravnými ročníky. V projektu pracuje jako regionální koordinátorka pro Kroužim a Sázavu. Díky návštěvám ve čtenářských klubech se jí vrátily vzpomínky z dětství na krásné a intenzivní chvíle nad knížkami. A tak se znovu stává mnohem pozornější a vnímavější čtenářkou.

Iva Zatřepálková učí na 1. stupni základní školy. Ve svém pedagogickém úsilí se zaměřuje na nápravu poruch učení a rozvoj komunikačních dovedností dětí mladšího školního věku. V projektu působí jako vedoucí klubu a školní koordinátorka na V. ZŠ Mnichovická v Kolíně. Aktivita v čtenářském klubu ji ujistily, že je dobře zkoušet všechny cesty za poznáním a že člověk i „ku stáru se může novému přiučít“. Má radost, když na dětech vidí jejich požitky z „počteníčka“ jako měla sama, když byla malá.

Kateřina Zímová učí na 1. stupni ZŠ a vede jeden ze čtenářských klubů na ZŠ Háje ve Slaném. Když pluje se svou knihou na moři sama a nemůže se od ní odtrhnout, je to úžasné. Když má na palubě několik plavčků s knížkami a ještě navíc jednoho kormidelníka v podobě knihovnice Stáni, je to dobrodružnější a obohacující.

R. Vojáčková

M. Vrzáčková

I. Zatřepálková

K. Zímová

Literatura

- MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. Vyd. 1. Překlad Olga Trávníčková. Brno: Host, 2007, 480 s. Teoretická knihovna, 18. ISBN 978-807-2942-312.
- STEEL, Jeannie. *Příručka VII. Dílna čtení: Vychováváme přemýšlivé čtenáře*. Praha: Kritické myšlení, 2007. Čtením a psaním ke kritickému myšlení.
- ŠLAPAL, Miloš. *Dílna čtení v praxi. Kritické listy: čtvrtletník pro kritické myšlení ve školách*. 2007, č. 27, s. 13–20. ISSN 1214-5823.
- VĚŘÍŠOVÁ, Irena, Květuše KRÜGER a Eva BĚLINOVÁ. *Kudy vede cesta ke čtenáři: rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. GAC, 2007. ISBN 8025406695, 9788025406694.

Internetové zdroje

- Analýza sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v této oblasti. In: *www.gac.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf
- Bookstart [online]. 2014 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: <http://www.bookstart.org.uk>
- Booktrust: Inspiring a love of books [online]. 2014 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: <http://www.booktrust.org.uk/>
- České děti jako čtenáři v roce 2013: Celostátní reprezentativní průzkum dětí školního věku se zaměřením na četbu a na vztah dětí ke knihám a knihovnám. In: *www.nkp.cz* [online]. [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/docs/ctenari_2013/NKCR_TZ_ceske_deti_jako_ctenari.doc?PHPSESSID=33840fd1d667ee-1681e2f75c7622d2fd
- Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. o. s. Abeceda, 2014 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/kategorie/ctenarska-gramotnost/cg-strategie>
- Čtenářské kluby [online]. 2014 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: www.ctenarskekluby.cz
- Čtenářství na školách: Analýza dat z projektů Čtenář a Klíčové kompetence. In: *www.rostemesknihou.cz* [online]. Scio, 2013 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: <http://www.rostemesknihou.cz/userdata/files/scio-prezentace-ctenar-tiskovka.pdf>
- Jak čtou české děti? [online]. [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf
- KOŠTÁLOVÁ, Hana, Kateřina ŠAFRÁNKOVÁ, Ondřej HAUSENBLAS a Miloš ŠLAPAL. Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka. [online]. ČŠI, 2010 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: http://www.ptac.cz/data/Ctenarska_gramotnost_jako_vzdelavaci_cil_pro_kazdeho_zaka.pdf

S KNIHOU
PO ŠKOLE

ŠKOLNÍ
ČTENÁŘSKÉ
KLUBY

Irena Poláková, Eva Bělinová, Alžběta Ingrová a kol.

Fotografie Ondřej Polák

Jazyková redakce Kateřina Dejmalová

Layout a zlom Karel Kupka (www.p3k.cz)

Vytiskl Carter\Reproplus s. r. o.

Vydala Nová škola, o. p. s., v Praze v roce 2014

Vydání první

ISBN 978-80-905807-0-1

Čtení je radost. Ale opravdu je to tak pro všechny? Vždyť na začátku to může být i pěkná dřina. Už léta se snažím psát pro začínající čtenáře knihy, na kterých si mohou vyzkoušet, že čtení není třeba se bát. S každou další přečtenou knihou je pak dítě sebejistější a pozvolna zjišťuje, že samostatné vstupování do světa příběhů je úžasné dobrodružství. Jenže někdy je třeba těm, kteří stojí na úplném začátku, pomoci. Třeba tím, že si budeme číst spolu, chvíli já a chvíli ty. Chvilku máma, táta a chvíli dítě. Že je to pořád málo a někomu to nestačí? Pak je tu úžasná věc – čtenářské kluby. Vznikly na některých školách právě pro ty malé čtenáře, kteří si po vyučování chtějí schopnost číst dál procvičovat. Mohou si tu číst společně a společně si také povídat o tom, co přečetli, zjišťovat, jaké další knihy na ně čekají, a postupně se ve čtení zdokonalovat tak, až čtení přestane být dřinou a stane se radostí. Radostí na celý život. Moc ráda s projektem *Školní čtenářské kluby* spolupracuji. Čím víc takových klubů bude, tím líp. Jezdím dětem číst a poslouchat, jak jde čtení jim. Pozorovat, jak se děti ve čtení zlepšují a dychtí po nových příbězích, je totiž také radost.

Ivona Březinová, spisovatelka

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ